

Legislația Agrară

ȘI

MĂSURILE LUATE

ÎN

FAVOAREA AGRICULTUREI

— De la 1864 până azi —

DE

VASILE M. KOGĂLNICEANU

FOST DEPUTAT

BUCUREȘCI

Institutul de Arte Grafice și Editură MINERVA

SOCIETATE ANONIMĂ

6, Strada Regală, 6, (Hotel Union)

1902

Inv. 20400
Inv. 91009
343449

Legislația Agrară

ȘI

MĂSURILE LUATE

ÎN

FAVOAREA AGRICULTUREI

— De la 1864 până azi —

DE

VASILE M. KOGĂLNICEANU

FOST DEPUTAT

AL. DJUVARA

BUCUREȘCI

Institutul de Arte Grafice și Editură MINERVA

SOCIETATE ANONIMĂ

6, Strada Regală, 6, (Hotel Union)

1902

33353

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARIA
BUCURESTI
COTA 30400

CONTROL 1955

re 413/06

1956

1961

D

B.C.U. Bucuresti

C33353

P R E F A Ț A

Lucrarea de față a fost făcută exclusiv în vederea primului Congres agrar, organizat de Societatea Agrară a marilor proprietari din România, care are loc în zilele de 14, 15 și 16 Decembrie 1902.

Am căutat să întrunesc, în volumul de față, toate documentele privitoare la politica noastră agrară, începînd mai ales de la marea Lege rurală din 14 August 1864, și pînă în zilele noastre.

Scopul meu a fost să pun sub ochii domnilor membrii ai primului Congres agrar tabloul — pe cît mai complet — al tuturor legilor cari se atașează, într'o ordine oare-care, de agricultură, sub toate formele ei.

Nu mi-a fost în putință să epuizez complet subiectul acesta, care este prea vast și care cere muncă răbdătoare și căutări îndelungate. Scurtul timp care mi-a rămas pînă la deschiderea Congresului agrar, nu mi-a permis să pot prezinta o statistică absolut exactă a tuturor legilor agrare și a tuturor măsurilor luate de Stat în favoarea producțiunei agricole. Ast-fel, n'am tratat chestiunea proprietăței agrare în Dobrogea, un subiect care prezintă atîta interes, n'am făcut istoricul legislației viticole și a tuturor măsurilor luate pentru protejarea și apărarea bogăției noastre vinicole, în plus că pe ici pe colo n'am putut să completez cu ultimele date darea de seamă a unor instituțiuni, de alt-fel de ordin secundar.

Așa cum se prezintă însă lucrarea, ea este fructul unei munci serioase și a unor cercetări migăloase, pe care sper că vor bine-voi a mi-o recunoaște toți acei cari vor citi cu atențiune cartea.

Lucrarea, în genere, este o culegere de documente și de texte de legi, însoțite pretutindeni de observațiuni critice, de vederi personale, asupra diverselor chestiuni ce caută să rezolve acele legi. Dacă nu mă înșel, este prima încercare de a se sistematiza într'un tot metodic întreaga legislație privitoare la agricultură, legile de împroprietărire, ca și măsurile și instituțiunile publice cari influențează asupra principalei noastre ramure de avuție, agricultura.

Făcută în urma îndemnului stăruitor al d-lor Sava Șomănescu, vice-președintele Societății Agrare, N. St. Cesianu secretarul general al societății, și D. N. Comșa, avocat, membru al societății, lucrarea de față am credință că va găsi aprobarea și sprijinul tuturor, de oare-ce umple o lacună în cercul publicațiunilor noastre economico-rurale. În deosebi va folosi membrilor Congresului agrar, cari vor fi ast-fel puși în pozițiune de a studia în întreg și aproape complet — lipsurile le-am semnalat mai sus — istoricul legislației noastre agricole.

În caz că lucrarea va găsi sprijinul pe care'l sper, voi fi în măsură de a o completa pe deplin la o nouă edițiune. Aceasta atîrnă de cititori.

AUTORUL.

14 Decembre 1902.—Prima zi a Congresului agrar.

Proprietatea rurală

— In trecut —

Pentru a pricepe evoluțiunea proprietăței rurale la noi în țară, ca și întreaga politică agrară care se urmează la noi de mai bine de patru decenii, este necesar să schițăm în cîte-va cuvinte istoricul acestei evoluțiuni în fazele ei principale.

Nu ne vom urca prea mult în trecut, pentru a studia d. ex. regimul colonatului sub romani sau starea proprietăței rurale după ce țările românești se închegaseră sub domniilor naționali, de oare-ce cadrul acestei lucrări nu se pretează la asemenea lungi desvoltări. Schița istorică de față nu va cuprinde de cît datele principale, cari aũ o însemnătate mai deosebită în mersul evolutiv al proprietăței noastre rurale.

Istoria noastră ne arată ast-fel că *servagiul* a fost introdus oficialmente la noi de către Mihaiu-Viteazul care, prin cunoscutul lui act, n'a făcut doar alta de cît să consfințească o veche stare de lucruri, și anume alipirea silită a *rumînilor* (în Muntenia) și a *vecinilor* (în Moldova) de pămîntul lor. Era servagiul, perderea libertăței, în toată puterea cuvîntului. Nu era însă feudalismul occidental, ci o variantă a acestuia, cu caractere și forme cu totul deosebite de cea dintîiu.

Un fapt este însă cert, și reese cu o evidență care nu se poate tăgădui. Proprietatea nu era atunci individuală, așa cum o concepem azi, liberă de ori-ce legături și absolut independentă. Nu, ea era grevată de servituți numeroase, precize, pe cari trebuia să le îndeplinească cu sfințenie. Ast-fel, dintre toate servituțile, acelea cari prezintă un interes mai mare, din o mulțime de puncte de vedere, sunt: dreptul real al clăcașului la porțiunea de pămînt de pe moșia boerului pe care o cultiva, cu îndatorirea din partea sa, de a da din produsele de tot soiul atita și atita dijma,

plus muncă în cantitate determinată, apoi dreptul de a'și pășuna vitele, dreptul la pășunat în pădure și la luarea lemnelor din pădurile proprietății.

Prima servitute, aceea care obliga pe proprietar de a recunoaște clăcașului dreptul de folosință asupra unei anumite întinderi de pământ de hrană, a dus la emanciparea clăcașilor prin Legea din 1864. Celelalte două servituti, ale erbăritului și pădurilor, au fost îngrădite și reglementate încă de pe timpul *Regulamentului Organic* și apoi desființate prin legiurile moderne, în favoarea proprietății mari și în defavoarea celei mici, țărănești.

Toate legislațiunile agrare din trecut dovedesc dreptul clăcașilor la pământul de muncă și la erbărit. Așa *Constantin Mavrocordat* care a desființat servajul în Muntenia în 1746, dând voe țăranilor de a se strămuta pe orice moșie voesc (drept restrîns mai tîrziu) și în Moldova în 1749, a recunoscut formal țăranilor dreptul la pământ de hrană și la pășunatul vitelor. *Grigore Ghica* în 1766 și *Alexandru Moruzi* în 1790 reglementează relațiunile dintre proprietari și clăcași, arătînd obligațiunile fie-căruia din acești doi factori și consacrînd, bine-înțeleas, drepturile străvechi ale sătenilor, *Alexandru Ipsilante* în 1808 legiferează și el prin «Pravilniceasca condică» îndatoririle reciproce ale boerilor și țăranilor. Primii sunt datorii să dea pământ îndestulător pentru hrană, plus dreptul la erbărit. Locuitorii, în schimb, au «să lucreze clacă stăpînului moșiei cîte 12 zile într'un an, iar de se va așeza stăpînul moșiei cu dinșii mai pe puține zile și se va dovedi una ca aceasta să nu poată în urmă să'î silească la 12 zile»¹⁾. Afară de aceasta, au «să mai dea otașniță la două-zeci vedre o vadră, zeciuală la toate rodurile ce va face pe moșie, afară numai din grădinile dinprejurul casei, din zece clăi de fin una, din zece clăi de grîu și orz una, plus cărătura la aria stăpînului moșiei, din zece baniți porumb una, cîte trei bani de măci de stup, cîte doi bani de capră», etc. Veniturile din mori, eleștae, etc. sunt rezervate exclusiv proprietarului. După cum se vede din această înșirare, nu este nicăiri vorba de vre-o plată sau dijmă pe care ar datora-o locuitorii pentru păscutul vitelor lor. Acesta era un drept al lor, în schimbul căruia n'aveau nici-o obligațiune față de stăpînul moșiei.

Legiuirea lui *Caragea* din 1818 nu face apoi alta de cît că repetă dispozițiunile din legea lui *Ipsilante*, consfințind din nou

¹⁾ Vezi condica sub titlul «Cele drepte ale stăpînului moșiilor ce au asupra locuitorilor», unde sunt înșirate toate obligațiunile ce au locuitorii față de proprietari.

drepturile locuitorilor la pământ și erbărit, dar și grelele lor îndatoriri față de proprietate.

Legiuirile posterioare însă caută să răpească țaranului aceste drepturi străvechi. Prima lovitură îi dă *Regulamentul organic* din 1832 care la art. 144 zice:

Fiind-că precum este proprietarul stăpîn cu desăvîrșire pe al său pământ asemenea este și sateanul sălășluitoar pe moșie de alt proprietar iarăși cu desăvîrșire slobod de este acum aproape un veac, și numai pe sfîntenia acestui princip s'au legiuuit îndatoriri reciproce; de aceea volnic este sateanul a'și muta locuința, împlinind însă îndatoririle și formalitățile ce mai jos se arată, spre a întîmpina cu aceasta toate necuviințele ce ar putea izvorî din adesele strămutări¹⁾. Asemenea va fi slobod și proprietarul ca să depărteze pe locuitorii ce ar avea prea mulți.

Apoi legea principelui Știrbeiū din 1851, modificatoare a Regulamentului organic, are aceleași dispozițiuni în ce privește dreptul proprietarului de a îndepărta pe sătenii de pe moșia sa. Art. 144 par. 1 recunoaște țaranului libertatea de a se strămuta oriunde voia, iar la par. 2 zice:

Slobod este proprietarul să întrebuițeze proprietatea sa după cum i-ar conveni mai bine și să lase pe dînsa, sau să depărteze din sătenii pe cîți-va socoti.

Caragea declarase în primul articol al capitolului intitulat «Pentru clacă» că «claca este un chip de clădire (**embatic**) obicnuită în țara romînească», recunoscînd adică locuitorilor un anumit drept asupra proprietăților pe cari munceau, pe cînd Regulamentul Organic și legea prințului Știrbeiū nu recunosc claca ca un embatic, ci fac din țaran un fel de *chiriaș* pe moșia proprietarului, pe care acesta îl poate isgoni ori-cînd voește.

Dar nu numai la răpirea acelu drept s'au mărginit cele două legiuiri din urmă. Pentru prima oară, atît Regulamentul Organic cît și legea principelui Știrbeiū *îngrădesc dreptul de pășunare*. Regulamentul organic la art 140 al. II, spune că se va da locuitorului «locuri de islaz pentru patru vite de muncă, adică boi, bivoli sau cai și pentru o vacă de hrană, cîte o jumătate de pogoan de islaz de fie-care vită, și cîte 3 pogoane de finaț pentru iarnă, iar dacă va avea mai multe vite de cît 5 **se va învoi cu proprietarul**».

Legea lui Știrbeiū hotărăște că se vor da locuitorilor pământ, după numărul vitelor ce au, lucru ce'l face și Legea din 1864, adică la cei cu 4 boi și o vacă: cinci pogoane izlaz și trei de

¹⁾ De remarcat însă că aceste formalități sunt așa de grele în cît făceau absolut iluzorii dreptul sătenilor de a se muta ori-unde voiaii.

cositură, trei de arătură ; la cei cu 2 boi și o vacă: trei pogoane izlaz, un pog. și 19 prăjini cositură și trei pog. de arătură ; la cei cu o vacă: un pogon izlaz, 15 prăjini cositură și trei pogoane arătură, afară că fie-care sătean avea dreptul la 400 stinjeni pătrați la cîmp și 300 stinjeni pătrați la munte pentru loc de casă și grădină.

În schimb, săteanul avea a da 12 zile muncă proprietarului, după Regulamentul Organic iar 22 zile pe an după legea lui Știrbeiū ; apoi, după această lege, a zecea parte din rodul pogoanelor de arătură și a cincea din cele de cositură. Dijmuitul trebuia isprăvit 10 zile după adunarea bucatelor, dacă nu, atunci «*sătenii dimpreună cu preoții și deputații satului să dijmuiască însuși holdele lor și să ducă în curtea proprietarului dijma ce i se cuvine*» ¹⁾.

Legea principelui Știrbeiū mai avea apoi următoarea dispozițiune ²⁾ care merită a fi citată :

Afară din dijmă și din zilele de muncă, pentru care s'a vorbit mai sus, *verî-ce altă îndatorire din partea săteanului sub verî-ce denumire va fi, rămîne desființată* ; prin urmare carul de lemne, zilele de plug, și acei patru oameni la sută, ce se dau pe an spre slujba proprietăței, încetează cu totul.

În ce privește *pădurile*, ambele legiuri, Reg. org. ca și legea Principelui Știrbeiū recunoaște, prin art. 140, că «*pe acele moșii unde vor fi păduri, proprietarul va da voe sătenilor să ia din uscături și să taie din crînguri lemnele trebuincioase de foc*».

În *Moldova* legislația agrară de pe vremea aceea se prezintă cu totul alt-fel. Acolo *Grigorie Ghica Vodă* (1851) înconjurat de un minister capabil și luminat, legiferă cu multă sollicitudine pentru țărani. «*Noua legiuire consfințe drepturile seculare ale țăranilor, hotărî ca ogoarele țărănești să fie alese și stîlpite, țăranii să nu poată fi strămutați din ele* ; se desființe dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpîni de moșii era bine determinată. Această lege era înainte mergătoare și pregătitoare Legei din 1864. Dacă ea n'a produs efectele salutare cari se așteptau de bunul Domnitor, cauza trebuie căutată în atotputernicia proprietarilor, în slăbiciunea guvernului ³⁾».

Din toate cele expuse până aci reese că, pe la mijlocul veacului trecut, situația, în ce privește proprietatea rurală, la noi, era foarte neclară. În fapt, adecă în realitatea lucrurilor, relațiunile

¹⁾ Art. 141 par. 8 din legea lui Știrbeiū.

²⁾ Art. 141 par. 10 din legea lui Știrbeiū.

³⁾ A se vedea *Emanciparea Țăranilor*, discurs rostit de Mihail Kogălnireanu.

dintre boer și clăcaș erau tot cele de mult, cele consacrate prin secole de conlucrare și conviețuire. Proprietatea rurală era aservită. Cu toate dispozițiunile din Reg. Org. și din Legea Principelui Știrbeiș, și a lui Vodă Grigore Ghica din 1851, clăcașii se consideraū ca avînd drepturi reale asupra întinderilor de pămînt pe cari le cultivaū în dijmă, iar proprietarii, de altă parte — nu toți firește — se foloseaū de îngăduințele unei administrațiuni puțin vigilente, pentru a scoate din clacă și din boeresc maximul de profit ce putea da. Era așa dar o robie reciprocă, una care aservea proprietatea și alta care aservea persoana și munca țaranului.

Ideile moderne începuseră însă să pătrundă în cele două Principate dunărene. Claca și boerescul începură a fi privite ca un mod învechit și barbar al proprietății, ca un mijloc condamabil de a ține în sclavaj milioane de oameni cari meritaū altă soartă. Un avînt generos începu să sufle. El ne duse la marea operă socială și economică care se cristalizează, în chip neperitor, în nemuritoarea Lege din 14 August 1864, care, dezrobînd pe țaranii romîni, a pus pentru totdeauna capăt unei situațiuni imposibile.

Legea din 1864 nu s'a obținut însă fără lupte mari și grele. Țara întregă era frămîntată de decenii și divizată asupra marelui chestiunii a emancipărei țaranilor. Aci nu erau în joc chestiuni înalte ideale sau morale, ci probleme cari priveaū interesele imediate ale marelui majorități a poporului romîn din ambele principate, și de aceea s'a pus de ambele părți atîta patimă oarbă și intrasigență implacabilă.

Chestiunea rurală a trebuit să treacă întiū prin multe faze, prin multe purgatorii, până să se ajungă la soluțiunea definitivă din 1864. Partidul național din 1848 proclamase libertatea țaranului, dar reacțiunea care urmă îi menținu în starea cea veche de servaj, căci desființarea servajului din partea lui Const. Mavrocordat rămase doar literă moartă. După războiul ruso-turc și încheerea păcei de la *Balta-Liman*, Domniū noui numiți, Barbu Știrbeiș și Grigorie Ghica, se ocupară cu asiduitate de chestiunea rurală, numînd comisiuni speciale, cari aū elaborat legile pe cari le-am menționat mai sus pe larg

Intre aceste, evenimentele istorice pe cari le cunoaștem, urmără a frămînta țara și a nu-i da răgaz, ca să se poată ocupa în liniște cu desvoltarea sa internă. Convențiunea de la 7 August 1858 hotărî în articolul 46 că «se va proceda fără întirziere la

revizuirea legii care regulează raporturile proprietarilor solului cu cultivatorii, «*in vedere de a ameliora starea țăranilor*». Adunările din București și Iași, în special cea din Iași, avură să se ocupe deci cu rezolvarea acestei mari chestiuni. Cei interesați, mai ales proprietarii mijlocii, — nu însă și cei mari — opuneau o rezistență încăpăținată oricărei încercări de a se vota eliberarea sătenilor. Adunarea din Iași *nu votă* așa dar marea reformă.

Chestiunea fu deci amînată și luată în discuțiune de *Comisiunea centrală* din Focșani, instituită după Unirea principatelor. «Ea a dat loc la lungi și furtunoase discuțiuni; majoritatea a redactat, în fine, un proiect *prin care se libera țăranilor brațele, dar li se smulgea bucățica de pămînt muncită de ei sute de ani lăsîndu-li-se drept singură mîngăiere locuințele și cîte-va prăjini de izlaz* (imaș ¹).

Acest proiect fu prezentat Puterei legiuitoare în Iunie 1862 de primul ministru al Principatelor Unite, care avea în frunte pe Barbu Catargiu. Desbaterile aŭ tost firește lungi și pasionate. Ele aŭ ținut șapte zile. Mihail Kogălniceanu, ținu două discursuri memorabile, în cari atacă cu vehemență proiectul guvernului. Totuși, legea fu admisă. Printr'însa s'a votat «*ștergerea tuturor drepturilor țăranilor, luarea din minile lor a ogoarelor muncite de ei, dîndu-le însă drept mîngăiere ca pămînt comunal trei pogoane la moși de cîmp, două pogoane la moși de mijloc și un pogon și jum. la moșiile de munte, și aceasta însă nu ca proprietate absolută, ci numai ca pămînt arendat cu o chirie perpetuă care urma mai tîrziu a se hotărî de către consiliul județean*» ²).

Legea rurală din 14 August 1864.

Legea rurală, așa cum a fost votată în 11 Iunie 1862, *nu era însă aplicabilă*. La 11 Octombrie 1863, Mihail Kogălniceanu vine în capul afacerilor Statului. După ce face să se voteze legea — așa de importantă din punctul de vedere agrar — a *secularizării mănăstirilor și trecerea către Stat a tuturor moșiilor mănăstiri-*

¹) A se vedea *Emanciparea Țăranilor*, discurs rostit de Mihail Kogălniceanu.

²) Acelaș, pag. 44.

rești, cari reprezintă a patra parte din teritoriul țării, — lege care arată adîncă putere de concepțiune și de înaltă prevedere politică a acestui bărbat, fiind-că grație ei s'a putut urma politica de împroprietărire de mai tîrziu și de azi — și după ce publică *legea rurală*, cea națională, în urma căreia a întîmpinat o opozițiune așa de redutabilă în Cameră, se vede constrîns la lovitura de stat. Actul săvîrșit în ziua de 2 Maiu 1864 va rămîne fără îndoială ca un fapt măreț în istoria noastră, fiind-că numai grație lui s'a putut impune *legea rurală, cea emancipatoare*, lege, care, din punctul de vedere social și economic, este cea mai importantă dintre toate legiurile de pînă acum. Ea a fost votată și aplicată, cu toate că atît partidul liberal cît și cel conservator se opunea la aceasta. După cum zice *Mihail Kogălniceanu*, în discursul citat: «Cînd 14 ani în urmă, la apelul viteazului lor Domn și Căpitan, țăranul român, soldat de linie sau dorobanț ori călăraș, după două sute de ani de umilință, în cîmpiile Bulgariei și în fața întăririlor Plevnei a dat pept dușmanilor, țăranul român, zic, prin vitejia sa, prin înfruntarea morței, a dovedit că astă-dată el avea o Patrie de iubit și apărat și că în spatele lui, dincoace de Dunăre, el avea pentru dînsul și pentru familia sa o pîrticică de pămînt, proprietate și moșie a lui și a copiilor săi».

Iar Cuza-Vodă, în mîndra și frumoasa sa proclamație adresată sătenilor, redactată și scrisă de *Mihail Kogălniceanu*, le vorbește ast-fel:

Sătenilor!

Indelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de Inaltele Puteri ale Europei prin art. 46 al Convențiunei, interesul Patriei, asigurarea proprietăței fonciare și dorința Mea cea mai vie s'a-ău îndeplinit.

Claca (boierescul) este desființată pentru de a pururea, și de astă-zî voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpînirii voastre, în întinderea hotărîită prin legile în ființă.

Mergeți dar, mai înainte de toate la poalele Altarului, și cu genunchiele plecate, mulțumiți A-Tot-Puternicului Dumnezeu, pentru că prin ajutorul său în sîrșit ați ajuns a vedea această zi frumoasă pentru voi, scumpă inimă, mele și mare pentru viitorul Romîniei.

De astă-zî voi sunteți stăpîni pe brațele voastre; voi aveți o pîrticică de pămînt, proprietate și moșie a voastră; de astă-zî voi aveți o Patrie de iubit și de apărat.

Și acum după ce cu brațul Celui de sus am putut săvîrși o asemenea mare faptă, Mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de Domn și de Părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a soartei voastre și a copiilor voștri.

Claca și toate cele-lalte legături silite între voi și între stăpîniții voștri de moșii, sunt desființate, prin plata unei drepte despăgubiri.

De acum înainte, voi nu veți mai fi cu dinșii în alte legături de cit acele ce vor izvorî din interesul și buna primire a unora și a altora.

Aceste legături însă, vor fi pururea neapărate pentru ambele părți. Faceți dar ca ele să fie întemeiate pe iubire și încredere. Mulți și foarte mulți din proprietari au dorit îmbunătățirea soartei voastre. Mulți din ei au lucrat cu toată inima ca să ajungeți la această frumoasă zi, pe care voi astăzi o serbați. Părinții voștri și voi ați văzut de la mulți stăpîni de moșii ajutor la nevoile și trebuințele voastre. Uitați dar zilele grele prin cari ați trecut; uitați toată ura și toată vrajba; fiți surzi la glasul acelora cari vă vor întărita în contra stăpînilor de moșii, și în legăturile de bună voie ce veți mai avea de aci în colo cu proprietarii, nu vedeți în ei de cit pe vechii voștri sprijinitori și pe viitorii voștri amici și buni vecini. Au nu sunteți toți fii ai aceleași Țări? Au pămîntul Romîniei nu este muma care vă hrănește pe toți?

Stăpîni liberi pe brațele și pe ogoarele voastre, nu uitați mai înainte de toate că sunteți plugari, că sunteți muncitori de pămînt. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția țării, și dovediți și în Romînia, ca pretutindenea, că munca liberă produce îndoit cit munca silită. Departe de a vă deda trîndăviei, sporiți încă hărnicia voastră și ogoarele voastre îndoit să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sunt averea voastră și moșia copiilor voștri.

Ingrijii-vă asemenea de vetrele satelor voastre, care de astăzi devin comune neatîrnate și locașuri statornicite ale voastre, din cari nimeni nu vă mai poate isgoni. Siliți-vă dar a le îmbunătăți și a le înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; înconjurați cu grădini și cu pomi roditori. Inzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretutindenea școale, unde copiii voștri să dobîndească cunoștințele trebuitoare, pentru a fi buni plugari și buni cetățeni. Actul din 2 Mai v'a da l'a toți drepturi; învățați dar pe copiii voștri a le prețui și a le bine întrebuinta.

Și mai presus de toate, fiți și în viitor ceea-ce ați fost și până acum, și chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rînduială; aveți încredere în *Domnul vostru*, care vă dorește tot binele; dați, ca și până acum, pilda supunerii către legile țării voastre, la a căroră facere aveți și voi de acum a lua parte; și în toată întimplarea, iubiți Romînia care, de astăzi, este dreaptă pentru toți fiii săi.

Și acum iubiților mei Săteni, bucurați-vă și pășiți la muncă de bună voie, care înalță și îmbogățește; și Dumnezeuul părinților noștri să bine cuvinteze semința ce veți arunca pe cea întia brazdă liberă a ogoarelor voastre.

Legea din 1864, discutată în Consiliul de Stat și promulgată în ziua de 14 August prin aceea proclamație memorabilă adresată sătenilor de Cuza-Vodă, reproducă mai sus prevede la :

Art. 10. — Se desființează odată pentru tot-d'auna și în toată întinderea Romîniei: claca (boerescul), dijma, podvezile, zilele de meremet, carele de lemne și alte asemenea sarcine datorite stăpînilor de moșii sau în natură sau în bani, unele și altele stabilite prin legi, hrisoave, sau învoeli perpetue ori temporale.

Art. 11. — Drept clacă, dijma și celelalte sarcine desființate prin decretul de față, se va da stăpînilor de moșii, odată pentru totdeauna, o despăgubire, după cum se regulează la Cap. III.

Dreptul ce-l aveau sătenii *ab antiquo* asupra terenurilor din

moșiile pe cari le cultivau le este formal recunoscut prin legea rurală :

Art. 1. — Sătenii clăcași (pontași) sunt și rămân deplinii proprietari pe locurile supuse posesiunii (stăpînirii) lor, în întinderea ce se hotărăște prin legile în ființă.

Această întindere (peste locul ce au sătenii în vatra satului, pentru casă și grădină) este :

A. În județele de dincoace de Milcov (Țara Romînească) :

1) Pentru săteanul cu patru boi și o vacă, unsprezece pogoane.

2) Pentru săteanul cu doi boi și o vacă, șapte pogoane nouăsprezece prăjini.

3) Pentru săteanul ce are o vacă sau toporaș, patru pogoane și cincisprezece prăjini.

B. În județele de dincolo de Milcov (Moldova) :

1) Pentru săteanul cu patru boi și o vacă, cinci fălci patruzeci prăjini.

2) Pentru săteanul ce are doi boi și o vacă patru fălci.

3) Pentru săteanul ce are o vacă sau pâlmaș două fălci patruzeci prăjini.

Art. 2. — Locuitorilor cari nu se bucură de întinderea pămîntului ce li se cuvine după art. precedent, li se va împlini întinderea legală de pămînt.

Art. 3. — Nici într'un caz, suma locurilor rămase în deplină stăpînire a săteanului, nu va fi mai mare ca două treimi ale unei moși.

Se înțelege că pădurile nu intră în această socoteală.

Aceste sunt articolele fundamentale ale legii. Ele desființează claca, desrobesc pe țăran și proprietatea de o servitute ce o apăsa, împrumietărește pe țăranul devenit liber pe terenurile pe cari le cultiva înainte în clacă și cari terenuri le stăpînea conform dreptului ce'l avea din toate timpurile, și'l transformă pe acesta în cetățean liber, stăpîn pe destinele sale și pe munca sa întregă. Aceasta este reforma cea adîncă, care rupînd legăturile cu un trecut trist, modernizează țara și o împinge în curentul civilizației europene.

Dreptul la păduri este și el consfințit prin Legea rurală. La art. 9 spune :

Dreptul la pădure ce au sătenii de pe moșiile din Moldova după art. 44 al legii muntelui (adică județele Putna, Bacău, Neamțu și Suceava), și cei de pe moșiile din țara romînească, în virtutea art. 140 § 4 din legea de la 23 Aprilie 1851 (aceea a Principelui Știrbei, citată mai sus. Nota Autorului), **li se păstrează neatins și în viitor.**

După cincisprezece ani, proprietarii vor fi în drept a cere liberarea pădurilor de sub această servitute, prin bună învoială sau prin hotărîre judecătorească.

Acest drept îl vor putea exercita și comunele, așezămintele publice și statul.

Știm însă că această dispozițiune a fost călcată în picioare, în primul rînd chiar de către Stat, care, prin *codicele silvic*, pedepsește aspru ori-ce luare de lemne din păduri, chiar a uscăturilor. E drept că considerente de un înalt ordin economic a im-

pus această dispozițiune din codicele silvic, în dauna intereselor celor mai vitale ale țăranilor, cari însă aveau dreptul cu ei, consfințit atît prin uzul secular ca și prin legi. S'ar fi găsit, poate, dacă s'ar fi căutat, un mijloc pentru a împăca și interesele — de netăgăduit — ale economiei naționale și acele ale sătenilor, cari, ast-fel, au fost lipsiți de un drept al lor.

În ce privește prețul rescumpărării clăcei și a celorlalte sarcini cu cari se ocupă legea rurală, nu ne vom ocupa cu această față a chestiunei, pentru a nu intra în detalii inutile în această mică lucrare, unde nu ne ocupăm de cît de fazele generale ale problemei agrare, nu și de amănuntele ei.

Improprietăririle țăranilor

În puterea Legii rurale s'au împroprietărit 316.116 clăcași pe 1.180.918 hectare de ale moșiilor proprietarilor particulari și 147.439 clăcași pe 561.935 hectare moșii de ale Statului, sau în total s'au împroprietărit, în virtutea Legii rurale, 463.555 clăcași pe 1.742,853 hectare.

Dar, în afară de clăcași, cari aveau pămînturi de muncă, mai erau la țară și alte multe elemente cari nu posedau pămînt și cari meritaŭ a fi împroprietăriți. Legea rurală a îngrijit așa dar, în larga'i solitudine, și de aceștia din urmă, prevăzînd următoarele la :

Art. 5. — Nu vor avea dreptul de a cere pămîntul ce se dă sătenilor clăcași, după art. 1 al acestui decret, locuitorii veri-cărui sat, cari, prin învoeli speciale cu proprietarul moșiei nu aveau de cît casă și grădină în sat, fără a fi clăcași, și, prin urmare, nu aveau dreptul de a primi locuri de hrană și celelalte. **Asemenea locuitori au însă facultatea de a primi pămînt pe moșiile Statului.**

Art. 6. — Vor avea facultatea a se strămuta pe moșiile Statului cele mai apropiate :

a) Sătenii, cărora din două treimi ale moșiei, nu li se poate împlini întinderea locurilor legiuite.

b) Spornicii (însurăței) ce nu vor avea locuri în cuprinderea legilor în ființă.

Și unii și alții, strămutîndu-se pe moșiile Statului, au voie de a se desface de casele și clădirile făcute de dînșii pe moșiile pe cari le părăsesc, avînd comuna dreptul de preempțiune (rescumpărare).

Art. 54. — Pentru lichidarea obligațiunilor comunale rurale, guvernul este autorizat a vinde locuri pe moșiile Statului la însurăței, precum și la sătenii cari se vor afla în cazul art. 5 și 6.

Nu se va putea vinde la o singură familie de cît până la maximum de două-spre-zece pogoane.

Aceste articole ale *Legii rurale din 1864* stabilesc, **pentru**

prima oară, principiul împrăștiării sătenilor, a oricăror săteni, nu numai clăcași, pe moșiile statului. Aceste moși secularizate de la mănăstiri devin așa dar un instrument puternic de ridicare socială și economică, un mijloc excelent de a para primejdiei unei proletarizări a țăranilor din cauza lipsei de pământ, acordându-le tocmai ceea-ce au mai mare nevoie: terenurile de muncă.

Principiul acesta nu apare însă clar de la început. În primul loc, vedem că prin art. 5 și 6 din Legea rurală, moșiile statului vor putea servi ca mijloc de împrăștiare a acelor săteni, cari, nefiind clăcași, n'au putut obține pământ, conf. art. 1 și 2. Apoi imediat mai jos vine art. 54 care vorbește de împrăștiarea sătenilor, în scopuri pur fiscale, nu sociale și economice. Tot în scop fiscal, Legea hotărăște înstrăinări de loturi mari, **indiferent de persoana căruia ea înstrăinează**. Politica ce se urma cu moșiile Statului nu era încă precizată; vederile nu erau unite asupra punctelor principale: dacă moșiile statului trebuiau să serve pentru a ușura budgetul statului, sau ele aveau să serve numai la împrăștiare; dacă se puteau înstrăina ori-cui, fie unui sătean sau unui nesătean; dacă trebuiau să se vîndă în loturi mari sau mici și anume în ce întindere.

Ast-fel moșiile statului au servit la toate; s'a procedat cu vînzarea și înstrăinarea lor fără nici-o directivă principală, fără anumite reguli, fără o politică clară. Dacă s'ar fi urmat un sistem bine definit în vînderea moșiilor statului, dacă s'ar fi înțeles și pătruns marea lor menire socială și economică, și s'ar fi hotărît de pildă că nu se pot vinde de cit sătenilor și pe o anumită întindere, desigur că s'ar fi preîntîmpinat multe și numeroase rele, cari se ivesc azi, în lumea rurală, cu o forță care impune atenția puterilor publice.

Nu s'a avut însă în vedere nici-o politică precizată până la legea din 1889 și cea modificatoare din 1896, asupra vînzării bunurilor statului și a rescumpărării embaticurilor.

Așa vedem că chiar Legea rurală din 1864 prevede că se pot înstrăina pămînturi în *întindere mare și indiferent cui*.

Art. 61. — Guvernul va avea facultatea, în curs de trei ani de la aplicarea acestui decret, simțindu-se trebuință, a veni în ajutorul casei de lichidare, înstrăinînd din domeniile statului *loturi de la 100 până la 500 pogoane*.

Legile posterioare asupra vînzării bunurilor statului și a rescumpărării embaticurilor, până la legea din 1889 și 1896, au și ele aceleași vicii fundamentale: *înstrăinează loturi mari, adesea în corp întreg, pentru scopuri fiscale și nu sătenilor*. Abia prin

legile de la 1889 asupra vînzărei bunurilor statului, dispăr aceste vicii și începe să'și facă loc, în mod limpede, necesitatea — așa de tirziu recunoscută — *de a vinde pămîntul din moșiile statului în loturi mici și numai sătenilor.*

Voiu înșira aci, pentru documentare, dispozițiunile mai însemnate din legile asupra vînzărei bunurilor statului, cu care prilej voiu menționa, după textul legilor, și dispozițiunile asupra rescumpărării *embaticurilor.*

Ast-fel, Legea pentru vînz. bûn. stat. din 1864 nu prevede de cît vînzarea bunurilor mici. Art. 3 al acestei legi, hotărește următoarele despre embatic :

Toate locurile statului date cu emfiteosis (embatic), *embaticarii* au drept a le rescumpăra prin capitalizarea embaticului anual pe timp de trei-zeci de ani.

Vedem așa dar încă din 1864, în realitate însă cu mult înainte, regulamentîndu-se rescumpărarea embaticurilor. De atunci însă, până în ziua de azi se constată o oare-care îmbunătățire în această privință, nu însă și în ce privește rescumpărarea viilor cu otașniță sau dijmă. La moșiile statului, arendașii au știut să transforme otașnița într'o dare de bani foarte oneroasă și apăsătoare, iar la moșiile particulare *nici o lege n'a intervenit încă până azi care să permită rescumpărarea embaticului, atît la locuri de casă cît și la vii.* Este o stare de lucruri foarte supărătoare și pe care orice guvern ar trebui s'o studieze, pentru a căuta să'i pue capăt.

Legea pentru înstrînarea unei părți din domeniile statului din 28 Iulie 1866, prezintă viciele pe cari le-am arătat mai sus. Ast-fel ea prevedea:

Art. 1. — Pentru retragerea bonurilor de tezaur ce se află astă-zî în circulație și a mandatelor emise pe exercițiile până la 1866, precum și pentru acoperirea deficitului ce va rezulta asupra exercițiului anului 1866, guvernul este autorizat a înstrîna până la concurența sumei de șapte-zeci și cinci milioane, următoarele bunuri ale statului.

Toate morile care după contractele astă-zî în ființă dau un venit de cinci sute galbeni.

Embaticurile se pot rescumpăra exact ca după legea din 1864, iar pentru vii, legea are următorul articol :

Art. 4. — Rescumpărarea viilor supuse la plată de otașniță sau dijmă se va face prin capitalizarea pe trei zeci de ani a prețului de mijloc a producțiunei, sau prețul ce vor fi plătit embaticarii în cei din urmă cinci ani, dacă rescumpărarea se va face în cei dintiui doi ani de la promulgarea legeri.

O altă lege, cea din 31 Martie 1868, care modifică pe cea precedentă, are, în general, aceleași dispozițiuni. Articolul 4 pe

care l-am reprodus mai sus este modificat în chipul următor, scopul vânzării rămanînd acelaş, adică acoperirea deficitului.

Art. 1. Al. 4. — Se vor vinde toate moşiile cari, după contractele în fiinţă la 1866 Iulie 15 dau un venit de lei 6000 anual.

Legea din 28 Iulie 1866 prevăzuse următoarele în ce priveşte vânzarea moşilor în loturi:

Art. 8. — Toate moşiile hotărîte pentru înstrăinare se vor împărţi în loturi de 6, 8, 12 şi 50 pogoane fie-care lot.

Diferite categorii de loturi vor fi întrupate fie-care la un singur loc şi într'o singură parte a moşiei.

Urmează așa dar că moşiile Statului, cari dădeau un venit de 500 galbeni, puteau fi înstrăinate, conform acestei legi, *însă în loturi, nu în corp întreg.* Dispozițiunea aceasta era excelentă, fiind-că permitea sătenilor cari n'aveau pămînt să'și poată cumpăra loturi mici, după puterea lor de acaparare. Legea din 31 Martie 1868, modifică însă această salutară dispozițiune, ast-fel:

Art. 8. — Se modifică în chipul următor:

Moşiile se vînd **în întregul lor** așa precum se stăpînește astă-zî de către Stat și toate drepturile și îndatoririle lor, în ceea-ce priveşte vecinătatea, trec asupra cumpărătorului.

E drept că art. 9 următor restabileşte întru cit-va vechea stare de lucruri.

Art. 9. modificat ast-fel:

Acolo, unde locuitorii, în număr îndestulător, vor cere a li se vinde în părți unele din moșii, aceste moșii se vor împărți în loturi de 6, 8, 12 și 50 pogoane.

Această dispozițiune *nu modifică întru nimic art. 54 și următor din legea rurală* (pe care l-am reprodus mai sus)

Dispozițiunile din legea din 1866 relative la locurile și viile cu embatic se modifică prin legea din 1868, în sensul că locurile și viile cu embatic de dincolo de Milcov, adică din Moldova, se pot răscumpăra prin plata de 15 ori a cifrei embaticului anual.

În urma acestei legi, ale cărei tendințe și al cărui spirit se vede din cele spuse mai sus, nu s'a mai legiferat la noi, afară de legile din 1873 și 1875, în ceea-ce priveşte vânzarea bunurilor statului până la 1881, adică timp de doi-spre-zece ani. În 12 Aprilie 1881 se promulgă noua lege pentru înstrăinarea unor părți din bunurile statului și rescumpărarea embaticurilor. În general, legea aceasta nu prezintă nici un progres real față de legiurile precedente în materie de împrumut. Aceleași principii și idei domină și la baza noiei legi. Moşiile Statului sunt privite ca surse de venituri, ca mijloc pentru acoperirea deficitelor din

budget, așa că se pot vinde ori-cuî, chiar nesătean și în ori-ce întindere. Ast-fel, avem :

Art. 1. — Guvernul este autorizat a vinde, în condițiunile legii de față, din moșiile ale căror fonduri și venituri sunt afectate la plata dobânzilor și amortimentelor împrumuturilor Oppenheim și domেনial, la biletele ipotecare, precum și acele moși care se vor destina de administrațiunea domeniilor, pentru achitarea restului împrumutului cu rentă.

Art. 4. — Se pot vinde :

1. Moșiile a căror arendă, după contractele lucrătoare, la epoca scoaterii în vînzare, nu trece peste 20.000 lei, fără dările accesorii, și cari nu aũ pe ele într'o singură masă pădure de o întindere mai mare de 100 hectare. Se pot vinde asemenea moșiile cari aũ întindere mai mare de 100 hectare pădure, rezervindu-se însă pe seama statului pădurea cu un perimetru și servitutea de drum necesară pentru conservarea și exploatarea pădurei.

Art. 8. — Înstrăinarea bunurilor prevăzute la art. 4 se face în două moduri :

1. Prin vînzare în corpuri întregi.

2. Prin vînzare în loturi.

Art. 19. — Guvernul este asemenea autorizat a vinde în loturi de 4, 6 și 8 hectare moșiile situate în ori-ce altă localitate, pentru care s'ar face cereri din partea locuitorilor rurali pentru cumpărarea tuturor loturilor cuprinse într'o moșie.

Art. 25. — Păzindu-se formele stabilite în această lege pentru vînzarea de bunuri cu licitațiune publică, se vor mai putea vinde din moșiile statului loturi de 25, 50 și 100 până la 150 hectare, cu condițiune însă ca cererile să fie făcute pentru cumpărarea totală a unei moșii, păzindu-se formele prescise la secțiia III din această lege.

Art. 13. — Moșiile situate imediat în jurul orașelor se vor vinde în loturi de 4, 6 și 8 hectare locuitorilor romîni mărghinași, lucrători manuali de pămînt. Asemenea loturi se vor putea vinde și la alte persoane, însă numai pentru înființare de stabilimente industriale după un plan și deviz aprobat de administrație.

Din aceste articole se vede, în mod clar, spiritul care a predominat la facerea acestei legi, și pe care l-am expus mai sus.

În loc ca moșiile statului să fi servit exclusiv ca instrumentul unei politici agrare conștiente și luminate, al căreia scop bine definit trebuia să fie *împroprietărirea țărănilor și numai a țărănilor*, așa dar înstrăinarea moșiilor statului în loturi mici de 5 și 10 hectare, eventual în loturi de 25 hectare pentru a înlesni întemeierea *unei proprietăți rurale mijlocii*, s'a procedat pe apurate, cum s'a putut, de multe ori cu scopuri de favoritism politic, fără a se ține seama de interesele superioare ale națiunii și ale economiei publice.

Ast-fel, în baza legii din 1868 s'aũ vîndut, în loturi mari, *la nețărani*, 338 bunuri ale statului în întindere de 77,705 hec. pe un preț de 24.574.940 lei. Asupra întinderilor de pămînt vîndute la țărani și nețărani, voiũ reveni mai tîrziu. Prin cifrele de mai sus, am voit doar să arăt ce suprafețe întinse s'aũ perdut în

dauna țărâtimei, care dorește cu atîta înfocare — legitimă — împroprietărirea ei.

Revenind la legea din 1881, mai avem de înregistrat dispozițiunile ei în privința rescumpărării embaticurilor.

Art. 65. — Toate bunurile statului, de orî-ce natură, supuse la embatic sau bezmăn, otașniță, zecimă și la orî-ce fel de dare, fie în bani, fie în produse sau diferite materiale, se pot rescumpăra după formele și sub condițiunile prescrise prin legea de față, întru-cît ele vor fi constituite conform legilor sub cari au luat naștere.

În lipsă de acte sau documente se va ține seamă de o posesiune de 20 ani, exercitată conform art. 1847 cod. civil.

Articolele 66 și 67 prevăd că dreptul de rescumpărare nu'l au numai persoanele singuratice, ci că acest drept se poate exercita și în masă, pentru bunuri aparținînd mai multor persoane; asemenea se pot rescumpăra tîrgurile și tîrgușoarele aflate azi pe proprietăți de ale statului.

Odată aceste principii puse, — de regretat numai că ele se referă numai la bunurile statului și nu și ale Eforiilor, instituțiilor de mină moartă în genere și ale particularilor — art. 66 al. 2, hotărăște:

O măsurătoare generală se va face perimetrelor tuturor podgoriilor aflate pe moșiile Statului la promulgarea legii de față, ridicîndu-se în planuri și deosebindu-se de restul moșiei prin petre și moșoroe.

E aproape de prisos să spunem că acest aliniat nu s'a aplicat de fel, cu toată necesitatea unei atarî măsurători, fără de care nu se poate procedea la rescumpărarea embaticurilor și a viilor. După cum am mai spus, miî de proprietari rurali, țărani embaticari, suferă mult, din cauza stărei de dependență în care se află, fără ca să se ia totuși măsuri serioase de îndreptare.

Prețul rescumpărării e prevăzut în art. următor:

Art. 70. — Prețul rescumpărării va fi: darea embaticului pe un an înmulțit cu 20.

Art. 71. — După trecerea de cinci ani de la promulgarea legii de față, rescumpărarea nu se va putea dobîndi decît prin plata de 40 ori a prețului embaticului pe un an.

După trecerea acestui termen, toate embaticurile nerescumpărate se vor spori cu 50 la sută în toate cazurile de transmitere a dreptului prin vînzare sau donațiune.

Legea din 1881 a suferit numeroase modificări ulterioare. Sunt întiiu două legi, una de la 11 Ianuarie 1883 și alta de la 28 Martie 1884 cari ambele se ocupă cu *destinația sumelor* provenite din vînzarea bunurilor și rescumpărarea embaticurilor. Prima

lege, autoriză vânzarea de bunuri cari au un venit de 5000 lei, iar a doua cari au un venit de 10000 lei, iar ambele afectează banii proveniți din aceste înstrăinări la «plata anuității împrumutului autorizat prin legea de la 5 Iunie 1882 în sumă de 27.230,000 lei pentru înființare de edificii și construcțiuni publice».

Sunt însă alte două legi, modificatoare a celei din 1881, cari schimbă multe dispozițiuni din vechea lege într'un mod fundamental. Prin aceste schimbări se învederează tendința legiuitorului de a se îndruma spre o politică agrară mai lămurită și mai conștientă de scopul ei. Avem întâiu legea modificatoare de la 14 Aprilie 1884. Voiu reproduce dispozițiunile principale. Părțile cu litere cursive arată aci schimbările făcute vechiului text din 1881:

Art. 4. — Se poate vinde în corpuri întregi sau în loturi mari cu licitație publică :

1. Moșiile a căror arendă, după contractele lucrătoare, la epoca scoaterii în vânzare, nu trece peste 20000 lei, fără dările accesorii, care nu au pe ele într'o singură masă pădurea de o întindere mai mare de 50 hectare, afară numai cînd unul sau mai multe pîlcuri de pădure, de și detașate, vor fi destul de apropiate pentru a putea fi veghiate cu înlesnire. In acest caz, pămîntul aflat între pîlcuri va fi considerat ca făcînd parte din pădure.

Se pot vinde, însă numai în loturi mici, locuitorilor romîni cultivatori de pămînt, învățătorilor și servitorilor bisericilor rurale, părți din moșiile Statului cari au o întindere de 2000 hectare în sus, **afară de cele rezervate pentru cultură specială sau ferme-model**, ori-care ar fi arenda acelor moși.

Art. 19. — Moșiile statului se pot vinde, conf. legii de față, locuitorilor romîni cultivatori de pămînt, învățătorilor și servitorilor bisericilor rurale, în loturi de cîte 5 hectare cel mult.

Locuitorii romîni cultivatori de pămînt, învățătorii și servitorii bisericilor rurale, nu vor putea cumpăra mai mult de 2 loturi fie-care.

Art. 11 adițional al 2. — Cu ocazia facerii planurilor pentru moșiile ce s'ar hotări a se vinde în loturi mici de cîte 5 hectare, se va determina pe plan locul unde ar trebui să se fixeze vatra comunei.

Art. 25 din vechea lege, acela prin care se pot vinde loturi de 25, 50, 100 și 150 hectare, se menține și prin legea modificatoare.

Din articolele reproduse mai sus, se observă ușor că legiuitorul a fost preocupat de vederi noi. Intîi, hotărăște că pot cumpăra loturi și învățătorii și preoții, apoi delimitează loturi la 5 hectare și decide că țaranii nu vor putea cumpăra mai mult de două loturi, dar la urmă introduce obligația — așa de importantă — ca țaranii împrumătăriți să formeze noi sate pe locurile ce li se dau. Vom vedea cum acest din urmă punct se dezvoltă prin legiurile posterioare.

În ce privește rescumpărarea embaticurilor, legea modificatoare prevede:

Art. 70. — Prețul rescumpărării va fi darea originală a embaticului, sau otașnița înmulțită cu 20, iar pentru vii înmulțită cu 15.

Al. 3. — În nici un cas, prețul rescump. viilor nu va putea covârși valoarea nudă a proprietății.

Al. 5. — Pentru viile sădite în urma promulgării codului civil și pînă la 12 Aprilie 1881, prețul rescump. va fi în toate casurile egal cu media dărilor pe 5 ani din urmă înmulțit cu 10.

O altă lege-modificatoare a celei din 1881 este cea din 5 Aprilie 1886. Ea prevede:

Art. 4. — Se pot vinde:

1) În corpuri întregi sau în loturi mari cu licitațiune publică:

a) Moșiile a căror arendă după contractele lucrătoare nu trece peste 20000 lei fără dările accesorii, nu au o întindere mai mare de 1000 hectare etc. (restul e identic cu textul dat mai sus. Nota Aut.).

2) Se pot vinde în loturi mici locuitorilor romîni cultivatori de pămînt, învătătorilor și servitorilor bisericeii, ori-ce moșii ale statului, cu distincțiunile și restricțiunile următoare:

a) Moșiile arătate la paragraful precedent se pot vinde și în loturi mici cu condițiune însă ca cererile să cuprindă întreaga moșie;

b) Din moșiile cu o întindere de la 1000 pînă la 10000 hectare, Statul va rezerva tot-d'a-una 2 din 3 părți care să se poată exploata cu înlesnire. Rezerva pentru Stat va fi de 3 părți, în cazul cînd moșia ar avea o întindere mai mare de 10000 hectare. În ambele cazuri, cînd partea destinată a se vinde nu ar fi toată cerută în loturi mici, restul se va putea vinde cu licitațiune publică și în loturi mari, cu întindere de la 50, 100, 200 pînă la 400 hectare în sus.

c) În interesul formării de noi comune, ministerul domeniilor va pune ca condițiune a vînzării în loturi mici **obligațiunea pentru cumpărători de a se stabili cu locuințele pe moșia cumpărată.**

Cumpărătorul care nuși va fi împlinit această obligațiune în termen de 3 ani de la confirmare, va perde de plin drept pămîntul cumpărat, care va reintra fără nici-o altă formalitate în posesiunea Statului.

Aceasta a fost politica agrară, în direcția împrumăturilor, urmată pînă la 1889. Legea pentru înstrăinarea bunurilor statului și răscumpărarea embaticurilor votată în acel an, marchează complect ruperea cu politica din trecut și începutul unei noi politici, mai în conformitate cu interesele țării și ale sătenilor. De unde pînă acum, legile pentru vînzarea bunurilor statului hotărau că se pot vinde terenuri în corp întreg și în loturi, de sute de hectare, indiferent cui, țaran sau nețaran, noua lege, din 7 Aprilie 1889, introduce noi principii, de astă-dată salutare.

După noua lege, nu se vor mai putea împrumătări de cît «locuitorii romîni cultivatori de pămînt» pe întinderi de 5, 10 și 25 hectare. Prin 1889 se spera că, dîndu-se loturi de 10 și 25 hectare, se va putea crea o clasă mijlocie rurală. Experiența a dovedit însă contrariul. Legea s'a modificat așa dar în urmă, prevăzîndu-se că nu se vor putea vinde de cît loturi de 5 hectare.

Legea din 1889 a mai fost modificată, însă în detaliu, prin legea din 3 Aprilie 1892, 9 Maiu 1896, 19 Martie 1899 și 8 Iulie 1899.

Voiu reproduce aci articolele mai însemnate din lege, așa cum se aplică azi :

Art. 1. — Guvernul este autorizat a vinde în condițiunile legii de față moșiile Statului.

Art. 2. — Toate moșiile Statului se pot vinde în total sau în parte, însă numai în loturi de cinci hectare, locuitorilor romîni cultivatori de pămînt, învătătorilor, preoților și servitorilor bisericești din comunele rurale.

Moșiile care au o întindere de pădure mai mare de cît 50 hectare, nu se pot vinde de cît rezervîndu-se pe seama Statului pădurea cu un perimetru și cu servitutea de drum necesară pentru conservarea și exploatarea ei.

Perimetrul și drumurile necesare se vor determina înainte de punerea în vînzare a moșiei

Art. 3. — În interesul formării de noi comune, ministerul domeniilor va pune, ca condițiune a vînzării în loturi de cinci hectare, obligațiunea pentru cumpărătorii de a se stabili cu locuința pe moșia cumpărată, până în trei ani.

Spre a înlesni această stabilire, creditele agricole sunt autorizate a face avansuri rambursabile cu anuități pînă la concurența de maximum 600 lei sătenilor, pentru a subveni la primele cheltueli de instalație și cumpărarea de vite și instrumente agricole.

Aceste avansuri vor fi garantate de Stat, și împlinirea ratelor se va face de odată, în același mod și cu aceleași garanții pentru Stat ca împlinirea ratelor afectate la plata pămîntului.

Un regulament de administrațiune publică va regula amănunțimele luării și distribuțiunei acestor sume.

Aceste dispozițiuni nu se aplică la acei cari vor cumpăra pămînt pe proprietatea pe care locuesc, sau pe proprietatea vecină.

Art. 15. — Intînderea unui lot mic va fi cel mult de 5 hectare și nimeni nu va putea cumpăra de cît un lot.

Comunele rurale însă vor putea cumpăra pînă la 3 loturi ce vor servi exclusiv la întreținerea școalei și a bisericei.

Cifra de 5 hectare fiind luată ca bază pentru întinderea loturilor mici, cu toate acestea, dacă configurațiunea terenului o va cere, vor putea fi în parcelarea unei moșii loturi cari vor fi ori mai mici, ori mai mari cu o fracțiune de cît cifra exactă de 5 hectare.

Art. 16. — Prețul unui hectar de pămînt pe moșiile statului ce se vînd în loturi mici, se va stabili după tabela de mai jos. (Prețurile sunt după calitatea pămînturilor, la cîmp și la munte).

Terenurile improprii culturai, cari nu se pot ara, nici săpa, finețile mlăștinoase, coastele dealurilor, sărăturilor, etc., cari nu pot servi de cît ca izlaz de calitate inferioară, se consideră de a treia calitate și li se fixează un preț unic de 100 lei hectarul pentru întreaga țară.

Art. 18. — Ministerul primind actele va numi o comisiune compusă dintr'un delegat al său, un membru al consiliului județean, desemnat de minister și primarul comunei, care va avea sarcina de a efectua vînzarea, acordînd, în ordinea diviziunilor și subdiviziunilor de mai jos, preferință la cumpărare :

I. Comunele rurale pentru două din locurile prevăzute la art. 15 al. II.

II. Locuitorilor romîni, capi de familie, cari nu au de loc pămînt, clasificați după următoarele categorii :

a) Acei stabiliți pe moșia destinată vânzării.

b) Acei stabiliți pe moșiile imediat vecine cu proprietatea pusă în vânzare;

c) Acei stabiliți în ori-ce parte a țării.

III. Locuitorilor români capi de familie, cari posedă $\frac{1}{2}$ hectar teren de cultură, în ordinea prescrisă la paragraful 2.

IV. Locuitorilor români cari posedă până la 5 hectare pământ, preferindu-se acei domiciliați pe moșie.

La calculul terenului ce posedă declarantul, nu se va ține seamă de locul casei (căminul) din vatra satului.

Se vor socoti drept cap de familie văduvele rămase cu copii.

Vânzarea se va face în ordinea numerică a tabloului, prin tragere la sorti.

În privința rescumpărării embaticurilor, legea prevede următoarele:

Art. 62. — Prețul rescumpărării va fi: darea originară a embaticului sau otașniței înmulțită cu 20, iar pentru vii înmulțită cu 15.

Vor beneficia de această dispozițiune și acei cari vor fi făcut Ministerului cererea de rescumpărare în urma termenului prevăzut la art. 71 al legii de la 12 Aprilie 1881 și cari cereri nu vor fi deja aprobate de Minister în momentul promulgării acestei legi.

Dacă darea consistă în produse sau diferite alte materiale, se va face media atit a producțiunei cât și a prețului cu care s'a vîndut în cei trei ani din urmă și acest preț se va lua de bază pentru calculul prețului rescumpărării, după distincțiunile de mai sus.

În nici un caz prețul rescumpărării viilor nu va putea convîrși valoarea nudei proprietăți a solului.

Prețuirea se va face de comitetul permanent și un delegat al ministerului agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor.

Pentru viile din Dobrogea, constatarea și estimarea producțiunei se va face de prefect sau delegatul său și un delegat al ministerului.

Posesorii acestor vii vor fi dispensați de plata dărei anuale din trecut, dacă vor cere rescumpărarea în termen de șese luni de la data promulgării acestei legi.

Art. 63. — După trecerea de 5 ani de la promulgarea acestei legi, rescumpărarea nu se va putea dobîndi de cit prin plata de 40 ori a prețului embaticului pe un an, și toate embaticurile nerăscumpărate se vor spori cu 50% în toate cazurile de transmitere a dreptului prin vânzare sau donațiune.

Tribunalele nu vor putea legaliza sau transcrie asemenea acte, dacă nu se va prezinta dovadă despre aprobarea ministerului domeniilor.

Prin legea agrară de la 1889, modificată prin legile ulterioare, și ajunsă în forma definitivă, așa cum am reprodus-o mai sus, împroprietăririle au luat un caracter mai democratic. Așa cum este astăzi, principiile sunt bine stabilite: **Nu se poate vînde de cit la țărani și în parcele de 5 hectare.**

Totuși, în practică, s'a dovedit că legea nu este tocmai precisă și nu și atinge scopul. Ast-fel, s'a constatat, mai ales în ultimul timp, că multe, foarte multe loturi, în loc de a fi date la țărani cari într'adevăr aveau nevoie, au fost date, conform legii, la tot soiul de indivizi, cum lăutari, vagabonzi, țigani-nomazi, argați,

văcari, cari apoi nici nu s'au luat în posesiune loturile sau le-au arendat la străini, la circiumari, arendași etc. Mulți săteni, adevărați cultivatori, cari n'aveau pământ sau aveau într'o cantitate foarte mică, au fost excluși, de la improprietării. Răul a fost recunoscut chiar de un fost ministru al domeniilor, d. V. Missir, care în ședința Camerei de la 27 Noembrie 1902, a susținut că e nevoie de o aprofundare a chestiunii și de o modificare a legii în consecință.

Legea din 1889 a introdus așa dar o nouă eră în această materie; ea a pus capăt înstrăinărilor moșiilor statului în corpuri întregi, în loturi considerabile, la oameni străini de agricultură, adesea îmbogățiți pe urma anumitelor vederi politice pe cari profesau. Am arătat mai sus că în baza legii din 1868 s'au vîndut la *nețărani* 77.705 h. În baza unor legi din 1873 și 1875 s'au vîndut, tot la *nețărani*, 17.763 hectare în valoare de 5.082.447 lei. În virtutea legii din 1881 și a celor modificatoare din 1884 și 1886 s'au vîndut la *nețărani* 31.400 h., în contra a 1.733 vîndute la *țărani*. Alte vînzări, în baza art. 2 din legea de la 1881, în intervalul de la 1881—1889, se urcă la 36.693 h. la *nețărani* și 20.816 h. ¹⁾ la *țărani*. În total s'au vîndut deci, în tot restimpul acesta, până la 1889, 163.561 h. la *nețărani*, și 22.549 h. la *țărani*, sau, în timp de 30 de ani, de la 1868—1899, *proporția pămînturilor vîndute la nețărani s'a urcat la 92.75%*, iar cele vîndute la *țărani la 7.25%* ²⁾. Procentele acestea condamnă mai mult ca orî-ce politica agrară urmată cu improprietărirea sau mai bine zis cu neimproprietărirea țărănilor.

În baza legii din 1889 s'au improprietărit, în intervalul dintre 1889 și 1896, *numai țărani*, pe o întindere de 364.419 ha., *avînd fie-care numai cîte un lot de 5 hectare*, iar pe o întindere de 20.824 ha. s'au improprietărit, tot numai țărani, dar în loturi de cîte 10—25 hectare

În momentul de față nu se mai fac de loc improprietării. E drept că multe moșii sunt parcelate din trecut, dar ele nu s'au pus în vînzare. «Sunt ast-fel 53 moșii cu o întindere de 72.184 hectare, pentru cari s'au făcut toate lucrările pregătitoare pentru vînzare; nu lipsește de cît înființarea comisiilor de vînzare. Sunt altele, în număr de 22, cu o întindere de 3061 h., pentru cari sunt gata planurile și parcelările, dar nu s'au făcut declarațiile, cere-

¹⁾ A se vedea Buletinul Ministerului Domeniilor No. 10 și 11 din 1897.

²⁾ «Die Agrar frage in Rumänien» de P. Bucovineanu.

rile de cumpărare din partea sătenilor. În fine mai sunt 57 moșii cuprinzând 5150 hectare, pentru cari nu s'a făcut nici o lucrare în vederea vânzării lor ¹⁾».

Astăzi, Statul mai are 428 de moșii. E neîndoios că aceste terenuri trebuie să servească la nouă împroprietăriri ale țăranilor. Exceptându-se cite-va domenii cari ar urma să fie afectate pentru scopuri de utilitate publică, ca ferme, școli, etc., cele-lalte ar trebui să servească, treptat—treptat, la nouă împroprietăriri. E prea mare nevoie de pământ la țară, și nevoia asta se bazează pe considerente prea naționale, pentru ca să nu se inaugureze o nouă și activă politică de împroprietăriri a sătenilor pe restul de moșii ale Statului. Firește, că la o nouă împroprietărire va trebui să se ție seamă de lacunele legilor vechi; va trebui să se vegheze ca să nu se împroprietărească într'adevăr de cit cultivatorii, nu ca astăzi; apoi va fi necesar să se procedeze cu energie la aplicarea articolului privitor la strămutarea sătenilor pe loturile concesionate lor și va mai fi necesar, ținându-se seamă de mica întindere de pământ de care mai dispune statul pentru împroprietăriri — aproximativ 400.000 hectare — să se studieze dacă ar fi bine ca să se scoabă maximul unui lot la 6 *pogoane* din 10 cit prevede actualmente legea.

Am spus că în multe locuri nu s'a respectat dispozițiunea din lege, care prevede ca sătenii să-și formeze sate pe locurile date lor. În unele părți însă această prescripțiune s'a executat în totul. Am văzut că legea obligă *Creditul agricol* de a înainta fondurile necesare locuitorilor — cite 700 lei de persoană — pentru a-și clădi casa și a-și cumpăra unelte și vite. Situația *Creditului agricol* pe 1901—1902 arată următoarele: Imprumuturi cu anuități 802160 lei 61 b.; anuități de încasat 112.716.60; procente de încasat de la anuități 87.910.92; Ministerul domeniilor cont curent cu dobândă 170.485.06; procente de încasat de la Ministerul domeniilor 4.487.75.

Imprumuturile cu anuități acordate anul trecut, în scopul prevăzut de lege, a fost așa dar de 802.160 lei. În legea de organizare a *Creditului agricol*, partea privitoare la imprumuturile sătenilor pentru a-și construi case, formează o secțiune aparte, secțiunea II. Suma de 802.160 lei s'a luat însă din capitolul de la secțiunea I, acea care prevede imprumuturile pe amanete, «*de oare-ce până acum nu s'a simțit nevoie de a se face uz de cre-*

¹⁾ Din discursul citat al d-lui V. Missir, ținut la Camera.

ditul de 3.000.000 lei acordat prin lege pentru operațiunile acestei secțiuni conform art. 4 din lege». Aceasta dovedește cit de puțin se aplică acel articol 3 din legea din 1889, care are doar o mare importanță socială și economică.

«Imprumuturile acestei secțiuni sunt rambursabile în 36 ani în cîte două rate semestriale, la 1 Aprilie și 1 Octombrie ale fiecărui an.

«Moșiile Statului pe cari s'au înființat noi vetre de sate sunt până acum (prin Creditul Agricol):

In județul Ilfov: Luica Mitreni.

» » Brăila: Domeniul Brăilei.

In județul Covurlui: Branîștea Țipești.

» » Ialomița: Rassa, Cadina, Bărăganul-Cernica, Călărași-Vechi și Tramșani.

«Anuitățile exigibile de la 1 Aprilie 1894 până la 1 Aprilie 1902 sunt de lei 114.741.

Aceste anuități se scad în fie-care an, cu acele ajunse la scadență și încasate și se sporește cu ratele anului următor.

«Pentru construire de case pe moșiile Statului vindute în loturi la țărani, Creditul Agricol conform art. 17 din lege, a deschis Ministerului Domeniilor un cont curent până la 500.000 lei. Ministerul Domeniilor a făcut uz de acest credit; și astăzi mai datorează Creditului un sold de lei 180.465,56 pe care nu l'a justificat încă, dar plătește în schimb procente 5% pe an»¹⁾.

Improprietățile conform Art. 5 și 6.

Am văzut că Legea rurală din 1864, a îngrijit, în adinca'i iubire de țărani, și de interesele aceloră cari de și nu erau clăcași, totuși erau plugari și soarta lor trebuia așa dar regulată. Art. 5 și 6, pe cari le-am reprodus în capitolul intitulat «Legea din 1864», dădeau drept sătenilor neclăcași, aceloră cărora din două treimi ale moșiei nu li s'a putut împlini întinderea locurilor legiuite și spornicilor (insurăteilor) ca să fie improprietăriți pe moșiile Statului.

Au trecut însă mulți ani, fără ca aceste articole să fi fost puse în executare. D'abia în 1876, adică peste 12 ani, guvernul lan-

1) *Creditul Agricol* de G. Lucian Bolcaș, pag. 118—119.

sează o *circulară către prefecti*, însoțită de *instrucțiuni*, pentru aplicarea art. 5 și 6 din legea rurală.

Acea circulară zicea, între altele :

Sunt 12 ani de când acești săteni așteaptă aducerea la îndeplinire a dreptului ce li s'a recunoscut prin lege.

Este dar o chestiune de echitate și de datorie pentru guvern de a face ca prescripțiunile legii să se îplinească și ca acești săteni să ajungă a se bucura de dreptul lor, fără amânare.

Vă rog, dar, domnule prefect, a vă ocupa de punerea în lucrare a dispozițiilor cuprinse în instrucțiile alăturate, cu activitatea și interesul ce se datoresc acestei chestiuni importante, ast-fel că punerea în posesiune a sătenilor pe locurile la cari au drept să fie săvârșite în cel mai scurt timp posibil. Veți constitui de îndată comisiunea înființată prin art. 1 din instrucțiuni, adresându-vă la comitetul permanent ca să delege pe membrul numit din parte și invitind pe primarii comunelor rurale a veni pe rînd în comisiune, la zilele ce veți fixa chiar acum pentru fie-care, ast-fel ca comisiunea să înceapă a funcționa de îndată și să lucreze fără împedicare.

Prin instrucțiunile ministerului s'a format în fie-ce județ cîte o comisiune cu menirea de a împroprietări pe acei cari intrau în categoria celor din art. 5 și 6 din legea rurală. Art. 3 din instrucțiuni mai conține următorul aliniat.

d) *Se vor împroprietări sătenii cari la promulgarea legii rurale în 1864, se aflau sub steaguri.* (Jurnalul consiliului de miniștri, după care aceștia se socotesc în rîndurile însurașteilor și că ast-fel li s'a rezervat dreptul a li se da locuri pe moșiile statului, potrivit art. 6 din legea rurală).

În fie-ce sat avea să se formeze cîte un tablou de țaran cari intrau în această categorie.

În 1878/ Iunie 20 se promulgă apoi un «Regulament de aplicațiune pentru executarea art. 5 și 6 din legea rurală». Acest regulament prevede în amănunțimi modul de împroprietărare și hotărăște *înființarea de comune noi* acolo unde sătenii vor primi loturi pe alte moșii de cit unde locuiau și dreptul statului de a'și lua înapoi pămîntul în caz cînd săteanul nu se va conforma obligațiunei de a se strămuta pe noile loturi.

Cu prilejul împroprietărilor ce s'au făcut, s'au comis însă numeroase abuzuri. Mulți, cari n'aveau dreptul să primească pămînturi conform art. 5 și 6 din legea rurală, au intrat în posesiunea terenurilor. Pentru a stîrpi deci aceste abuzuri, chiar cele din trecut, s'a votat și promulgat, în 5 Martie 1887, o lege «pentru instituirea de comisiuni pentru verificarea pămînturilor date în conformitate cu art. 5 și 6 din legea rurală».

Comisiunile aveau îndatorirea să descindă succesiv în fie-ce sat, unde s'au dat pămînturi conform art. 5 și 6, să cerceteze

dacă persoanele împrorietărite întrunesc condițiunile de însurăței și dacă loturile ce li s'au dat sunt în întinderea prevăzută de lege, să recunoască dreptul celor just împrorietăriți și să *declare vacant locurile posedate fără drept*. Legea prevedea însă, prin art. 3, că se vor menține în posesiune, chiar contrar art. 5 și 6, acei săteni cari vor întruni următoarele condițiuni: I) să fie muncitori de pământ și să'și cultive ei singuri lotul pe care au fost împrorietăriți, II) să fie român major și III) să aibă casa și gospodăria pe acel lot, fără să mai fie împrorietăriți și aiurea. Intinderea posedată nu trebuia să fie mai mare ca cea prevăzută de Legea rurală.

În baza art. 5 și 6 s'au împrorietărit 48.342 săteni pe o întindere de 228.329 hectare.

Inalienabilitatea terenurilor rurale

Din tot-dauna, grija bărbaților de stat romîni a fost ca să păstreze pământurile rurale, în genere, în mina naționalilor. De aci vedem toate acele dispozițiuni cari stabilesc inalienabilitatea terenurilor rurale. Intîi de toate, trebuie menționat paragraful V art. 7 din Constituțiune care declară că:

Numai romîni săi cei naturalizați romîni pot dobîndi imobile rurale în Romînia.

Dispozițiunea aceasta s'a luat din punctul de vedere *național*. Constituțiunea noastră, următoarea Constituțiunei de la 1866, se mai ocupă, în art. 132, de pământurile clăcașilor, pe cari le declară inalienabile. Măsura aceasta a fost necesară, mai ales în 1866, cînd întreaga operă măreață de la 1864 era încă atacată. Trebuia să se consolideze chiar prin Constituție proprietatea sătenilor de curînd împrorietăriți. De aceea, art. 132 din Constituție hotărăște:

Pământurile foștilor clăcași, ale însurăteilor, și ale locuitorilor cari au cumpărat sau vor cumpăra în loturi mici proprietăți d'ale Statului, sunt și vor fi *inalienabile* în timp de 32 ani, cu începere de la promulgarea acestei legi (1884).

Schimburile de pământ contra pământ nu intră în prohibițiunea legii de față.

Schimburile pământurilor, de cari e vorba în acest articol, nu se va putea face de cît contra altor pământuri de aceeași întindere și calitate.

Legea rurală din 1864, adică înaintea Constituției, prevăzuse inalienabilitatea pământurilor rurale ast-fel:

Art. 7. — Dela promulgarea decretului acestuia, în termen de trei-zeci de ani, sâteanul său moștenitorii săi nu vor putea înstrăina nici ipoteca proprie-

tatea sa, nici prin testament, nici prin acte între vii de cit către comună saŭ către vre-un alt sătean.

După trecerea de trei-zeci de ani, el va putea dispune de proprietatea sa, după regulile dreptului comun și în caz de vânzare cu rezervarea dreptului de preemțiune a comunei.

Constituția prin art. 7 prevede inalienabilitatea terenurilor rurale, *în genere*, ca o măsură de conservare *națională*. Legea rurală și art. 132 din Constituție hotărăsc inalienabilitatea pământurilor cu cari aŭ fost împroprietăriți sătenii, *cu scopul de a le menține în mâna clasei țărănești*, de a consolida așa dar pământul de hrană înăuntrul țărâtimei, pentru a asigura acesteia un traiŭ sigur și liniștit. De aceea, toate legile de împroprietărire votate, și a căror economie am analizat-o în capitolele precedente, hotărăsc și ele inalienabilitatea pământurilor rurale, față de ori-cine altul, afară de săteni.

Totuși, cu toate prescripțiunile severe și categorice edictate prin legi, s'a găsit mijlocul de a se înstrăina pământurile sătenilor împroprietăriți. Mulți, stabiliți de puțin timp în comunele rurale, fără a fi cultivatori, obțineau de la tribunale legalizarea actelor de înstrăinare, așa că un număr mare de loturi a fost înstrăinat. Alarmat de întinderea ce luase răul, guvernul dădu la *1 Noembrie 1874* o circulară către președinții de tribunale, spre a nu legaliza actele pentru înstrăinarea pământurilor date după Legea rurală, de cit după o cercetare scrupuloasă pentru a se ști dacă acei cari cumpără asemenea pământuri, sunt în condițiunea prescrisă de legea rurală, adică săteni adevărați.

Circulara aceasta însă n'a fost de mare folos. Pentru a curma răul prin măsuri energice, radicale, s'a votat legea din *13 Februarie 1879*, pentru menținerea și executarea art. 7 din Legea rurală. Această lege declară de *nule* toate actele prin cari un sătean saŭ moștenitorii lui vor fi înstrăinat saŭ ipotecat, prin testament saŭ act între vii, unei persoane, *alta de cit comuna saŭ vre-un sătean*, pământurile date în virtutea Legei rurale de la 64 și declarate inalienabile, conform art. 7 din această lege. Legea mai prevedea ca în fie-ce județ să se formeze o comisiune delegată de consiliul județean, care să dreseze tablouri statistice ale pământurilor alienate unui nesătean și să fie înaintate Tribunalelor, pentru ca aceste să pronunțe nulitatea lor în ultima instanță.

Totuși, cu tot caracterul riguros al unor atari măsuri, nu s'a ajuns la vre-un rezultat apreciabil. Inalienabilitatea este un cuvânt gol, fără sens, la țară. Degeaba s'a decretat neînstrăinarea pământurilor țărănești, căci ele se înstrăinează admirabil, eludînd

foarte bine legea. În loc de a se înstrăina de a dreptul, contrar dispozițiilor clare ale legilor de împrumut și vânzare ale bunurilor statului, țărani își *arendează* pământurile, pe termene foarte lungi, ceea-ce echivalează cu o alienare definitivă. Cu modul acesta, persoanele pe cari legiuitorul nu vrea să se fixeze la țară, au ajuns să și creeze domenii însemnate, din asemenea arendări și rearendări. Măsurile restrictive n'au avut decî efectul dorit, căci mulți săteni au fost în realitate deposezați de parcelele lor, și nu de consăteni, ci de cîrciumari, arendași etc.

Răul e foarte întins, așa că s'a căutat de mult să se remedieze prin dispozițiuni legislative foarte energice. S'au depus multe și numeroase proiecte de legi pe birourile Camerilor, în această privință. Camerele, ce e dreptul, sezizate de importanța chestiunii și de întinderea răului, au votat repede urgența, pentru a uita apoi, după prima mișcare de generozitate și de interes pentru săteni, proiectul în cartoanele secțiunilor.

Intinderea proprietății rurale.

În această parte a problemei trebuie, cu regret, să discutăm numai cu cifre aproximative. O statistică precisă asupra întinderilor ce posedă fie-ce categorie de proprietari rurali, n'avem încă, cu toată importanța ei. Pe ici pe colo, ni se prezintă într'adevăr cifre, fără a ni se spune însă sursa de unde s'au luat, așa că nu putem pune nici-o bază serioasă pe ele. La ministerul domeniilor, care ar fi doar în măsură să prezinte cifre reale, nu se știe precis nici măcar întinderea terenurilor vindute din moșiile statului, ne cum pe acele ale proprietății rurale în genere. Ast-fel, cifrele relative la împrumut prezintă variante curioase. Mai sus, am publicat, după un Buletin al Ministerului Domeniilor din 1897, niște cifre de împrumut. D. Vasile Missir, fost ministru de domenii, prezintă însă alte cifre, relativ la aceleași împrumuturi. Le voi da așa dar pe-aceste din urmă, fiind-că par a se apropia mai mult de adevăr.

«Răzeși din toată țara, după lucrarea statistică oficială din 1899, sunt numai în 1.306 comune, din cele 3.000 de comune din cari se compune țara. Ei sunt într'un număr de 240.615 și posed 1.460.000 hectare.

Așa dar, până la 1864 am avut săteni proprietari rurali în

cifră rotundă de 240.600, posedind aproape un milion și jumătate de hectare.

Să vedem acum de la 1864 înainte.

În baza Legei rurale s'aუ împroprietărit pe moșiile proprietarilor particulari 316.116 clăcași pe 1.180.918 hectare, iar pe moșiile Statului 147.439 clăcași pe 561.935 hectare. S'aუ mai împroprietărit pe moșiile Statului, în baza art. 5 și 6 din legea rurală, însurăței și alți săteni în număr de 48.342 pe 228.329 hectare.

Așa dar pe moșiile particulare avem 316.116 de împroprietăriți pe 1.180.918 hectare, iar pe moșiile Statului 195.781 pe 790.264 hectare, sau în total avem 511.897 împroprietăriți în baza legii rurale, pe 1.971.182 hectare.

Să vedem acum ce ne dau diferitele legi de vînzarea bunurilor Statului începînd cu cea din 1881.

În baza legii din 1881, săteni, în număr de 1.717, au cumpărat moși în corp întreg, în întindere totală de 8.128 hectare.

În baza legilor din 1884 și 1886 s'a dat, unui număr de 4.959 de săteni, loturi în întindere totală de 23.070 hectare.

În baza legii din 1889 au cumpărat 1.547 de săteni loturi de 10 și 25 hectare, în întindere totală de 20.441, și în fine, în baza aceleiași legi din 1889 și a celei din 1896, săteni, în număr de 102.837, au cumpărat, în loturi de 5 hectare, o întindere de 513.564 hectare.

Deci, în total, în baza diferitelor legi de vînzarea bunurilor Statului, avem cumpărători săteni în număr de 111.060, pe o întindere de 565.303 hectare, în diferite loturi, variînd mai cu seamă de la 2 hectare până la 25 hectare, și cele mai multe fiind de 5 hectare.

Acum putem să rezumăm numărul total al sătenilor cari azi sunt proprietari rurali, fie că ei sunt moșneni, fie că sunt împroprietăriți în baza legii rurale, fie în fine că sunt cumpărători în baza legilor de vînzarea bunurilor Statului și ajungem la următorul tablou:

1. Răzeși sau moșneni:	240.615	pe	1.460.000	h.
2. Împroprietăriți în baza legii rurale.	511.897	»	1.971.182	»
3. Cumpărători în baza diferitelor legi				
de vînzarea bunurilor Statului	111.060	»	565.303	»
Total.	863.572	pe	3.996.485	h.

D. Missir ne arată așa dar că proprietatea țărănească, în care face să intre și cea răzășească, care în definitiv este pro-

prietate mijlocie, ocupă o întindere de 3.996.485 hectare. În lucrarea comisiunei de anchetă instituită în 1900 pe lângă ministrul de agricultură, vedem însă că proprietatea țărănească e dată ca ocupînd o suprafață de 4.408.379 hectare, răzeși și împrorietăriți. Nu știm cum a ajuns comisiunea de anchetă să stabilească această cifră, care se contrazice cu aproape o jumătate de milion de hectare cu totalul arătat de d. Missir. Chiar dacă comisiunea ar fi încărcat proprietatea mică țărănească, cu totalul de hectare cari au fost vîndute, în corpuri întregi, la *nețărani*, conform legilor de împrorietărire din 1868, 1881, 1884 și 1886, încă n'ar fi putut ajunge la cifra de mai sus. Totuși cifra aceasta de 4.408.379 hectare, s'a luat drept bună și exactă de către toată lumea, mai ales de cei interesați, cari au început s'o agite ca un spectru de groază pentru alte împrorietăriri, pe moșiile Statului.

Realitatea însă desminte cifra de 4.408.379 hectare. D. Missir ne prezintă totalul de 3.996.485 hectare ca reprezentînd proprietatea țărănească. Admițînd chiar această cifră, în lipsa alteia mai exactă, e lesne de văzut că nu i se poate aplica denumirea de țărănească, căci acele 1.460.000 ha. cari sunt ale răzeșilor trebuie să figureze ca proprietate *mijlocie*, și nu *mică*, așa cum se obicînuiește în întreaga lume. Apoi, din totalul de 2.536.485 hectare, cit reprezintă în realitate proprietatea țărănească, trebuie scăzute multe zeci de mii de hectare, cari reprezintă loturile mari, de sute de hectare, vîndute la *nețărani* prin diferite legi de vînzare a bunurilor statului, și pe cari d. Missir le-a înglobat desigur printre terenurile țărănești. Am văzut doar că între 1881 și 1889 s'au vîndut la *nețărani* 68093 hectare. Dacă ținem deci seamă de toate aceste observațiuni, cari în realitate trebuiesc să fie și mai accentuate — am arătat că mulți săteni au fost deposedați prin arendări pe termene lungi — vedem că proprietatea **mică, cea adevărat țărănescă**, nu are o întindere care să sperie și să pue pe gînduri. Din totalul de 6.978.596 hectare cultivabile ale Romîniei (afară de păduri), 2.500.000 hectare proprietate țărănească, adică nici a treia parte, va mărturisi orî-cine că nu e mult. Această ne și explică de ce avem la țară așa de mulți săteni fără pămînt, și de ce dorul acestora după pămînt este așa de mare.

Să unim acum cifrele de mai sus cu cele prezentate de comisiunea de anchetă, pentru a afla care este întinderea proprietății rurale, la diversele ei categorii.

Avem, așa dar :

1.787.857	(¹)	hectare	proprietate	mare	privată.
1.460.000	»	»	»	răzășească	(mijlocie).
2.536.485		hectare	»	mică	țărănească
Total	5.784.342	»	»	rurală	cultivabilă.

Aceste cifre însă, așa cum sunt ele, n'ar putea servi ca bază de calcul, pentru a afla proporțiunea fie-cărei categorii de proprietate rurală. Ca să aflăm adevăratul procent, trebuie să facem să intre în calcul și *pădurile*, pentru a afla întinderea *reală* posedată de fie-ce categorie rurală din terenul țării. Așa rectificate, avem:

Proprietatea mare		Proprietatea mică și mijlocie	
Teren cultivabil	1.787.857 h.	Teren cultivabil	3.996.485 h.
Păduri	1.200.735 ²⁾ »	Păduri	321.560 ¹⁾ »
Total	2.988.592	Total	4.318.045

Raportul exact dintre proprietatea mare și cea așa pe nedrept numită proprietate țărănească este deci, în cifre rotunde, de 42% și 58%. Suntem dar departe de pericolul ce vor unii să-l prezinte ca amenințător din partea proprietății mici, țărănești, care ar fi pe cale să acapareze întreaga țară!.. În fapt, am putea spune că procentul de 42% cît reprezintă proprietatea mare la noi, este destul de mare. În orî-ce caz, proporția aceasta ne arată că pericolul unei întinderi a țărănimii în dauna mării proprietăți este ne-existent, și că mai e loc destul ca țărănimea să se întindă mai mult *de cum e azi*. Politica de improprietărire mai are deci rațiune, ea mai poate avea loc de expansiune, însă până la o anumită limită, pentru a nu jena acțiunea și rolul proprietății mari. Limita aceasta de expansiune n'a fost însă atinsă.

Acum, mai mult ca documentațiune, voiū reproduce cifrele din lucrarea comisiunei de anchetă, pentru a arăta cum se împarte terenul Romîniei.

3.166.444	hectare	Locuri necultivabile.
2.988.592	»	Propr. mare, păduri, locuri cult.
4.318.045	»	» țărănească, păduri, locuri cult.
385.970	»	Moșiile Statului
166.720	»	Domeniul Coroanei

¹⁾ Cifra aceasta este cea dată de comisiunea de anchetă.

²⁾ Cifrele aceste sunt luate din lucrarea comisiunei de anchetă. În ce privește pădurile, ele afectează în suprafața lor, cele de pe proprietățile moșnenilor, clăcașilor improprietați în 1864, însurațelilor și cumpărătorilor de loturi mici.

396.389	»	Mîna moartă: biserici rurale, județe, comune, spitale, institute de bine-facere.
216.656	»	Vii și livezi de pruni
1.085.033	»	Pădurile statului, dintre cari 163.389 poeni și perimetrii.

Sarcinele Proprietății rurale.

Impozitele. — Legea fiscală din 1862 a unificat, după cum se știe, impozitul funciar din ambele principate, stabilindu-l la 4⁰/₁₀₀. Înainte de această lege, impozitul funciar a fost introdus în Muntenia prin legea de la 2 Septembrie 1860. Prin legea de la 1871, impozitul s'a fixat la 5⁰/₁₀₀. Alte modificări importante s'a făcut în 1886 și 1901, cînd din cauza crizei s'a urcat cu 1¹/₂⁰/₁₀₀ toate categoriile de impozite funciare.

Până la 1901, proprietatea rurală era impusă în modul următor:

5⁰/₁₀₀ din venitul net anual la pămînturile exploatate de însuși proprietarii lor — taxa mărită la 5¹/₂⁰/₁₀₀ în 1901.

6⁰/₁₀₀ din venitul net anual la pămînturile arendate, dar ai căror proprietari domiciliază în țară, — taxă urcată la 6¹/₂⁰/₁₀₀ în 1901.

12⁰/₁₀₀ ⁽¹⁾ din venitul net anual la moșiile arendate, dar ai căror proprietari nu domiciliază în țară.

Afară de aceste taxe, proprietatea rurală mai este impusă cu zecimele comunale și județene, la impozitul funciar, zecimele pentru drumuri la impozitul funciar, taxa de percepere la acest impozit, contribuția la șosele care este plătită de proprietarii mari în bani, iar de țărani în natură, ca prestație. Zilele de prestație, cari apasă pe țărani, transformate în bani, dau anual, în mod aproximativ, 10—12 milioane lei, sumă care trebuie natural să fie ținută în seamă, cînd se calculează impozitele cari apasă asupra sătenilor.

La aceste dări, mai trebuie apoi adăugată taxa numită pentru *căile de comunicațiune*, care însă e generală, și nu apasă numai asupra țăranilor. Taxa pentru căile de comunicațiune, care, în re-

¹⁾ Impozitul de 6⁰/₁₀₀ și 12⁰/₁₀₀ a fost pus pentru a izbi în *absenteism*. E știut că mulți proprietari romîni locuiesc în străinătate, dar tot după rezultatele date de taxa de 12⁰/₁₀₀ am putea cunoaște întinderea terenurilor rivale cari le posedă străinii în țară, ale căror drepturi au fost respectate conform paragraf V din art. 7 din Constituție. S'a calculat că acest impozit s'ar aplica la o sumă de moși cari ar valora în total 130.000.000 lei aproximativ.

alitate, este o dare personală, — de 6 lei pe an — e plătită în chip egal de săteanul fără pământ sau cu 2—3 hectare de teren de muncă ca și de marele moșier, cu latifundii, cu zeci de mii de hectare pământ și păduri.

Pădurile, conform legilor noastre fiscale, nu sunt impuse, atâta timp cît nu sunt exploatare. Impozitul începe din momentul punerii în exploatare a pădurei.

Pentru livezi se plătește 1 leu hectarul, iar pentru vii impozitul izbește în cele lucrate cu 4 lei hectarul, iar în cele nelucrate cu 1 leu hectarul.

Ținînd seamă de cifrele de mai sus, cari reprezintă dările *directe* pe cari le plătește proprietatea rurală, se poate face calculul cu cît este încărcat fie-ce categorie de proprietate rurală, după întinderea de pământ pe care o are și după cum intră în clasificarea prevăzută de legile noastre fiscale. Un asemenea calcul însă nu se poate face de cît de la județ la județ, pentru a fi exact, căci zecimile județene variază de la un județ la celalt. D. Dimitrie Nenițescu, avînd la dispozițiune datele culese pentru comisiunea de anchetă instituită în 1900 pe lîngă ministerul domeniilor, a putut să calculeze mărimea impozitului, pentru fie-ce categorie de proprietari rurali.

Avem ast-fel:

Impozitele plătite de un locuitor sătean fără venit funciar :

		<u>Lei B.</u>
La Stat :	1) Căi de comunicație	6.—
	2) Două zecimi taxa de percepere la darea de 6 lei pentru căi de comunicație, în lipsă de alte dări directe.	1.20
	3) Două zecimi pentru drumuri	1.20
La județ :	4) Două zecimi (jud. Ilfov) la darea de 6 lei	1.20
La comună :	5) Două zecimi la darea de 6 lei	1.20
Pentru șosele.	Trei zile prestație, în bani.	10.50
	Total	<u>21.30</u>

Impozitele plătite de un fost clăcaș, care la 1864 era pâlmaș sau toporaș, și are loc de casă cu 2 hectare :

		Leî B.
La Stat :	1) Căi de comunicație	6.—
	2) Fonciera, considerată la un venit net de 40 lei hectarul, din care 50 ⁰ / ₀ .	4.—
		10.—
	3) Două zecimi la dările directe de 10 lei, pentru taxa de percepere . .	2.—
	4) Două zecimi drumuri, calculate la foncieră	0.80
La județ :	5) Două zecimi județene, calculate la 10 lei	2.—
La comună :	6) Două zecimi comunale	2.—
Pentru șosele.	Trei zile prestație saū în bani . .	10.50
	Total	27.30

Calculînd în acelaș chip, ajungem la rezultatul că un țaran mijlocăș, cu 7 pogoane, plătește pe an 47.20, unul cu 11 pogoane împrorietărit la 1864, plătește 59 lei 50 b. pe an, iar un însurățel cu 5 hectare plătește 57.10. Aci intră în socoteală numai impozitele *directe*. Un calcul exact al impunerei sătenilor, ar trebui să cuprindă și impozitele indirecte, cît revine la cap de locuitor rural. Din lipsă de date statistice ne este imposibil de a întreprinde un asemenea calcul, cu probabilități de exactitate. Totuși e suficient să se arate că țărănimea, peste patru și jumătate milioane locuitori, formează marea masă a consumatorilor țarei, pentru a recunoaște că tot de dinșii este suportată și greutatea impozitelor indirecte.

Țăranii suportă de ex. taxele de acciz ale comunelor lor, plus alte taxe impuse de comunele urbane în detrimentul lor.

«Comunele rurale n'aū un domeniu al lor, de cît cîte-va hect. de pămînt rămase de la cei ce aū renunțat la plata lor, pentru ele resursele principale de venit constă în zecimele ce le percep asupra impozitului de stat, accizele și diferite taxe cu caracter fiscal, ast-fel că 95⁰/₀ din toate cheltuelile sunt acoperite numai prin dări; 16 mil. lei se percep numai de la țărani numai pentru comunele rurale deosebit de cea ce prestez ei statului ca impozite directe și indirecte, județelor și chiar și comunelor urbane, căci epoca accizelor ce există la noi nu poate fi de cît agravantă pentru țărani.

Aname comunelor urbane li s'a permis între altele să per-

ceapă și jugăritul și taxa de poveri, adică o dare asupra carelor ce intră în oraș precum și asupra mărfurilor neimpuse special prin accize. Ast-fel de taxe se plătesc însă în majoritate de țărani ce merg la orașe în diferite ocaziuni și sunt suportate tot de ei, căci țărani nu sunt nici pe departe atât de inteligenți și nici poziția lor economică nu le permite să poată rambursa dările plătite asupra cumpărătorilor orașeni. Și e de observat, că ast-fel de taxe joacă un rol important în bugetele comunelor urbane. Ast-fel în comuna Buzău 56000 aduc un venit de 12⁰/₀ din totalitatea accizelor, în T.-Veste 28000 sau 20⁰/₀, în Călărași 45000 sau 19⁰/₀, în Piatra 49000 sau 16⁰/₀, în T.-Măgurele 50000 sau 20⁰/₀ din totalul accizelor etc. Tot ast-fel și în cele-l'alte comne. Prin un sistem defectuos de impunere comunele urbane știu să atragă deci la suportarea sarcinilor și pe aceia, cari nu se folosesc întru nimic de decorațiunile și pompele orașenești. Țăranilor li se mai face o mare nedreptate și când mai sunt obligați sau mai bine zis împovărați cu zilele de prestații. Prețuind în bani zilele de lucru ale țăranilor din 1900/1901, ne dau exorbitanta sumă de 12 milioane lei, ceea-ce vine 2,50 lei pe cap de populație și care trebuie adăugiți lingă cele-l'alte dări prestate de țărani. În comunele urbane din contra vine pe cap de populație din prestații numai 1.46 lei. Imi permit însă a atrage atențiunea asupra faptului, că numărul persoanelor apte de a produce și cu o stare economică mai bună e cu mult mai mare în comunele urbane, de cât la sa sate, prin urmare pot suporta cu mult mai ușor impozitul. ¹⁾

Și totuși, cu cele 17 milioane pe cari le dau țărani comunelor lor rurale, aceste nu sunt în stare de a întreprinde ceva în folosul comunei, căci peste 80⁰/₀ din bugetul lor merge să alimenteze bugetele județelor și ale statului, D. Creangă arată că «din totalitatea dărilor ce se percep anual vine pe cap de populație urbană și rurală 37,56 lei, dar când e vorba de cheltuelile menite a folosi direct populațiunei și a'i înlesni viața, găsim la comunele rurale 3,60 lei pe cap de populație și la comunele urbane, din contra, 35,62 lei. Deosebirea e atât de marcantă în cât nu mai are nevoie de comentarii».

Cît sunt apoi de favorizați orașenii față de țărani, în ceea-ce privește impozitele directe, se poate vedea din următoarele proporții : La țară din 5 suflete 1 plătește impozit, la oraș din 9 suflete abia plătește 1 și la București din 11 suflete 1 plătește!..

¹⁾ «Politica fiscală a județelor și comunelor în genere și față de țărănime în special» de Dr. G. D. Creangă.

Din cifrele și citatele reproduse mai sus, unii, făcînd comparații nejustificate cu străinătatea, aș scos încheierea că țărani noștri nu sunt așa de impuși. Acei cari cunosc starea lucrurilor din satele noastre, știu că, în realitate, impozitele directe cu zecimile lor, accizele, impozitele indirecte etc. apasă greu asupra săteanului român care, neavînd multe surse de profit, total mîrgîindu-se la dînsul, la exploatarea primitivă a parcelei sale de pămînt, sau la vînderea sub preț, a brațelor sale de muncă, este, în fapt greu încărcat de aceste dări. În străinătate e cu totul alt-fel. Acolo țărani n'aș cîștig numai de la pămînt aș și de la pometuri etc. Exploatarea vitelor și a tuturor ramurilor de producțiune în legătură cu agricultura înlesnește săteanului din țările europene cîștiguri reale din o mulțime de surse, și'l face firește mai rezistent sistemelor de impozite grele cari predominesc azi pretutîndeni.

La noi însă impozitele nu trebuie să se stabilească după tabelele comparative de dări ale țărilor străine, ci după venitul real pe care'l are țăranul din munca pe care o face, *așa cum o face în realitatea vieții*. Ținînd seamă de acest factor, romînesc, nu putem susține că impozitele la noi sunt ușoare. Dinpotrivă. Se poate afirma că ele sunt grele, mai ales în acest sens că, țăranul român fiind sărac, ele nu'l permit să facă economii, să'si strîngă bani pentru momentele de nevoie, Impozitul la noi împedică economiile, adică îmbogățirea treptată a țării. Nu se poate vorbi decî de micimea impozitelor, dar se poate vorbi, și cu multă tărie, de o degrevare a impozitelor în folosul țăranilor, pentru ușurarea economiilor, și o mai mare grevare a proprietății mari și mai ales a capitalului mobilă. La noi țăranul cu 5 hectare ca și cel cu mîi de hectare plătesc acelaș procent de impozit.

Pentru a vedea în ce măsură e încărcată proprietatea rurală în genere voiă reda aci datele publicate de comisiunea de anchetă în lucrarea citată:

Venitul anual net al proprietății agricole mari și mici, așa după cum este arătat în *expunerea situației financiare a Statului* din anul 1900 este de lei 211.930.346.

La ecest venit se percepe anual, în cursul acestui recensămint, ca impozit funciar, cu zecimile aferentului, suma de lei 21.195.635 bani 93.

Raportul dintre venitul net anual al proprietății agricole și impozitele de cari am vorbit mai sus este de 9.99%.

În calculul acestei proporții nu intră venitul net al viilor și

hectarelor de pruni. Taxa de 1.059.000 pe hectarele de vii și pruni este o taxă pe suprafață.

«Considerînd că anual se prelucrează circa 5.2 milioane hectare din suprafața solului și că pe fie-care an se află aproximativ 800.000 hectare pădure în exploatare, urmează că un hectar de pămînt folosit e impus cu 1.10 lei!».

Ipoteci și împrumuturi. — Raritatea capitalului la noi este una din cauzele principale ale neputinței noastre de a progresa mai repede pe calea economiei rurale. Scumpetea banului reține totul pe loc. Se știe ast-fel cît de enorme sunt dobînzile la noi. Dobînzile ipotecare se urcă la noi pînă la 36⁰/₀, cele obicinuite sunt 10—15⁰/₀, la particulari mult mai mult. La *Creditul agricol*, țăranul care se împrumută plătește 10⁰/₀ pe an și în caz de întîrziere 12⁰/₀. La *Banca agricolă*, arendașii și marii proprietari plătesc ca dobîndă 3⁰/₀ peste scontul Băncii Naționale. La sate apoi, camăta bîntue într'un chip înspăimîntător. O anchetă oficială a dovedit o stare de lucruri grozavă, din acest punct de vedere. Sunt localități unde sătenii plătesc la particulari dobînzii de 365 și chiar 520 la sută.

În ce privește ipotecile, am văzut, la capitolul inalienabilității, că sătenii împrumutării în virtutea legii rurale și a legilor posterioare de vînzare a bunurilor statului, nu'și pot ipoteca loturile ce au primit. Grație acestei măsuri bine-făcătoare, proprietatea țărănească care intră în cadrul legilor de împrumut, și cari nu pot nici ipoteca nici aliena nu este de fel grevată cu datorii ipotecare.

«Viile însă și proprietatea mică nesătenească este grevată pînă acum de o sarcină ipotecară de 5.587.135 lei.

Proprietatea moșnenilor, de și de o suprafață destul de mare, fiind alienabilă, are pînă acum o sarcină ipotecară de 3.213.317 lei 44 bani. Dacă proprietatea moșnenilor este pînă acum atît de puțin grevată de ipotecă, cauza este starea de indiviziune în care se găsesc moșnenii.

Datoria ipotecară care apasă proprietatea mare rurală este de 379.375.304 lei, sau 34.02⁰/₀.

Venitul net anual al proprietății agricole mari și mici, fiind de 211.930.346 lei, în cursul recensămîntului fiscal de față, să vedem

1) «Știința financiară» tradus de Dr. G. Creangă (pag. 214). Asemenea cifre ca cele de sus, pe cari le-am reprodus mai mult ca documentațiune, nu trebuiesc, în ori-ce caz luate așa cum sunt, pentru că bazele de calcul sunt ele înșile neexacte, de foarte multe ori.

care este suma impozitelor și a dobânzilor ipotecare și chirografe ce se plătește din acest venit:

Mijlocia anuală a dobânzilor percepute de Creditul agricol	Lei 2.352.609
Mijlocia anuală a dobânzilor percepute de Banca Agricolă	Lei 1.228.694
Impozitul financiar cu zecimele aferente lui »	21.195.635
Dobânzile plătite anual ipotecilor particulare și creditului funciar rural . . . . . »	26.174.321
Total	<u>50.951.259</u>

Raportînd suma sarcinilor la venitul net actual al proprietății agricole, găsim că *sarcinele*, față de *venitul net*, sunt în proporție de 24.04⁰/₁₀ ».

Situația de azi a proprietății rurale.

Am arătat până acum modul cum se prezintă la noi proprietatea rurală, în urma Legei celei mari de emancipare de la 1864 și a politiceii agrare de împrumutării a sătenilor și a nesătenilor, divizată în diferitele ei categorii, proprietate mare, mijlocie și mică, ca și sarcinele ipotecare, împrumuturile și impozitele ce apasă asupra ei. În capitolele din urmă n'am putut prezenta date complete, fiind-că, din nenorocire, nu avem statistici, și chiar acele cifre pe care le-am prezentat, scoase din diferite lucrări și publicații oficiale, încă trebuie primite cu o oare-cari rezervă, fiind-că, de multe ori, chiar autorii lor nu garantează de deplina lor exactitate. În general însă, *grosso modo* cum se zice, ele prezintă, cu oare-cari aproximațiuni în minus sau în plus, starea reală a lucrurilor, ceea-ce până la un punct e suficient.

De aci încolo însă intrăm propriu-zis în inima subiectului, pentru că în capitolele ce vor urma voiți trata despre agricultura la noi, așa că cifrele și articolele din diferite legi înșirate mai sus vor căpăta viață, vor servi să explice și să clarifice diversele situații din complexul producțiunii rurale la diferitele clase sociale de la țară.

Înainte vreme, țara noastră, acoperită de păduri întinse și de pășuni vaste, nu era o țară agricolă, în sensul de azi al cuvî-

1) A se vedea mai amănunțit lucrarea comisiunii de anchetă.

tului. Producțiunea noastră se baza mai ales pe exploatarea vitelor și a ramurilor accesorii. Pe la mijlocul acestui veac am intrat însă și noi în sistemul modern de agricultură, după felul bucatelor, și, fiind-că clima și starea economică specială ne dictau adoptarea unei anumite ramuri de producțiune, țara întreagă a început să cultive cereale, mai ales grîu pentru export, iar țărani porumb. În 1862, culturile de grîu, porumb, orz, ovăs, secară, mei, rapiță, au ocupat o întindere de 2.153.944 hectare, sau 17,25% din suprafața țării, în 1892 au crescut la 4.440.265 ha. sau 33,89%, iar în 1898 au ajuns la 5.007,336 hectare sau 38,19% din întinderea totală a țării. Adică, o creștere continuă a culturilor, fără îndoială în paguba creșterii vitelor, fiind-că suprafețele semănate cu cereale s'au întins în dauna pășunilor, a fînețelor și a pădurilor, cari s'au defrișat.

Iată acum și un tablou al culturilor făcute în România în 1898, calculat de mine după datele statistice din acel an în procente :

Plantele	La %
Grîu	28.88
Secară	3.11
Orz	10.92
Ovăs	5.39
Mei	2.65
Cereale	50.95
Rapiță	0.81
Tutun	0.03
In	0.34
Cînepă	0.08
Industriale	1.26
Fasole, Linte	0.63
Porumb	35.06
Sfacle de zahăr	0.10
Cartofi	0.23
Prășitoare	35.39
Fînețe artificiale	1.67
Fînețe naturale (pășuni).	9.53
Grădini	0.57
Totalul culturilor	100.00

Acest tabel oglindește mai mult ca ori-ce alta felul agriculturii noastre, care, după cum se vede, este încă foarte extensivă.

Cerealele ocupă un procent foarte mare 50,95⁰/₀; împreună cu porumbul ele se urcă la 86⁰/₀ din totalul culturilor noastre. Fi-nețele artificiale nu ocupă de cît 1,67⁰/₀, ceea-ce arată mica ex-tindere ce se dă la noi creșterii vitelor, cu toate cele 9,53⁰/₀ pă-șuni ce avem, căci pășunile la noi nu sunt îngrijite, așa că nu intră mult în socoteală la o creștere rațională de vite.

Suprafețele semănate cu grîu au crescut, în schimb, în mod considerabil. De la 697.883 hectare cît s'a semănat în 1862, la 870.334 ha. în 1870, la 1.509,689 în 1890, la 1.661,360 în 1898, de cînd grîul a început să meargă descrescînd. Nu tot așa a mers și producțiunea la unitate de suprafață. Pe cînd în 1862, statis-ticele ne arată că producțiunea grîului la hectar era de 14,86 hectolitrii, perioadele cincenale din urmă ne arată medii de 14.2, 13.3, 12.5 hl. la ha.

Aceste cite-va date ne arată suficient că economia noastră agricolă este înapoiată, față de cerințele științei agromonice mo-derne și față de culturile din țările europene civilizate. Față de împrejurările noastre fizice, sociale și economice, agricultura noas-tră este așa cum trebuie să fie, cum au mlădiat-o aceste împre-jurări. Solul nostru, un pămînt argilos fertil și bogat, clima pe care o avem, apoi lipsa de capital, de cunoștințe tehnice agri-cole, etc., toate aceste circumstanțe ne-au împins, în chip firesc și logic, la agricultura extensivă, cu suprafețe întinse de grîu, și cu desvoltarea minimă a celor-l-alte ramuri de producțiune agricolă. Cînd se cere așa dar o nouă orientare în agricultură, nu trebuie să se uite că vorbele nu folosesc la nimic, că împrejurările sunt mult mai tari ca dezideratele cele mai fierbinți, ori-cît de legiti-mate ar fi ele. În materie de renovare agricolă, trebuie procedat cu prudență, nu cu pripire, căci trebuie lucrat asupra împrejură-rilor cauzale cari imprimă o anumită fizionomie agriculturii, ceea-ce nu e așa ușor, cum își închipuesc reformiștii prea pripiti.

Dar, că e nevoie să se lucreze cu multă perseverență pentru a da o altă direcțiune, — modernă, — agriculturii, nici nu mai încapе îndoială. Economia noastră agricolă trebuie să se ridice până la nivelul unei țări civilizate, așa cum România trebuie numai de cît să fie.

Așa cum este astăzi, agricultura nu mai corespunde nevoilor și trebuințelor noastre, nici ca stat nici ca particulari. Suntem un stat modern, cu obligațiuni multiple și numeroase, pe care avem nevoie absolută să le satisfacem. Nu ne putem da înapoi de la

cheltuelile ce necesită o armată modernă, nici de la înzestrarea țării cu utensilele trebuincioase unei civilizații europene.

O asemenea politică de civilizare ne impune așa dar să căutăm a desvolta ramurile noastre de bogăție existente, a le întări, a le face rezistente împotriva vremilor grele, pentru ca, pe baza lor solidă, statul să se poată ridica mîndru și forte.

Toată viața statului român se întreține de pe urma agriculturii. În cifre această afirmare capătă o întărire extraordinară. 85% din populația țării trăește la țară și 95% aproape din exportul nostru îl formează produsele noastre agricole. O mai mare accentuare a caracterului rural al țării noastre nu se poate. Dacă vre-odată cifrele — cari, de alt-fel, se pot interpreta în atîtea sensuri — au fost elocvente și doveditoare, apoi de sigur că cele de mai sus pot revendica în cel mai mare grad aceste însușiri.

Datoria tuturor factorilor cari concură la bunul mers al țării au așa dar datoria de a lucra la consolidarea situațiunii care este reprezentată prin cele 85% populațiune rurală și 95% materii agricole de export.

Munca pentru consolidare se prezintă însă în condițiuni foarte grele. Sunt atîtea de îndreptat, atîtea de făcut! Ori-unde aruncăm privirea asupra întinsului domeniū al economiei rurale, dăm numai de lipsuri, de defecte, de lacune, cari cer remediare.

Am spus că din *punctul de vedere al agriculturii moderne* suntem *înapoiți*. Termenul este exact și precis. Da suntem foarte înapoiți.

Avem în primul rînd lipsuri cari sunt comune întregii proprietăți rurale, de la marele moșier până la cel din urmă țaran cu două-trei pogoane pămînt de hrană, și avem apoi lipsuri cari sunt caracteristice fie-cărei categorii de proprietari rurali.

CADASTRUL

Așa, dacă începem întîi cu ceea-ce merită primul loc, adică pămîntul de muncă, instrumentul prim de producțiune agricolă, observăm că terenurile rurale nu sunt delimitate, că proprietatea teriană nu este încă pusă pe baza solidă a **cadastrului**. Legea de la 1864 prevede hotărnicirea locurilor clăcașilor față de cele ale proprietății mari rurale. Alte delimitări și parcelări s'au mai făcut în urma împrumutării țaranilor pe moșiile statului, dar pămînturile țaranilor au rămas nedelimitate, aproape în indiviziune,

asemenea și terenurile răzeșilor, cari se află și ele în indiviziune. De aci a rezultat un rău enorm, incalculabil. Lipsa de cadastru, de hotărniciri vizibile, este, în unele localități, un adevărat blestem. Incălcările, procesele, crimele chiar se urmează în șir logic, de pe urma răpirei de terenuri. Pământurile sătenilor, nedelimitate și neparcelate, au fost și constitue o sursă de permanente neînțelegeri și vrăjmășii la sate. Tribunalele noastre sunt pline de procese de revendicare a hotarelor și sforilor de moșii, încălcate de vecini.

Cadastrul este așa dar o instituțiune ce se *impune*, indiferent de spiritele puțin spirituale ale acelor cari au vîrit această importantă chestiune în discuțiunile politice, de partid. Lipsa cadastrului este viu simțită la țară, pentru că el ar pune capăt unei situațiuni din cale afară de tristă, în afară de avantajile de tot felul cari se leagă de instituirea unui cadastru, printre cari cele ale stabilirei unui impozit fonciar echitabil nu sunt dintre cele mai de neglijat.

Se obiectează însă că pentru a institui facerea unui cadastru este nevoie de fonduri mari, ceea-ce țara noastră nu are, după cum se știe, în momentele de față. D. general C. I. Brătianu, directorul Institutului geografic al armatei, o autoritate în materie, afirmă însă că **am putea începe iacerea cadastrului, pe baza ridicărilor topografice ale hartei țarei**, făcute de ofițerii Institutului armatei. «Ridicările topografice ale hărții țarei, ne zice d. general Brătianu, **ne oferă în sine toate elementele pămîntești menite a putea realiza idealul cadastrului**, exprimat de comisiunea însărcinată cu cercetarea unui nou regim cadastral pentru Franța». Institutul geografic a executat numeroase planuri economice la proprietari particulari, la Domeniile Coroanei și la ministerul domeniilor, pe baza ridicărilor topografice făcute pentru Harta țarei a statului-major. D. general Brătianu oferă adică toate mijloacele, **efine și practice**, pentru a se începe cu facerea cadastrului, care ar fi un bine pentru țară. O atare propunere, venită de la o persoană în măsură de a cunoaște așa de bine lucrurile ca d. general Brătianu, merită a fi luată în serioasă considerațiune de către autoritățile statului, în vederea marelui importanțe a chestiunei.

În străinătate, în Ungaria, Austria, Germania, Anglia, cadastrul este introdus de mult. În Ungaria, începînd din veacul trecut și până azi, s'au făcut lucrări mari și frumoase pentru regularea și consolidarea proprietății individuale și pentru așezarea economiei rurale pe baze solide, mai proprii unei exploatațiuni raționale.

COMASĂRILE

În aceste țări, în Germania, Austria, Ungaria, nu s'a introdus însă numai cadastrul, ci și complementul lui necesar, **comasarea**. Prin comasare proprietatea se regulează, se împreunează într'un singur tot, parcelele risipite ale unuia și acelaș proprietar se unesc într'un singur corp, apropiat de casa și de centrul lui de exploatare, se fac schimburi de terenuri, pentru a se ajunge la ținta urmărită: individualizarea proprietății rurale, contopirea ei într'o singură bucată, fără a mai fi amestecată sau pătrunsă de alte proprietăți străine, fără a mai fi risipită în mici parcele pe terenuri și comune străine. În Transilvania, efectele comasării se resimt puternic, în sens favorabil. Satele românești, au căpătat un nou avânt în urma comasărilor.

La noi nu s'a făcut mai nimic nici în această privință, afară de câte-va comasări neînsemnate, prevăzute de legea rurală din 1864. Comasările sunt totuși foarte necesare, în unele părți și la unele categorii de proprietari, tot așa de trebuincioase ca și cadastrul. În țara noastră se știe că sunt moșii cari se întind pe lungimi considerabile, însă nu au măcar atita pământ în lățime ca să și poată face curte și grădină cum se cade. Sunt proprietăți de ale moșnenilor și țăranilor ohavnici, cari se întind în formă de curele pe lungimi de 20—30 km. și în lărgime nu au de cît ciți-va stinjeni. Apoi sunt multe localități unde parcelele sunt risipite în locuri diferite, unde terenuri străine le pătrund, se amestecă și se întretae.

Multe rele și multe nevoi nasc din această configurațiune a terenurilor de muncă, grație legei poliției rurale, care nu admite,— și cu drept cuvânt — servituți de trecere și pedepse pentru vitele cari trec prin holdele proprietarilor străini risipirea terenurilor și a parcelelor prin terenuri și parcele străine provoacă firește intrarea vitelor și a păsărilor domestice ale sătenilor pe aceste terenuri, de unde urmează închiderea vitelor, amenzi, despăgubiri, etc. Așa fiind, comasarea n'ar fi oare pentru asemenea moșii și localități o adevărată bine-facere?

ALTE LIPSURI COMUNE AGRICULTUREI

În afară de lipsa cadastrului și a comasărilor, cari sunt comune tuturor claselor rurale, — dar cari apasă în deosebi greu

asupra țărânilor — economia noastră rurală mai prezintă și alte lipsuri, comune întregii agriculturi.

În primul rând trebuie să punem lipsa de **capital**, de bani efțiți, cu o dobândă mică. În capitolul precedent, am arătat dobinzile mari care se plătesc de cultivatorii de ori-ce treaptă. Trebuie însă și aci menționat că populațiunea țărănească, marea masă, se află și în punctul acesta într'o situațiune mai rea. De alt-fel, ori-ce defecte comune tuturor claselor rurale, le găsim mult mai accentuate, mult mai negre și mai pline de efecte dezastruase, cu cit plecăm de sus în jos.

Lipsa de capital împedecă propășirea agriculturii, de sus în jos, și introducerea de ameliorațiuni.

În ceea-ce privește modul de a face agricultură, el este comun întregii țări, cu mici deosebiri pe care le vom releva mai jos. La noi domină peste tot *agricultura extensivă*, cu suprafețe considerabile afectate cerealelor la marii proprietari și porumbului la țărani, cu suprafețe foarte reduse pentru pășuni, deci cu vite puține și neînsemnate terenuri cu finețe artificiale. În toată țara, la moșurile mari și mici, pământul se lucrează, în mod general, în același chip, fără asolamente, fără îngrășăminte naturale sau chimice, fără industrii anexe, etc. Aceeași situație pretutindenii și în ce privește ecaretele, înzestrarea moșilor cu case, hambare, grajduri, etc.

Creșterea vitelor se bucură în toate locurile de aceeași nesolicitudine, regimul la care sunt supuse sfidind ori-ce descripție.

AGRICULTURA LA PROPRIETATEA MARE

Totuși, schița de mai sus trebuie amendată în bine, în ce privește proprietatea mare. E drept că marii moșieri nu s'au prea folosit de banii ce au găsit la *Creditul rural* și n'au întrebuințat sursele încasate pentru a face ameliorațiuni fonciare și pentru a înzestra moșia. În primul rând, *absenteismul* domnea, până abia acum cîți-va ani, la țară, cu o intensitate deplorabilă. Baniii luați pe ipoteci au fost cheltuiți pentru ori-ce alt-ceva, nu însă pentru îmbunătățiri.

De cîți-va ani însă se observă o schimbare favorabilă. Absenteismul începe să dispară din ce în ce. Marii proprietari încep tot mai mult să priceapă marele rol social ce le incumbă la țară

în mijlocul unei populațiuni care are nevoie de-o conducere părintească, insuflată de simpatie și dragoste, nu de interes rapace.

«Proprietarul trebuie să priceapă că are și alte îndatoriri de cît de a'și cheltui arenzile la Monte-Carlo. El trebuie să-și îndeplinească *îndatoririle de proprietar*, el trebuie să-și exploateze moșiile și să devie factorul de căpetenie al propășirii populațiunei rurale.

«In adevăr, propășirea țăranilor prin singurele mijloace ale Statului, devine, de aci înainte, aproape imposibilă. Statul putea fi destoinic, pe cită vreme era vorba de a face niște operațiuni simple și ușoare, ca parcelarea Domeniilor Statului și vînzarea lor la țăranî. Odată sătenii înzestrați cu pămînt, îmbunătățirea hranei lor, a îmbrăcăminteî lor, ridicarea nivelului lor moral, nu se mai poate face cu aceleași mijloace simpliste ale Statului».

«Trebuie creată o viață rurală sănătoasă, trebuie creată o stare de lucruri, care să cuprindă toate elementele și toți factorii de la cari, în mod natural, să pornească ridicarea populațiunei rurale... Această misiune incumbă preotului, învățătorului și, în *primul rînd, proprietarului*, fără de care preotul și învățătorul nu 'și vor pricepe rolul social, în afară de biserică și școală ¹⁾).

Mișcarea de însuflețire care se observă în prezent printre marii proprietari romîni justifică speranța că aceștia vor porni pe calea pe care le-o indică situația lor și necesitatea de ridicare a țăranimei.

De alt-fel, avem în țară, în Oltenia, Muntenia, dar mai ales în Moldova, multe exploatațiuni rurale, cari pot servi de model. Pe ici pe colo, la marii proprietari, se îngrașă pămîntul cu bălîgar; unii au început să aducă chiar îngrașăminte chimice. Moșiile acestora sunt bine înzestrate cu ecarete de tot soiul, cu case, grajduri, ateliere, etc. Un număr dintr'înșii se servă de plugul cu aburi, cu una sau două mașini. În țară s'au introdus în total 30 de mașini cu aburi. Pămîntul la marea proprietate este lucrat bine și la timpul convenit, cu unelte perfecționate. Sămînța ce o întrebuintează aceștia este curată, uscată, triolată și sulfatată. Semănatul, îngrijitul plantelor în timpul creșterei, culesul și treeratul se fac cu mașini, ceea-ce explică că grîul și produsele marilor proprietăți sunt acele cari se exportează în streinătate și cari au preț.

La unii marii cultivatori, cum în Ialomița, Brăila, Constanța,

¹⁾ A se vedea *Opiniî de respîndit*, pag. 61—62, de N. Filipescu, fost ministru al Agriculturêi.

și, mai ales, în nordul Moldovei, se face o aleasă creștere a vitelor, a cailor, boilor, vacilor, a oilor de lână și a berbecilor.

Medala își are însă și reverul ei, și foarte pronunțat. Sunt mulți, foarte mulți mari proprietari cari nu și îngrijesc de moșie, și ale căror produse pline de necurătenii și corpuri străine nu întrec mult pe cele ale țăranilor. Creșterea vitelor apoi nu se bucură de multă trecere la proprietarii noștri mari, din cauza lipsei de debușeuri în țară și în străinătate. Industrii agricole nu există decît foarte puține; în Moldova cite-va mari fabrici de spirt, unde se și îngrașă vitele bătrîne.

ARENDĂȘIA

La particulari. — Partea aceasta ar putea fi tratată ca un paragraf sub capitolul precedent, al proprietarilor mari. După cum arendășia e în Moldova sau în Muntenia, ea se deosebește mult, fiind-că în Moldova toată munca e pe bani, iar în Muntenia e în natură, în dijmă. De oare-ce arendășia cea mare e strîns legată la noi direct de sistemul de muncă, fiind-că perspectivele de cîștig arendașii le bazează pe munca țăranului dijmaș în Muntenia, voiți vorbi mai pe larg de arendășie la capitolul în care voiți trata despre regimul muncii la noi, despre tocmelile agricole.

La Stat. — Se știe că o mare parte din moșiile Statului sunt arendate, ceea-ce produce Tezaurului un venit însemnat, care nu se poate neglija. Termenul de arendare, înainte mărginit la 5 ani, a fost urcat acum la 10 ani. N'ar strica însă nici 15 ani, așa cum face Eforia spitalelor civile cu moșiile ei.

Statul impune arendașilor de pe moșiile sale o sumă de obligațiuni: 1) în favoarea menținerii fertilității pămîntului, 2) în favoarea agriculturii și a creșterii vitelor în general. Ca toate măsurile însă, și aceste se excută într'o proporție foarte mică, sau de loc.

PROPRIETATEA RĂZĂȘEASCĂ

Proprietatea mijlocie, așa de întinsă la noi, peste 1.400.000 hectare, a fost pînă azi cu desăvîrșire neglijată de legiuitorii noștri. Pe cînd prin diversele legi de împrumut se căuta a se crea o proprietate mijlocie, prin înstrăinare de loturi de 10, 15 și 25 hectare, se lăsa în uitare și părăsire proprietatea mijlocie, răzășească și moșnenească, care merită atîta sollicitudine.

Toate legile agrare sau măsurile luate pentru a se veni în favoarea agriculturii vizaū sau proprietatea mică sau cea mare. Instituțiile de Credit, înființate și susținute de Stat, cum *Creditul agricol* și *Banca agricolă*, au în vedere numai proprietatea țărănească și cea mare, nu însă și pe cea mijlocie, care se află în indiviziune. A sosit însă vremea ca Statul și autoritățile publice să dea o altă atenție și îngrijire ca până acum acestei categorii de proprietate. În alte țări, guvernele se silesc din toate puterile să susție și să întărească proprietatea mijlocie, pe cînd la noi nu s'a făcut absolut nimic în direcția asta.

PROPRIETATEA MICĂ, ȚĂRĂNEASCĂ

S'a făcut până acum atitea descripții privitoare la starea țăranilor noștri, în cît cel care e nevoit a scrie din nou asupra acestei teme, riscă de a cădea într'o banalitate plictisitoare. E un rizic pe care nu 'l pot însă evita.

Chestia țărănească este la noi tot atit de cunoscută, pe cît e de neglijată. S'a scris foarte mult asupra ei, s'a vorbit mult, s'a desbătut, și rezultatul... nimic. Cu împroprietăririle succesive nu s'a făcut însă absolut totul. Liberarea și emanciparea țăranilor a fost baza economiei rurale satești. Lipsea însă clădirea care s'o acopere, și la această clădire trebuiaū să lucreze guvernele țării. S'a făcut însă puțin sub acest raport. Poate viitorul va aduce o schimbare în bine.

Așa cum e astăzi, gospodăria țărănească e într'un hal foarte trist, ori-ce ar spune acei vecinic bine dispuși și cari optimizează tot ce cade în cercul lor vizual, foarte puțin perspicace. Nimic nu e așezat temeinic și solid. Casele țăranului sunt neigienice, traiul și îmbrăcămîntea lui asemenea. Țara noastră prezintă numărul cel mai mare de analfabeți, și femeile țăranilor sunt și mai analfabete, din toate punctele de vedere. Pelagra dezolează satele.

Exploatațiunea agricolă e tot ce poate fi mai înapoiat. Țăranul își cultivă tîrziū bucata lui de pămînt, nu pune sămînță curată, o culege tîrziū, după vreme, și o treeră tîrziū, în unele locuri primitiv. Regimul la care supune vitele e pur și simplu barbar. Nu prea cultivă grădini de zarzavaturi, și nici nu are surse de venit din alte izvoare de cîștig, de cari agricultura cu ramurile ei accesorii este așa de bogată.

Îmbunătățiri și îndreptări încep a se ivi, ce e dreptul, în

multe părți. Pare că pulsează o nouă viață la țară, că noui idei încep să spargă blocul ignoranței și al rutinei la sate. Voiu vorbi de această mișcare mai încolo.

REGIMUL MUNCEI. — TOCMELILE AGRICOLE.

Ceea-ce interesează principalmente, cînd se vorbește de starea țărănimii, este *regimul muncii*. Țăranul la noi este încă supus și dependinte de marea proprietate vecină.

Emancipat în 1864, țăranul român s'a văzut liberat complet de toate legăturile servajului. De plin drept, a intrat, în ce privește munca, sub regimul comun.

Art. 12. — Claca nu mai este permisă; însurăței nu vor putea face cu proprietarii de cît învoeli timporale.

Invoelile sunt slobode între proprietari și săteni; dar cînd cu aceste învoeli săteanul își obligă chiar munca sa, ele nu se vor putea face de cît numai pe un termen de cinci ani.

Invoelile astăzi în ființă pentru prisoase pe un timp mărginit, nu se desființează; afară numai de vor fi făcut un timp mai mare de 5 ani, și afară de cazul cînd proprietarul unei moșii va fi făcut cu săteanul o învoială peste tot, atît pentru cele legiuite cît și pentru prisoase.

Legea rurală din 1864 a pus deci regimul muncii sub dreptul comun. Ideea liberală care a prezidat la întocmirea acestei mari legi democratice n'ar fi putut tolera ca să se aservească munca unei legislații speciale.

N'aũ trecut însă mulți ani și totul se schimbă, în această privință. Legea din 18 Martie 1866 prevede execuțiunea *manu militari* în contra acelor săteni cari se vor arăta recalitrantîi învoelilor făcute.

Art. 12. — Consiliul comunal va judeca toate pîrele provenite din neîndeplinirea contractelor pentru lucrări agricole, și le va executa imediat.

Părțile nemulțumite aũ drept de recurs la judecătorul de plasă în termen de 15 zile fără a se suspenda prin aceasta executarea.

Art. 13. — Primarii sunt datorî prin ajutorul consilierilor comunali, vătășilor, dorobanșilor, secretarilor, să *îndemne* pe muncitorii agricoli, cari aũ contractat în conformitate cu legea de față, a'și îndeplini tocmelile, la vremea cînd, și locul unde, și după chipul cu care s'aũ legat prin tocmeli.

În caz cînd muncitorul nu lucrează după tocmală, primarul împreună și cu consiliul comunal, cercetează în acea zi chiar reclamațiunea și constatînd faptul adevărat, de odată cu încheierea procesului-verbal pentru aceasta, îl va *executa* la îndeplinirea tocmelei.

Primarii cari nu vor executa pe locuitorî la timpul prevăzut aicea mai sus, se vor supune la amendă în folosul casei comunale de la 50 până la 100 lei. Această amendă însă nu'î va scuti de la răspunderea de daune-interese către cel vătămat, conform legii.

Art. 14. — Modul executărei este cel următor :

Primarul prin mijloacele executive de cari dispune, va aduce îndată pe datornic la munca pentru care s'a tocmnit ; cînd el se va îndărătnici, reclamantul poate prin concursul primarului și în ființa unui consilier al comunei, ori secretarul ei, iară în lipsa lor chiar a doi martori, să tocmească pentru săvîrșirea aceluï lucru, alți oameni cu ori-ce preț.

Legea asupra tocmelilor agricole din 1872, modificătoare a celei dintîi, înăsprește încă modul de execuțiune.

Art. 13. — În caz cînd, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la sub-prefectura locală a'î trimite ajutor de dorobanți necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în contul vinovatului.

Legea din 14 Maiu 1882 are următoarele dispozițiuni, mult mai blinde ca cele din legile precedente. Prin legea aceasta încetează dispozițiunea *manu militari*.

Art. 4. — Nici o tocmeală pentru munca agricolă nu se va putea face pe mai mult de cinci ani.

Autoritățile competente, sunt oprite a legaliza contracte de această natură, pe un termen mai îndelungat.

Art. 24. — Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local și ajutoarele sale.

Aceștia vor chema pe datornici la lucrul pentru care s'a u tocmit cu contract.

Cînd muncitorul se va împotrivi, cultivatorul are dreptul, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvîrșirea lucrului, după prețurile curente în localitatea și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.

Acest preț, constatat prin proces-verbal, se va împlini de către autoritatea comunală din propria avere a debitorului, cu formele prescise la articolul următor, exceptîndu-se casa și pămîntul dobîndit prin legea rurală și averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

În caz cînd nu s'ar putea găsi alți muncitori în locul celor ce s'a u împotrivit a executa munca pentru care erau tocmiți și ar rezulta pagube din această cauză, cultivatorul este în drept a se adresa autorităților judecătorești, pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

Art. 26. — Ori-care ar fi învoiala încheiată între cultivatorul de moșie și lucrătorul agricol, *acesta nu va putea fi executat nici urmărit* conform legii de față, *pentru două din zilele lucrătoare ale săptămînei, Vinerea și Sîmbăta, cari sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole cînd le va avea de făcut.*

Art. 30. — După ce s'a terminat seceratul grînelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebuie să se înceapă și să continue fără înterupere, afară de cazul de forță majoră, *cel mai tîrziu după zece zile, pentru fie-care categorie de recolte.*

În caz de întîrziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a'și ridica partea ei de recoltă, **îndeplinind mai întîiu condițiile tocmelei privitoare la operația dijmuitului.**

Primarul și consilierii vor constata această operațiune prin proces-verbal după care se va comunica copie legalizată părței absente, în termen cel mult de 24 ore.

Nu se va putea însă proceda la această operațiune, de cît numai în urma unei somațiuni formale din partea autorității comunale în care se va arăta și ziua hotărîită pentru dijmuit.

Art. 31. — În caz de contestațiune la măsurătoarea pogoanelor sau fâlcilor date în lucru sau în chirie, primarul comunei este dator a verifica măsurătoarea și a constata prin proces-verbal.

De remarcat dispozițiunea din art. 30, unde se cere la întirzierile de dijmuit, ca țăraniî să fi îndeplinit mai întiiu condițiile tocmelei. Această dispoziție, menținută prin legea din 1893, a dat și dă naștere la numeroase abuzuri din partea aceloră cari nu vor să dijmuiască, fiind-că e orî-cînd ușor proprietarului să invoace diverse motive de neîndeplinire a condițiunilor de învoeli.

Principalele dispozițiuni din Legea de tocmeleî din 28 Maiu 1893, sunt :

Art. 1. — Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față sunt :

a) Invoelile în bani prin cari cultivatorul se obligă a lucra, cu ziua sau cu măsura, la următoarele munci agricole: arat, sămănat, grăpat, *dat cu tăvălugul*, prășitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul, adunatul, treeratul și cărutul la finărie, la arie și la magazii de pe moșie;

b) Invoelile pentru închirierea pămînturilor de pășune (izlaz sau imaș) pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă: pe lingă o plată în bani, și muncă ;

c) Invoelile prin care se dă cultivatorului o întindere de pămînt pentru finețe sau arătură spre a 'l întrebuița pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani orî în muncă, orî o parte din recoltă (dijmă). Aceste trei forme se vor putea combina cu condiție de a se determina prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă și partea de loc dată pe bani ;

d) Invoelile pentru închirierea locurilor de pășune, de finețe sau de arătură, pentru cari cultivatorul se obligă a răspunde, plata în bani, transporturile de cereale la schele și gară, lucrul viilor și al grădinilor.

Art. 2. — Clauzele penale și actele de solidaritate în contractele de lucrări agricole sunt prohibite,

Art. 3. — *Contractele pentru pășune (izlaz) nu se vor putea încheia pe cap de vită, de cît cu indicațiunea întinderii de pămînt pentru care se face închirierea.*

Art. 4. — Nici un contract agricol nu va putea stipula, în afară de muncă, dijmă și bani, *o plată în natură ce nu ar fi produsul pămîntului închiriat.*

Art. 23. — Pentru rămășițele de muncă, muncitorii agricoli se pot învoi a le executa în anul viitor sau a le plăti în bani.

Plata se va regula după prețul muncii prevăzut în contract, iar în lipsă de aceasta după prețul curent în timpul cînd era să se facă munca.

Inscrisul prin care muncitorul se constituie dator pentru prețul rămășițelor de muncă, legalizat de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 15, face credință înaintea justiței ca act autentic.

Art. 27. — Executarea contractelor se face de către primarul local și ajutoarele sale, sau, în caz de dizolvare, de comisiunile interimare. Aceștia vor chema pe datornicî la lucru pentru care s'au întocmit cu contract. Cînd muncitorul se va împotrivi, cultivatorul are drept, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvîrșirea

lucrului, după prețurile curente în localitate și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus. Acest preț se va constata prin proces-verbal de autoritatea comunală și se va îndeplini de primar, din averea debitorului, cu formele și sub rezervele articolului următor. Procesul-verbal de constatare al prețului nu este susceptibil de opoziție sau recurs.

În caz cînd nu s'ar găsi alți muncitori în locul celor cari nu s'aũ supus a executa muncile pentru cari fusese angajați, autoritatea comunală, după cerea cultivatorului, va constata puguba ce 'i-a rezultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înainta pe dată judecătorului de ocol, care va cita pe părți în termenul maximum de cinci zile de la cererea ce i s'ar face de partea stăruitoare.

Judecătorul se va pronunța, dacă găsește estimațiunea justă, sau dacă voește a o complecta prin noi dovezi sau cercetare la fața locului. În cazul acesta, el trebuie să se pronunțe în termenul maximum de zece zile.

Condițiunile muncii rurale nu sunt identice în toate regiunile țării noastre. În Moldova tot lucrul se face în bani, pe cînd în Muntenia se face în dijmă. Brațe apoi nu există în număr suficient pentru munca cîmpului în țara noastră, căci în fie-ce an să aduc zeci de mii de lucrători străini în timpul verei, așa numiți lucrători ambulanți sau băjenari.

La noi, colinele și munții aũ prea mare abundență de brațe, pe cînd cîmpia mare duce lipsă de puteri lucrătoare. De aceia, în fie-care an, vara, lucrătorii din nordul țării se coboară la cîmpie pentru a-și căuta de lucru. La moșiile din Bărăgan să întrebunțează tirlașii cari iaũ pentru un anumit timp pămînt în dijmă și în schimb daũ munca brațelor și a vitelor lor. Țăranul din Muntenia, ca și cel din Ungaria, preferă mai bine să ia pămînt în dijmă de cît să fie plătit în bani. La noi în țară munca în dijmă este predominantă și la dînsa iaũ parte toate clasele de țărani. În Transilvania și Banat, de pildă, numai cei cu proprietăți infime, cei cari aũ un pogon de arătură se duc de lăcrează la străini. Mijlocașii și fruntașii țărani nu părăsesc nici o dată pămînturile proprii pentru cele străine, fiind-că găsesc destul de lucru la cîmpiile lor. În țara noastră, din contra, tot țăranul ia pămînt: în Muntenia în dijmă, iar în Moldova în bani, chiar fruntașii, și chiar și preoții. Ce rezultă de aci? Că nici pămînturile în dijmă, nici pămînturile în bani, nici pămînturile proprii nu sunt bine și cu îngrijire cultivate, din care cauză suferă întregul așezămînt economic al agriculturii.

În schimbul pămîntului ce căpătă, țăranul dă munca brațelor și a vitelor sale și împarte apoi produsele recoltate cu proprietarii sau arendașii în proporție de 1:1 sau 2:3 sau 1:4 sau 3:5, în genere însă 1:1. Această împărțire a productelor constituie clauza principală a învoelei dintre țăran și proprietar și dacă ea s'ar măr-

gini numai la această clauză de sigur că nu s'ar putea susține că condițiile tocmelelor sunt atât de apăsătoare, de oare-ce am fi în fața unui meteiaგიუ civilizată, favorabil dezvoltării economiei agricole a țării.

Ceea-ce face însă ca tocmelele noastre agricole să desfigureze principiul și aplicațiunea meteiaგიului civilizată, să'l transforme într'un meteiaგიუ sui generis, extrem de oneros pentru sătenii, sunt clauzele accesorii care îngreiază contractul și grație cărora țăranul este exploatat, vîrit din ce în ce în datorii și într'o dependență mai mare de pămîntul lui. Invoelile agricole, afară de clauza care obligă pe țăran de a da din recolte atît din atît, conține o întregă listă de dispozițiuni speciale de muncă și de daruri pe care trebuie să le facă țăranul: zile de clacă cu brațele și cu vitele, zile de mașină, zile de cărătură, pogoanele desăvîrșite, rușfeturile, adică pămîntul muncit integralmente de țăran exclusiv în favoarea arendașului, fără o împărțire a produselor recoltate; taxele de tot soiul: pentru dijmuit, pîndărit, pentru libertatea de a trece pe moșie etc. și pe deasupra tuturilor vestitele plocoane: mușchieri și limba de porc, găini, ouă, unt etc. Tote aceste obligațiuni încarcă peste măsură contractul dintre sătenii și arendaș, în favoarea acestuia din urmă și în paguba celui dintîiu. Obligațiunile accesorii sunt acele care dau caracterul apăsător și nedrept tocmelelor agricole, și cu drept cuvînt. Din cauza muncii disproporționate față de ceea-ce primește, a dărilor și taxelor multe la care este și nedrept supus, țăranul nu poate, de obicei, să se achite într'un singur an, ceea-ce'l face să se îndatoreze an cu an, până cînd ajunge cu totul la discreția proprietarului său a arendașului. Dacă la toate clauzele speciale de mai sus adăugăm apoi abuzurile ce se comit la măsurarea pămîntului dat în dijmă, la dijmuitul produselor etc., de sigur că va conveni oricine că condițiile muncii la noi sunt cu totul defavorabile unei normale dezvoltări a agriculturii. Dar tabloul nu este încă complectat, nu am isprăvit încă lista tuturilor pedicilor și a abuzurilor care întovărășesc la noi munca agricolă. Legea tocmelelor prevede intervenirea autorității comunale rurale în conflictele dintre țăran și proprietar și este de ajuns ca să enunțăm aceasta... pentru ca să fim siguri că conflictele se aranjează tot-d'a-una în defavoarea țăranilor, de oare-ce cunoaștem cu toții starea culturală și spiritul de independență (?) a acestor autorități.

Una din cauzele care contribuie mult la înăsprirea condițiilor de muncă și la întărirea sistemului de invoeli apăsătoare pentru

sătenii *este lipsa de pășuni* de cari suferă clasa noastră țărănească. Această lipsă face ca țăranii să fie obligați de a merge la pășunile proprietății, căci alt-fel nu ar putea ține vite. Pășuni comunale la noi nu există. Pământul de care dispune țăranul este cultivat în întregul lui cu cereale. Pentru hrana vitelor sale românul este deci lăsat la discreția moșierului din apropiere care percepe pentru pășunatul unui cap de vită mare niște taxe exorbitante, *cele mai mari în întreaga Europă*. Dacă se reduce în bani munca de tot soiul ce face țăranul învoit la arendaș sau proprietar pentru a achita taxele ce datorează în urma pășunatului vitelor sale vara, de la Sf. Gheorghe până la Sf. Dumitru, ajungem la o cifră de 50 sau chiar 60 lei de cap de vită mare. Neputînd achita asemenea taxe enorme, țăranul rămîne mereu dator și este deci silit să se învoiască din nou la arendaș pentru a stinge datoriile sau mai bine zis pentru a se îngloba și mai mult în datorii. Sătenii noștri nu duc o gospodărie rațională, căci ei, în loc de a întrebuința vite puține și bune, hrănesc vite multe și rele, ceea-ce le pricinuește cheltueli mari de întreținere din pășunile arendașului.

Munca în dijmă și siguranța puținței de a exploata pe țăran prin puterea autorității comunale și a legii tocmelilor agricole a mai fost cauza și unei alte nenorociri, anume a răspîndirii sistemului de arendașie, deja bine reprezentat în Muntenia. Oamenii fără nici o cunoștință agricolă și fără capital au luat și iaă în stăpînire moșii întinse de mii și mii de hectare, fiind siguri de *rentabilitate*, de oare-ce țăranul trebuie să lucreze toate fără a fi plătit corespunzător cu munca lui, el trebuie să scoată cîștigul arendașului fără a beneficia și dinsul de ceva. (Cu ajutorul legii tocmelilor agricole și a muncii în natură și nu în bani, arendașul poate să facă averi fără a fi pus în exploatațiune un capital însemnat. De cunoștinți agricole speciale și de capital n'are nevoie arendașul, lui îi trebuie numai banii pentru primul cîștiu și impozite, căci totul se bazează pe arta de a învoi țăranii. Aceștia dau munca, uneltele și vitele necesare, arendașul și oamenii lui dibăcia de a'î învoi cum trebuie ! Pământul în dijmă ce li se măsoară este mai mic în întindere de cum este învoiala, de asemenea este și de calitate inferioară, fiind-că arendașul, natural, își rezervă lui terenurile cele mai bune și mai just sau chiar prea just măsurate. Apoi vine șirul lung al obligațiunilor accesorii la care este supus țăranul : zilele de clacă, taxe, cărături, vin șicanele și întirzierile la dijmuit, etc. Țăranul nu'și lucrează la timp cîmpul său, nu are sămînță bună, toamna întirzie cu aratul și se-

mănatul cîmpului propriu fiind-că aşteaptă dijmuirea recoltelor. Cu un cuvînt toată economia lui este sdruncinată din cauza acestui sistem de învoeli, care nu are alt rezultat de cît de a'l transforma într'o maşină de produs averi pentru arendaş, dar cît îl priveşte pe acesta din urmă este ştiut că numai grija ţăranului şi a pămîntului nu are. Rezultatele economiei sale agricole sunt destul de cunoscute pentru ca să mai fim nevoiţi a insista mult asupra ei. Cu un cuvînt se poate spune că acolo unde predomină arendaşia moşiile nu sunt înzestrate, nu există ecarete, grajduri, clădiri, nu există vite, cultura este rapace şi sleindă. Acesta este în general tabloul exploataţiunii agricole arendaşesti, mai ales în Muntenia, — în Moldova condiţiunile de muncă fiind cu totul altele. Şi este oare-cum natural aceasta, de oare-ce condiţiunile de muncă sunt în Muntenia aşa întocmite în cît arendaşul nu are nevoie de capital circulant însemnat. Ţăranul îi dă tot ce are trebuinţă : muncă, instrumente, vite şi arendaşul ia tot fără a debursa multe parale şi fără a'şi bate prea mult capul. Ceea-ce capătă însă ţăranul în schimbul muncei sale este sărăcia. Aceasta este situaţiunea muncei în Muntenia. Pentru o caracterizare şi mai pronunţată a acesteia în raport cu starea din Moldova, vom detaşa aci un pasagiū dintr'un discurs ținut în Cameră de Mihail Kogălniceanu în 1882 cu ocazia votărei legii tocmelelor agricole :

«Apoi, d-lor, ia să vă spun starea tocmelelor ce este în Moldova, pentru ce ţăranul este nenorocit, pentru ce proprietarul este nenorocit, şi pentru ce, şi ţăranul şi proprietarul sunt siliţi fără voia lor a lua sistemul de a plăti munca cu bani. Ştiţi de ce ? Pentru că Moldova n'are de-alungul ei Dunărea; pentru că Moldova n'avea înlesniri de transport, nici înaintea nici în urma creării drumurilor de fer, care până acum sunt aşezate numai de o parte a ei, şi al căror tarif este aşa de scump, în cît nu poate concura nici măcar cu carul ; de aceea în Moldova ţăranii nu pot exporta ; ţăranul n'are ce vinde, sau măi bine zicînd, n'are cui vinde ! chiar cînd pătulul lui va fi plin până sub streşină, el n'are cui vinde ; şi, prin urmare, neavînd cui vinde, cînd vine zapciul, cînd vine perceptorul şi 'l execută, şi pune şeaua pe grumazul lui, şi 'l duce la treacă să bea apă ca o vită, ca un cal, el este silit să se ducă ori la ovreii, ori la proprietar, sau arendaş ; acel arendaş care n'are bani ca să 'i dea, acelaia i se bate toba la şase luni, după ce a luat moşia în arendă ; peste cîţiva ani, proprietarul însuşi este silit să'şi vînză moşia, dacă n'are bani să dea la ţăranii, pentru că cultura pămîntului în Moldova *reclamă capital de zece ori mai mare pentru o moşie mică, pe cît reclamă moşiile mari ce se exploatează în partea de dincoace de Milcov*. Aici vine un grec şi ia o moşie în arendă ; *el merge cu băful de intră în stăpînirea acelei moşii* ; vă pot cita multe exemple de acestea : la acel arendaş nu veţi putea găsi însă nu un plug, nu 4 boi, nu 2 boi, dar nu veţi găsi nici o vacă ca să 'i dea lapte, el cumpără lapte din sat. Ia duceţi-vă la moşiile din Moldova, ia duceţi-vă pe la Roman, ia duceţi-vă la Botoşani, ia duceţi-vă la Dorohoi, să vedeţi D-voastră agricultură ; acolo veţi vedea capitaluri mari pe cari proprietarul trebuie să le aibă, şi cari în tot anul sunt expuse».

După cum vedem deci, bărbatul de stat al țării noastre are aci un teren de muncă de o importanță covârșitoare, căci este chestiunea de a face să dispară obiceiurile feudale și o lege feudală cu caracter excepțional.

Categoria lucrătorilor permanenți la moșii nu există la noi. Într-o țară ca a noastră, cu cultura extensivă a cerealelor, o asemenea categorie de lucrători agricoli nu poate avea ființă. Producțiunea unilaterală a agriculturii noastre, cerealele, face ca lucrările câmpului să se îngrămădească prea mult într-o epocă determinată pe cînd în restul timpului nu mai există lucrări, deci nici nevoie de brațe. Pe de altă parte, creșterea vitelor nefiind dezvoltată în țară, urmează că nici în acest domeniu nu se simte necesitate de lucrători permanenți.

MĂSURILE LUATE ÎN FAVOAREA AGRICULTUREI

Am arătat la începutul lucrării fazele prin care a trecut politica agrară la noi în țară. Am văzut cum începînd din mijlocul veacului trecut până azi putem deosebi trei momente caracteristice ale acestei politici.

Întîiu am avut lupte așa de aprinse în jurul ideii celei mari a emancipării clăcașilor, robiți de veacuri de pămîntul ce era al lor. Antagonismul așa de aprig dintre clasele opus interesate s'a isprăvit în favoarea libertății și a democratismului, a ideilor moderne, fixate în marea lege din 14 August 1864. Cu această lege se isprăvește prima fază. A doua, începînd cu legile de vînzare a bunurilor Statului din 1864 și până la legea din 1889, este caracterizată printr'o politică șovăindă, neclară și nesigură de scopul ei. Al treilea moment, legea din 1889, a pus capăt politicii precedente și a stabilit împrăștierea pe baze noi, conform adevăratelor interese ale țării.

Politica agrară nu se mărginește însă numai la împrăștierea. Ea îmbrățișează, atunci cînd e conștientă de ce vrea, întregul complex al producțiunii agricole, căutînd a aduce pretutindeni îmbunătățiri și a vindeca relele și defectele de care suferă agricultura.

Am văzut, în paragrafele precedente, care este situațiunea agriculturii, la toate clasele noastre rurale. Trebuie să spun că descrițiunea nu este pesimistă. N'am înegrit dinadins tabloul pentru a susține vre-o teză. Am căutat să deping realitatea. Și aceasta

aşa cum este, nu este de loc îmbucurătoare. Ea a fost şi mai rea şi mai posomorită în trecut.

Urmează aşă dar că, dat fiind premiza unei situaţiuni triste a agriculturii, guvernele ţării să fi tras concluziunea logică despre nevoia de a se pune în acţiune o politică agrară energică, care să încordeze toate puterile Statului, toate inteligenţele şi toată puterea de muncă a conducătorilor spre îmbunătăţirea agriculturii. Munca câmpului era doar unica avuţie a ţării, care avea şi trebuia să atisfacă toate trebuinţele ce nasc din ambiţia de a deveni un Stat modern.

Logica este însă cea din urmă din preocupaţiunile guvernelor. Ale noastre au cunoscut şi recunoscut premiza, dar acţiunea care trebuia să constituie concluziunea n'au admis-o, de cit într'o măsură mediocră. Nu critic aci, pentru că, cum am spus şi cu alte ocaziuni, îmi dau seama că atit cit s'a făcut până în prezent în folosul agriculturii, reprezintă maximum compatibil cu vederile şi capacitatea oamenilor de Stat cari ne-au condus şi cu resursele de cari dispuneam.

Nu e vorbă, au fost bărbaţi politici romîni cari încă din primul moment al închegării Statului romîn au priceput însemnătatea agriculturii şi necesitatea unei politici agrare de îmbunătăţire şi încurajare. Mă mîndresc a cita şi aci printre aceştia pe *Mihail Kogălniceanu*, după cum voiü dovedi mai încolo.

Nu se poate tăgădui că nu s'a lucrat în favoarea agriculturii, că nu s'au luat măsuri pentru a o încuraja, pentru a sprijini încercările ei de ridicare şi civilizare. Chestiunea este însă *cum* s'au luat, în ce spirit s'au conceput şi executat. Din capitolele ce vor urma, se va citi cari au fost aceste măsuri. Unii le vor găsi poate suficiente. Posibil. Am spus doar că ceea-ce s'a făcut până acum reprezintă maximul ce *s'a putut face*. Aceasta însă nu înseamnă că trebuie să ne declarăm mulţumiţi. Căci, dacă din 12 Octombrie 1863, de cînd Mihail Kogălniceanu, venind în fruntea guvernului, a dat un impuls aşă de puternic acţiunii în favoarea agriculturii, luînd măsuri serioase pentru îmbunătăţirea vitelor, cumpărare de seminţe alese, organizarea de expoziţiuni etc., s'ar fi urmat cu aceeaşi energie, cu acelaş interes pentru agricultură, de sigur că astă-zî, după 40 de ani, am fi avut cu totul o altă agricultură de cit aceea pe care o cunoaştem.

Măsurile cari s'au luat însă în favoarea agriculturii au fost fără şir, fără metodă, fără selecţiune şi perspicacitate. Concepute azi, părăsite mine, o organizaţie ici, una colo, fără să se studieze

nevoia lor, fără concordanță în totalitatea și, mai ales, fără stăruință pentru aplicarea lor, pentru studierea defectelor și remedierea lor.

Dar, să nu condamnăm. Acesta a fost trecutul, cînd n'am înțeles încă, în toată adîncimea ei, nevoia dezvoltării și a propășirii agriculturii pentru țara noastră, și, mai cu seamă, cînd n'am fost încă obișnuiți cu munca metodică, răbdătoare, aceea care știe să se aplice la lucruri mici pentru a le rezolva. Să sperăm că viitorul va fi alt-fel, că, profitînd de lecțiile pe cari ni le dă trecutul, să știm să urmăm un alt drum.

Printre măsurile cari s'au luat în favoarea agriculturii, sunt unele de ordin general. Aceste n'au fost hotărîte propriu-zis direct, pentru a favoriza agricultura, ci fiind luate în interesul general al țării, au folosit, în primul rînd, agriculturii. Așa, avem reformele administrative, reformele școlare, căi de comunicație, căi ferate, docuri, etc. Voiu vorbi și de aceste măsuri cari, cu toate că n'au fost concepute special în vederea agriculturii, o influențează însă, într'un grad mai mare sau mai mic.

Administrația la sate

E un capitol dureros, poate cel mai dureros din viața agricultorilor. N'avem administrație. Aceasta este plîngerea care se ridică în întreaga țară de la un capăt la celalt. Este neînchipuit răul profund ce ni-l cauzează, în toate domeniile activității noastre economice, lipsa unei administrații oneste, civilizate și capabile. E drept că nu putem pretinde ca administrația noastră să aibă aceste trei însușiri capitale, căci ar fi ideală. Avem însă dreptul să'i cerem, — pentru că o plătim — o onestitate, capacitate și blîndețe mijlocie. *Aurea mediocritas* !... Am putea să'i cerem apoi să aplice legile, așa cum sunt făcute, fiind-că, în definitiv, nu ducem lipsă și de legi bune, cu intenții excelente. Ce folos însă, dacă instrumentul care e pus să le aplice, e rău, dacă falsifică și strică intențiunile și hotărîrile cele mai admirabile ale legiuitorului!

Nu sunt primul care ridic protest în contra acestei stări de lucruri, dar nici ultimul. În întreaga țară, se suferă de pe urma unei administrații, a cărei cea mai mică dintre griji este aceea de a aplica legile cari îi sunt încredințate și de a face să se desvolte bogăția publică și inițiativele private.

Răul este însă cu atât mai adânc și mai întins la țară. Aci domnește bunul plac. Și acesta, după mărturisirea tuturor, nu este regimul necesar unei țări care voește să se ridice și care are nevoie de avuții acumulate de inteligențe și voinți îndrăznețe și de libera expansiune a individualităților. Ori-cîte legi s'ar face, ori-cît de lesne și inspirate de interesul cel mai cald pentru clasa de jos, ele vor fi fără valoare, atîta timp cît se vor sfărîma de mentalitatea și obiceiurile unui funcționarism, deprins a stăpîni, iar nu de a administra.

Reforma cea mai importantă, reforma reformelor, ar fi dar aceea care ar schimba administrația noastră, mai ales cea de la sate, care ar pune pe primarul, subprefectul și ceilalți funcționari de la țară în serviciul contribuabililor, indiferent de pozițiune socială și de influențe politice, și fără preocupare de înavuțire nepermisă. Administrațiunea trebuie să fie o magistratură. Cînd vom ajunge la starea asta, vom fi făcut pe trei sferturi drumul care trebuie parcurs, pentru a ajunge la propășirea economică, socială și națională a țarei.

O asemenea reformă stă în mîna noastră s'o îndeplinim. Pentru a o săvîrși, nimic nu ne stă în cale ca obstacole. E o simplă chestie de bună-voință, energie, obiectivitate, spirit deasupra partidelor. Bărbatul de stat care le va întruni și le va pune în serviciul cauzei, va fi adus cel mai mare serviciu țarei, în primul rînd agriculturii. O administrație care își va concepe rolul așa cum îl concep magistrații, va libera pe țărani, îi va face să răsufle, îi va scăpa de o mulțime de biruri și angarale, neprevăzute de lege, va introduce siguranța la sate, — primele condițiuni ca țaranul să și poată îndrepta activitatea în direcțiuni folositoare.

Legea poliției rurale. — Intregul complex al relațiunilor de la sate, al condițiunilor de traiu, de pază a avutului, etc. este regulat la noi prin legea poliției rurale, votată în 1879 pe timpul cînd Mihail Kogălniceanu era ministru de interne. De atunci până azi legea continuă a fi în vigoare.

Expresie fidelă a nevoilor reale din economia rurală a țarei noastre, legea poliției rurale are un singur păcat: acela de a nu fi fost aplicată, în spiritul și textul ei. Sunt, ce e dreptul, unele articole din lege relative la servitutea de trecere și la stricăciunile cauzate de vite, cari pot părea prea aspre și cari, pe alocurea, dau naștere unei stări de lucruri defavorabile pentru țărani. Vina nu este însă a legii care n'a putut să nu reglementeze ast-fel, ci este a deosebitelor autorități ale Statului, cari n'au îngrijit —

după cum am arătat la pasajul relativ la *comasări* — ca să regulateze mai bine situația proprietății rurale și cari nu veghiază ca să avem o administrațiune onestă și vigilentă, imparțială față de săteni, adică aplicindu-le întocmai textul legii.

Ast-fel, în ce privește dreptul de pășunare și dreptul de trecere cu vitele sau cu carele, legea este foarte categorică, de altfel în sensul modern al legislației privitoare la proprietatea individuală și la stabilirea de servituți.

Art. 14. — Nimene nu poate pășuna în nici într'un timp vitele sale pe pământul altuia fără voia și consimțământul lui.

În privința aceasta se vor aplica regulile generale privitoare la tocmelele de bună voie.

Art. 15. — Pășunarea vitelor fără păstor este oprită fără osebire de vară și iarnă, afară de cât în locuri îngrădite.

Fie-care comună sau proprietar este, dar, dator a avea păstorii în proporțiune cu numărul vitelor sale, pentru conducerea și privegherea turmelor, cirezilor și hergheliilor, și aceasta numai pe locurile unde au drept de pășunare sau de trecere.

Art. 16. — *Servitutea de trecere, de conducere, de adăpare sau de pășunare a vitelor nu se va putea întemeia de cât în virtutea unui titlu special sau în virtutea legii, sau în temeiul de îndelungată posesiune, conform celor coprinse în codul civil.*

Trecerea, conducerea, adăparea sau pășunarea vitelor în temeiul de învoeli sau prin simplă îngrădire a proprietarului nu va putea nici odată statua dreptul de servitute.

Față de stricăciunile pe cari le cauzează vitele pe holdele și finețele străine, dispozițiunile principale din lege sunt aceste :

Art. 21. — Nu numai pindarii, dar și proprietarii, sau însuși sau prin oamenii lor, au dreptul să prindă vitele ce se vor găsi pe pământul lor; aceste vite se vor aduna la oborul (ocolul) comunal.

Art. 22. — Dacă aducătorul a declarat că vitele ce a adus au făcut și stricăciune, pentru care va reclama constatare, consilierul și scriitorul însărcinați cu închiderea vitelor la obor (ocol), vor încunoștiința îndată despre aceasta pe consiliul comunal, care va proceda fără întârziere la costatare după regulile expuse mai la vale.

Art. 23. — Vitele aduse la obor (ocol) nu se vor ține nici odată închise mai mult de cât până la arătarea stăpînului lor.

În tot timpul, însă, cât vor sta închise vor fi nutrite, adăpate și îngrijite.

La liberarea lor în primirea stăpînului se va împlini de acesta, pe lângă amenda prevăzută de lege, și costul nurtimentului vitelor pe cât timp au stat închise.

După aceasta, urmează modul cum trebuie să se procedeze față cu vitele prinse că au făcut stricăciuni, la care se mai adaugă următorul articol.

Art. 98. — Cei-ce țin porci pe la casele lor sunt datorii să 'i închidă. Porcii cînd vor intra prin holde, livezi, țarină și sădiri, liberi sunt păzi-

torii ori a 'i prinde și a 'i ține în păstrare până la a lor reclamare de către proprietarul lor, conform celor prescrise la art. 29, ori a'i ucide.

Cînd îi vor ucide, vor fi datori a da de veste proprietarului lor pentru a veni să 'i ia și nu vor putea pretinde nici un fel de despăgubire.

Uciderea nu este ertată a se face de cît cînd sunt intrați în holde, vii, livezi (finețe) și sădiri.

Dispozițiile paragrafelor precedente se vor aplica și pentru păsările domestice.

Din faptul îngrădirii dreptului de trecere și a penalităților impuse la caz că se prind vite străine producînd pagube, a libertății de a ucide porcii și păsările domestice într'un caz identic, a reeșit, după cum am spus, în unele localități, o stare de lucruri foarte dăunătoare pentru țărani, adică în acele localități unde terenurile proprietății sunt risipite prin loturile țăranilor. O ameliorare a acestei situațiuni nu va putea avea loc de cît atuncî cînd se vor întreprinde lucrări mari, de regulare și consolidare a proprietății rurale, prin cadastru și comasări.

Jandarmeria rurală. — Puterea executivă are la dispozițiunea ei, special pentru administrațiunea la sate cunoscuta *jandarmerie rurală*. Următorul tablou, scos din budgetul Ministerului de Interne, pe anul 1901—1902, ne va arăta din ce personal e compus corpul jandarmeriei rurale și cît costă pe stat.

Avem adică, după acest tablou, 1000 de jandarmi rurali. Aceasta înseamnă că, la 3000 comune cît avem în țară, revine 1 jandarm la 3 comune.

De aci vom înțelege ce pază pot face acești jandarmi rurali cari sunt ținuți să vegheze, în unități așa de reduse, la avutul și onoarea cetățenilor rurali. Cu un asemenea personal redus, e firesc ca să nu se poată face administrație vigilentă și ca jandarmeria rurală să nu serve la alt-ceva de cît să reprime delictele, după ce s'au făcut, și nu le previe sau să introducă la sate respectul față de munca și averea altuia.

Iată tabloul jandarmeriei rurale, pe anul curent.

No. persoanelor	Nuirea Gradelor	Solda pe lună de fie-care		Solda și hrana de fie-care pe lună		Indemnitatea de serviciu pe lună de fie-care		Ordonanța pe an de fie-care		Furagiul pe an de fie-care		Diurnă	Total parțial	TOTAL pe an	OBSERVAȚII
		Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei	Lei				
	Inspector-gen., maior.	366	—	81	598	598	—	6.560	6.560						
32	Căpitani, comandanți de companii . . .	285	—	68	312	312	—	4.860	155.840					32 căpitani, prin pro- porție.	
	<i>Cancelaria inspectoratului general</i>														
	Căpitan (ajutor al in- spectorului). . . .	285	—	68	312	312	—	4.860	4.860					Căpit.-ajut.-inspector, prin proporție.	
	Sergent-adjutant . .	—	86	—	—	—	28	1.368	1.368					Sergent-adjutant, prin proporție.	
	Registrator-archivar .	114	—	—	—	—	—	1.368	1.368					Registrator-archivar, prin proporție.	
	Copist	114	—	—	—	—	—	1.368	1.368					Copist, prin proporție.	
	Camerist	—	—	—	—	—	72	864	864					Camerist, prin pro- porție.	
	<i>Trupa</i>														
32	Sergenți-majori . . .	—	85	—	—	—	—	1.020	32.640					32 sergenți-majori, prin proporție.	
200	Sergenți, șefi de secție	—	73	—	—	—	—	876	175.200					195 sergenți, șefi de sec- ție, prin proporție, 5 sergenți adăugați din nou.	
1000	Gendarmi călări. . .	—	60	—	—	—	—	—	720.000					Solda a 1.000 gendarmi călări, economie prin reducerea a 113 gend.	
	Prima oamenilor re- angagiați, în trecut și în viitor, precum și pensii viagere. . .	—	—	—	—	—	—	—	50.000					Prima oamenilor rean- gagiați în trecut și pe viitor, precum și pen- siii în vigoare.	
	Total . . .	—	—	—	—	—	—	—	1.150.068						

Administrațiunea sanitară. — Cu toate progresele realizate, în ce privește administrațiunea sanitară la țară, nu se poate afirma totuși că am făcut tot ce trebuie, tot ce merită această chestiune importantă. La sate avem maladii speciale țărâtimei; avem mortalitatea cea mare de copii, frigurile palustre, pelagra etc., pentru a nu cita de cît cele principale. Pentru a face situația mai favorabilă din acest punct de vedere, este nevoie de un număr mai mare de medici la plăși, de o supraveghere severă a serviciului acestora, de o înmulțire a agenților sanitari, a moșelor diplomate etc.

Dar, ori cîte sacrificii am face pentru a mări serviciul sanitar rural, nu vom face progrese reale în ce priveşte frigurile palustre, pelagra, mortalitatea la copii, până nu vom schimba bazele sociale şi economice cari dau un caracter pronunţat acestor maladii, incubate la sate. Pentru stîrpirea frigurilor, ar trebui să se desece bălţile, să se planteze pomi, ţăranul să ştie a trăi mai curat şi igienic, să nu'şi asvîrle bălîgarul în curte. Pentru a îngriji pelagra, am trebui să veghem ca ţăranul să nu mănînce porumb stricat, sau să mănînce pîne de grîu, ceea-ce ar însemna o schimbare a condiţiunilor de muncă şi a celor economice la ţară. Mortalităţii celei mari a copiilor se va pune cîpăt cînd ţăranca va şti ce e igiena, ce îngrijiri trebuiesc date copilului, şi așa mai departe.

După cum vedem, chestiunea sanitară nu depinde numai de înmulţirea medicilor de plăşi, ci se leagă, cauzaliceşte, de întreaga situaţiune a ţăranului, socială şi economică. Aceasta înseamnă că progresul în această direcţie se va face încetul cu încetul, odată cu progresul general al ţării.

În timpul din urmă s'a mărit, într'un mod îmbucurător, numărul spitalelor rurale. În anul 1902 au funcţionat următoarele spitale :

Jud. Argeş	spit. Mozăcenii	cu 30 paturi	Jud. Neamţu	spit. Rosnov	cu 30 paturi
» Bacău	» Parincea	» 30 »	» Olţ	» Drăg.	» 30 »
» B-şani	» Suliţa	» 30 »	» Prahov.	» Urlaţi	» 30 »
» Brăila	» Viziru	» 36 »	» Putna	» Vidra	» 58 »
» Buzău	» Nifon	» 32 »	» R.-Sărat	» Plagin.	» 30 »
» C-nţa	» Parachioi	» 30 »	» Roman	» Dămien.	» 30 »
	din cari 10 la Hirşova		» R-naţi	» Balşu	» 30 »
» Covurl.	» Bujor	cu 40 paturi	» Suceav.	» Slatina	» 40 »
» Dimb.	» Voineşti	» 30 »		din cari 19 detaşate la spit Broşteni.	
» Dolj	» Băileşti	» 30 »	» Tecuciu	spit. Cîncu	cu 40 paturi
» Dorohoi	» Săveni	» 30 »	» Tecuciu	» Ivesci	» 30 »
» Fălciu	» Răducăn.	» 30 »	» Teleor.	» T.-Cal.	» 30 »
» Gorj	» P.-de-sus	» 30 »	» Tulcea	» Babad.	» 30 »
» Ialomiţ.	» Tândărei	» 30 »	» Tutova	» Flores.	» 56 »
» Iaşi	» P.-Iloaei	» 30 »	» Vaslui	» Negres.	» 30 »
» Ilfov	» Cocloc	» 30 »	» Vilcea	» Horez	» 50 »
» Mehed.	» Strehaiia	» 50 »	» Vlaşca	» Obedeni	» 30 »
» Muscel	» Racoviţa	» 30 »			

CĂI DE COMUNICAŢIUNE

Căile de comunicaţiune au luat o mare desvoltare la noi în ultima jumătate a veacului trecut. Era şi firesc aceasta. Ţara, atîta timp cît comerţul ei era restrîns, cît nu producea mult pentru

schimb, n'avea nevoie de artere numeroase de comunicațiune. Cînd însă vapoarele străine aũ început să frecventeze foarte des porturile noastre dunărene, cerîndu-ne tot mai mult produsul rodului pămîntului nostru bogat și fertil, al creșterei vitelor, etc., cînd țara a început să intre de-adreptul între statele civilizate europene, înmulțirea căilor de comunicațiune de tot genul a ajuns o necesitate pe care trebuia numai de cît s'o îndeplinim. De aceea am și creat atîtea căi de comunicațiune.

E sigur că în nici o direcție progresul nostru n'a fost atît de mare și pronunțat, atît de evident, ca la căile de comunicațiune de tot felul și de tot genul.

Desvoltarea căilor de comunicațiune a folosit întregii țări, tuturor ramurilor de producțiune. În primul rînd însă agriculturii. Șoselele, căile naționale, județene, vicinale, căile ferate, docurile, porturile, toate acestea aũ adus și aduc servicii reale țării și agriculturii în special, ca prima și cea mai însemnată din ramurile noastre de producțiune.

Șosele. — Nu se poate spune că în privința aceasta n'am făcut efortări serioase. Dar iarăși nu se va tăgădăi că în ceea-ce privește șoselele, mai ales cele vicinale, de la comună la comună, acele cari afectează mai mult interesele gospodăriei rurale și, în primul rînd, ale țaranului, mai e nevoie să se lucreze foarte mult, pentru a aduce o situație de lucruri favorabilă.

Următorul tablou publicat de ministerul lucrărilor publice la 1897 ne arată întinderea șoselelor și felul lor în întreaga țară în acel an :

Numirea șoselelor		Șoseluite	Neșoseluite	Totaluri
1	Căi naționale	2.882,311	495,415	3.377,726
2	Șosele județene	4.305,516	864,552	5.170,068
3	» vicinale	11.632,725	7.269,059	18.921,784
4	» comunale	9.062,216	5.017,081	14.079,297
Total		27.902,768	13.646,107	41.548,875

În privința șoselelor vicinale, chiar ministerul de lucrări publice mărturisește insuficiența lor, dar o explică în acest chip :

«N'are cine-va de cît să treacă în Transilvania, în regiunea Sibiului, ca să vadă chiar comune romînești cu casele bine cons-

truite, aproape unele de altele, avînd la cîmp toate grădinile și lanurile lor, ast-fel că satul ocupînd o suprafață mai mică, ei au sarcine cu mult mai puțin grele și prin urmare suprafața circulară, dată prin o rază de 2 km. și jum., în cazul acesta, ar fi chiar prea mare.

În ast-fel de condițiuni, ori-ce lucrări de utilitate publică costă mai puțin. Locuitorii se pot ajuta în ori-ce primejdie, și copiii nu riscă, ca la noi, a nu se duce la școală sau biserică și a fi mîncăți de lupi, până ce ajung de la o casă la alta.

La noi satele, afară de cele de pe cîmp, cari sunt ceva mai strînse, în genere, s'au întins pe lîngă drumuri sau ape, ast-fel că nu mai sunt sate, în adevăratul înțeles al cuvîntului, dar adevărate moșii, în care ogoarele fie-căruia își au și casa lor. În acest chip, lucrările de drumuri devin extrem de costisitoare, satul nu poate avea o suprafață dată, de oare-ce, după cum am constatat personal (d. I. C. Istrate, fost ministru de lucrări publice) cu deosebire în satele noi făcute, prin împrumietări, satele de la munte și cu deosebire în Gorj, Neamțu și Suceava, au lungimi de la cîți-va km. pe talvelgul gîrlelor, în văi înguste, sau dealungul căilor de comunicație, ast-fel în cît sunt unele comune rurale, cari au o lungime până la 30 de kl. În ast-fel de condițiuni nu mai poate fi vorba de a aplica o lege, ori-cît de bun și sistematic ar fi punctul său de plecare».

Căi ferate, Docuri, Serviciul navigației maritime. La finele anului 1897, căile noastre ferate se prezentău în situația următoare:

	pentru trafic călăt. și mărf.		p. trafic mărf.	
Cale normală principală	2305 km.	147	17 km.	327
» » secundară	498 »	951	4	741
» largă	21 »	419		
» îngustă	32 »	070		
Total	2858 »	070	22,	068
	2880 km. 138			

În urma nouilor construcțiuni și a nouilor linii puse în exploatare, după 1897, lungimea căilor ferate trece peste 3000 km. Până la 1897, căile noastre ferate au costat suma de 754.421,956 lei. *Docurile*, construite pentru a favoriza agricultura și comerțul în genere, împreună cu *portul de la Constanța*, grație căruia se vor putea încărca cereale în tot cursul anului, fără întrerupere de anotimp, și *Serviciul navigației maritime*, sunt menite de a

aduce servicii serioase agriculturii, contribuind mult la repede a desfacere a produselor cîmpului în condițiuni avantajoase.

În economia unei țări transporturile, căile de comunicațiune pe uscat și apă, joacă un rol foarte important. La noi în țară, în deosebire, toate căile de comunicațiune, căi ferate, docuri, porturi, serviciul navigațiunii, trebuie să tindă la favorizarea agriculturii.

În parte aceste instituțiuni și-au împlinit până acum rolul lor. Căile ferate au făcut ce le-a stat în putință, ceea-ce e compatibil cu interesele exploatațiunii lor și cu bunul mers al agriculturii, în favoarea unor transporturi eftine de cereale. Tariful nostru de cereale este cel mai redus față de tarifurile altor state. Tabloul din urmă ne va arăta aceasta:

Valabil pînă la 15/6 1900 C. F. R.	Km.	Valabil de la 15/6 1900 C. F. R.	Heller	Heller	Pfeningi
			M. A. V. C. f. ungare ale statului	C. f. ale statului austriac	C. f. ale statului prusian
5.90	10	7.—	14	12	11
27.50	50	33.25	34	33	29
50.—	100	62.—	61	58	54
67.50	150	81.—	88	82	80
80.—	200	92.—	115	102	102
87.50	250	100.—	132	122	125
90.00	300	102.10	147	142	147
100.65	350	112.—	162	158	170
110.—	400	120.—	177	174	192
118.15	450	123.75	187	190	215
125.—	500	125.—	197	206	237

După cum vedem din acest tablou, taxele s'au mărit cu începere de la 15 Iunie 1900; totuși ele sunt mai mici, în unele privinți, ca cele din alte țări, afară de Franța. Afară de aceasta, avem așa numitele tarife de sezon, tarife foarte scăzute pentru exportul unor produse ale industriei agricole, spirt, vinuri, apoi tarife scăzute pentru exportul făinei, a lemnului, etc. În ce privește favorizarea produselor indigene ca taxe de tranzit, se știe că suntem legați prin tarifele de transport cu țările europene. De alt-fel, o cerință imperioasă este ca să se obție de la Germania taxe reduse pentru tranzitul cerealelor românești.

Cu toate taxele reduse pentru grâu, cultivatorii au de multe ori motive serioase de plîngere în contra modului cum se face administrația la căile noastre ferate. Nu e suficient numai a avea taxe scăzute, ci a îngriji, mai ales ca expedierea și transportul mărfii

să nu sufere întârzieri și pagube din cauza a tot felul de lipsuri și defecte de organizare și conducere vigilentă care se arată, nu odată, la căile ferate. Cerealele, marfa de pe urma exportului căreia curge aurul străin în țară și susține statul, n'așu magazii suficiente la gări, așa că, neavînd și vagoane la vreme, sunt expuse a se strica din cauza ploilor și a vremei celei rele. Direcția căilor ferate ar fi trebuit să ia de mult măsuri de îndreptare, construind magazine, șoproane, pentru conservarea cerealelor și îngrijindu-se totdeauna din vreme ca cultivatorii să nu sufere de pe urma lipsei de vagoane.

Căci la direcția căilor ferate nu trebuie să fie numai tehnicieni, cari să știe a conduce bine ruajul unei administrațiuni așa de vaste. Căile ferate sunt în primul rînd, un instrument economic, și ele trebuie să și fie privite ca atare. În țările străine, căile ferate și liniile maritime constituie instrumentul cel mai eficace, pîrghia cca mai puternică, cu care ridică și maniază după voe economia publică. În Germania, Austria, Franța, Ungaria etc. se pun în practică anumite vederi economice la c. f., se încurajează cutare ram de producțiune, se combină cutare tarif pentru a favoriza agricultura sau industria sau comerțul. Și la noi s'a urmat, întru cit-va, calea aceasta, dar pe dibuite, fără metodă și sistem, fără vederi clare și hotărîte.

La noi, c. f. s'așu opus nu odată programului economic pe care'l preconiza guvernul, arătînd că în materie de acțiune economică mai avem mult de lucrat pentru a stabili o unitate de vederi între toți factorii cari sunt chemați să aplice acțiunea, și între cari c. f. ocupă locul de frunte.

În ceea-ce privește *Docurile* de la Galați și Brăila, Statul cu tot sacrificiul ce a făcut, n'a putut ajunge la rezultatul dorit. Se spera că agricultorii vor da năvala la docuri, că le vor utiliza spre mai marele lor folos. S'a observat însă mai tîrziu că ele nu corespund nevoilor unei exploatațiunii comerciale, că sunt conduse biroucraticește, ceea-ce explică de ce cultivatorii utilizează tot magazinele comisionarilor din porturi, cari, de alt-fel, le fac și credit pe marfă, și nu aleargă la docuri, cari nu le oferă aceleași avantagii.

Puțina afluență a agricultorilor la docuri, a îndemnat administrațiile acestora din urmă să schimbe regulamentele după cari se conduceau. Prin ultima modificare în regulamentul docurilor, s'a căutat a se simplifica administrația și formalitățile, așa că astăzi constatăm mai multă mișcare într'însele.

«Administrațiile docurilor înmagazinează în magaziiile cu silozuri ori-ce soiuri de cereale și în urma unei învoielii speciale se ocupă și cu vânzarea în comision a cerealelor depuse.

Cerealele se conservă perfect în magaziiile cu silozuri, ele se curăță după cerere și se condiționează; orzurile și ovăzurile se spițuesc și se curăță, după cerere, cu mașine speciale.

Cerealele depuse sunt asigurate *din oficiu* cu prima redusă de 30 bani pentru o mie de lei valoare și pe lună.

Se emit *recipise-warante* negociabile pe piață direct sau prin Administrațiunile Docurilor, și pe cari se pot obține avansuri.

Doritorii a depune cereale în magaziiile cu silozuri trebuie să adreseze Administrațiunii locale o simplă cerere prin scrisoare, carte poștală sau verbal, indicând aproximativ cantitatea de depus și începutul expedierii.

Cererile se pot adresa verbal sau în scris și șefilor tuturor stațiilor C. F. R. cari le transmit Administrațiunilor prin telegraf fără nici o plată.

Numărul și capacitatea silozurilor disponibile se pot afla zilnic la șefii tuturor stațiilor C. F. R.

Se primesc expediții de la un vagon în sus.

Taxele de transport, de manipulații și de magazinaj, se achită în genere numai la scoaterea cerealelor din magaziiile Docurilor.

Costul manipulațiunii unui vagon (10000 klg.) de cereale în *Docuri* adică descărcarea din vagon, încărcarea în vagon inclusiv o aerare este de . . . . . 15.00 lei.

Costul aceleiași operațiuni în port este de aproximativ 48.00 lei, prin urmare acei cari utilizează Docurile realizează o economie de aproximativ . . . . . 33 lei pe vagon de 10000 klg. sau 1.65 lei la chilă.

Extras din tariful de cereale

Taxe de magazinaj pe hectolitru	Taxe de manipulație pe 100 kilograme	
Pe perioade de 10 zile :	Descărcarea din vagon sau vas plutitor în vrac, incl. cântar . . . . . 5 bani	Curățirea prin tarare, cilindrii și triori. . . . . 15 b.
de la 1 Aug.—30 Nov. 2,5 b.	Încărcarea la vas plutitor inclusiv cântărirea 8 bani	Amestecarea la eliberrare . . . . . 1 b.
» » 1 D-bre—31 D-bre și » » 1 Apr.—31 Iulie 1,25 b.	Descărcarea din vagon în saci inclusiv cint. . 9 bani	Curățirea orzului de țepi . . . . . 20 b.
» » 1 Ian.—31 Martie 0,65 b.	Aerarea grânelor. . 2 »	
	Curățirea de praf și pae 5 b.	Cerealele încinse se tratează în silosuri speciale conform tarifului special.

Pentru a face ca docurile să corespundă adevăratei lor meniri, d. I. G. Bibicescu, director al Băncii Naționale, a emis ideea că *societatea agrară a marilor proprietari din România* să arendeze ea docurile Statului și să le dea o conducere comercială, în așa chip ca să poată fi în adevăr în folosul agricultorilor.

MINISTERUL AGRICULTUREI

Printre măsurile luate *special și direct* în favoarea agriculturii, trebuie să cităm natural în primul loc Ministerul agriculturii, ca unul ce are menirea, ca rațiune de existență, de a concepe și executa toate îmbunătățirile ce reclamă agricultura. Ministerul agriculturii este acela care are de datorie să studieze care este politica agrară de care avem mai mare trebuință, ce reforme ne este îngăduit să realizăm întâi, ținând seamă de toate împrejurările și de toți factorii cari determină munca rurală. Insemnătatea acestui minister este așa dar foarte mare pentru propășirea culturii pământului și a tuturor surselor de exploatare anexe.

Ministerul agriculturii a întâmpinat oare-cari vicisitudini în mersul său. După Unirea principatelor, în 1860, s'a format un minister, numit al comerțului, agriculturii și lucrărilor publice. El n'a avut însă parte de cît de o foarte scurtă durată, căci în Iunie 1864 s'a desființat, serviciile lui trecîndu-se toate la ministerul de interne. Abia în 1883 el reînvie din nou, în urma legii din 30 Martie același an, sub denumirea de Ministerul Domeniilor, agriculturii, comerțului și industriei, sub care denumire există și azi.

De atunci, de la 1883, adică aproape 20 de ani, ministerul acesta a avut 22 de miniștrii, dintre cari numai foarte puțini au avut competența necesară și tragerea de inimă pentru a lucra. Incidentele politice au adus de multe ori în capul acestui minister persoane care nu se puteau caza în altă parte, de oare-ce departamentul agriculturii era și este considerat ca cel mai inofensiv, din punctul de vedere... politic.

În prima perioadă a existenței sale, Ministerul agriculturii a avut un moment de strălucire. A fost pe vremea cît a stat sub conducerea lui *Mihail Kogălniceanu*. Bărbatul politic care abia emancipase pe țărani, a înțeles că opera nu era terminată cu această mare reformă. După cum a repetat mai tîrziu de numeroase ori, el nu considera ca suficientă simpla împroprietărire a să-

tenilor. Nu era de ajuns să li se dea acestora pământ, ci trebuia să se învețe, să se educe țăranul cum să știe să se folosească de acest pământ, cum să scoată dintr'însul rod mai bun și mai bogat pentru a-l face independent economic. Mihail Kogălniceanu a priceput nevoia acestei munci complimentare de educațiune tehnico-profesională și economică a țăranului, fără de care marea lege din 1864 amenința să nu producă rezultatele sperate, —după cum s'a și întâmplat în urmă, cînd s'a neglijat această muncă.

«In 6 Maiu 1863, zice d. *P. S. Radianu*, în «Studiul său de Economie Rurală», 4 zile după lovitura de Stat, Mihail Kogălniceanu luă interimatul Ministerului agriculturii, comerțului și lucrărilor publice, care până atunci fusese confiat d-lui *P. Orbescu*. *Sub interimatul lui Mihail Kogălniceanu se produse o mișcare în favorul agriculturii. Se creia o inspecțiune a agriculturii, se prevăzu în Budgetul statului fond pentru cumpărare de semințe agricole de calitate bună, se îmbunătățiră cele două stabilimente sericicole, din Iași și Pantelimon, mai multe pepiniere se creară (Giurgiū, Bărăgan, Ismail și Brăila), tamasticuri de vite și oerii model; în fine se organizară expozițiuni de agricultură în Iași și în București, precum și expozițiuni de horticultură în grădinile Copoū și Cișmegiū.*

Mișcarea în favoarea agriculturii continuă încă un timp fiindcă impulsul și viteza cu care a pornit de la început au fost foarte puternice. Cu timpul însă, ea se încetini și deveni tot mai slabă, cu tot avîntul căpătat sub ministerul d-lui *P. P. Carp*.

De la 1863 și până azi, Ministerul agriculturii sau Direcția agriculturii, sub forma cu care era atașat la Ministerul de interne, cu excepția direcției dată de Mihail Kogălniceanu și de d. *Carp*, n'a putut să se afirme prin reforme adînci, de acele cari modifică în bine o stare de lucruri și deschid căi noi, în agricultura țării. În tot restimpul acesta, Ministerul sau Direcția agriculturii, indiferent de titulatură, a asistat la degenerarea și mai accentuată a vitelor noastre, la pierderea debușeului strein, la toată desfășurarea mizeriei economice de la sate, prin lipsa de cunoștinți speciale și din cauza unor împrejurări anumite, a unor tocmele oneroase, provenite din lipsa de pășuni, etc. În tot restimpul acesta, Ministerul agriculturii a asistat așa dar la decăderea și mai mare a creșterii vitelor, la sărăcirea țăranului, mărginit cum este la unica cultură a ogoarelor, fără a ști să și lucreze grădina, să planteze pomi, să crească albine, etc.

Ce a făcut dar ministrul sau Direcția agriculturii pentru a re-

media o atare stare de lucruri, așa de deplins? Cu ce se încheie bilanțul activității lui de atîția ani?

A lucrat, ce e dreptul, a încercat să facă ceva, însă numai la suprafață. A făcut să se voteze legi pentru expozițiunii și concursuri agricole, să se înființeze cite-va școli, două ferme, un număr de pepiniere, — toate instituțiunii foarte utile și necesare, dar cari n'au avut și n'au putut să aibă o influență directă asupra agriculturii noastre. Trebuie pătruns adinc în intimitatea producțiunii agricole, în complexul relațiunilor cari condiționează această muncă, pentru a studia mijloacele de îndreptare. Trebuia, d. ex., acordată altă atenție chestiunei respîndirei nutrețurilor artificiale și a creșterii vitelor la țară, a grădinilor de zarzavaturi, pomiculturei, semintelor curate, etc.

Cum am mai spus, nu acuz. Știu că nici oamenii nu erau pregătiți pentru o asemenea muncă, nici împrejurările nu erau favorabile. Apoi aveam doar alte preocupări. Trebuie dar să recunoaștem că atît cît s'a făcut în decursul acestor ani, — statistica acestei activități se va vedea din capitolele ce urmează — a fost în deajuns, în conformitate cu acei cari ne-au condus. Că munca săvîrșită nu reprezintă cantitatea la care am fi fost în drept să ne așteptăm, că e minimă, și că rezultatele ei sunt neapreciabile, e altă chestie.

În prezent însă, cînd s'a recunoscut de toți nevoia—urgentă—de a inaugura o politică agrară activă, pentru a îndruma cultura pămîntului spre o rentabilitate mai mare, cînd avem și oameni capabili și de muncă, cari ar putea pune în executare o asemenea chestiune, suntem ținuți în loc prin lipsă de fonduri. Ministerul agriculturii, care are atîtea de întreprins și făcut, n'are banii necesari la dispoziție. Și în trecut, sacrificiile făcute de Stat în favoarea agriculturii, a școlilor, fermelor, etc., a fost minimă. Ele sunt așa dar cu atît mai neînsemnate azi, cînd s'a recunoscut de toți necesitatea de a se lucra în folosul dezvoltării bogățiilor Statului, dintre cari agricultura este cea mai însemnată.

Cred interesant a reproduce în acest loc pasagiile mai importante dintr'un articol al meu, în care analizez bugetul Ministerului agriculturii din 1902, punîndu'l în comparație cu bugetul aceluiași minister din Ungaria. E o paralelă instructivă, care mai are folosul de a arăta că mai avem mult pînă să ajungem a merita în realitate titlul de țară civilizată pe care ni'l dăm. Civilizație înseamnă muncă grea și ostenitoare, încordare răbdătoare și tenace a voinței și a minței pentru a înlătura greutatea

țile din calea propășirii materiale, care condiționează pe cea socială și morală. În senzul acesta, am făcut în.că puțină operă civilizatoare; s'o dovedim.

Ziceam așa dar, în acel articol :

«Budgetul de față nu reprezintă idei realizate în practică prin cifre, ci simple cifre fără idei».

...Ni se spune însă că nu sunt mijloace, că finanțele Statului sunt sleite, că am avut criză și prima noastră grijă trebuie să fie să ne consolidăm finanțele și apoi să cugetăm la alte chestiuni... Este drept, foarte drept aceasta. Noi nu putem pretinde, noi Stat tînăr care existăm d'abia de la 1864 încoace, ca de o dată să ne fi transformat într'o țară culturală și cu o economie națională înfloritoare ca Austria, Germania, Franța, etc. Dacă însă multe lipsuri sunt scuzabile prin dezvoltarea noastră istorică, nu este mai puțin adevărat că noi, din punct de vedere economic, mai avem și avantajul țărilor tinere, al țărilor fără tradițiuni anumite, fără utilaj economic de preschimbat, ceea ce ne face posibilă o evoluțiune rapidă în această direcțiune.

Situațiunea noastră este azi, în mijlocul muncii intense ale celor-l'alte popoare, ast-fel, încit avem datoria imperioasă de a face adevărate salturi pentru a ajunge, dacă nu la înălțimea lor economică și culturală, dar cel puțin a le ține urma. De alt-tel, noi n'avem nevoie să inventăm, ci să luăm de-a gata metodele deja adoptate în străinătate și să ni le adoptăm nouă.

Aceste convingeri despre necesitatea imediată a transformării noastre economice am fi voit să le vedem expuse — măcar ca deziderate — în budget și în raportul raportorului. Critica mea nu se îndreaptă atît contra budgetului în sine, cît contra spiritului în care este conceput, a seninătății de cugetare și de suflet cu care înșiră cifrele sale ridicole, puse acolo pentru ridicarea nivelului agriculturii, al creșterii vitelor, etc.

Da, cifre ridicole, și se va vedea imediat că așa este. Eū nu mă ocup aci de budgetul industriei și al comerțului. Faptul însuși al împreunării acestor diverse ramuri de activitate economică sub aceeași direcțiune, dovedește deja înapoarea noastră. Se vede că toate la un loc înseamnă foarte puțin, că le-am concentrat în aceeași mină.

Așa dar, să analizăm puțin budgetul Agriculturii. Pentru a'l pune însă într'o evidență mai mare, îl vom compara cu budgetul Agriculturii ungare. De ce? Fiind-că Ungaria se aseamănă cu noi ca două picături de apă : aceeași constituție fizică și clima-

terică, aceeași evoluție istorică, aceiași oameni, adică aceeași lipsă de inițiativă, același orientalism trîndav și înapt pentru munca urmată, consecventă și metodică. Și totuși, cită diferență între ei și noi! Ce muncă stăruitoare, inteligentă și încăpățînată pentru europeanizarea țării lor! Am ales dinadins exemplul Ungariei, din cauza perfecteii asemănări cu noi. Pe cînd ungurii luptă și depun o activitate prodigioasă pentru a progresa economiceste, noi românii nu facem nimic. Aceasta vor dovedi-o cifrele comparative între cele două țări la unicul capitol al agriculturii.

Să cităm deci:

Budgetul ungar pe 1901—902 se prezintă la *cheltueli* cu țifra totală de **60.219,110** lei, al nostru, pe anul viitor 1902—903, arată suma de **869.699** lei. În această cifră intră cheltuelile de la direcția agriculturii, a serviciului zootehnic, a stațiunii agronomice, a fermelor Laza și Studina, a oeriei din Constanța, a stațiunii sericicole, a depozitului de cai și a stațiunii de montă și a școalei de la Herestrău.

Dacă din budgetul ungar scădem *veniturile* de 44.426.000 lei, urmează că statul ungar a făcut anul trecut un sacrificiu de aproape **16.000.000** lei pentru ridicarea agriculturii sale cu toate ramurile secundare. Scăzînd din budgetul nostru suma de 255.151 lei, cit reprezintă cheltuiala pentru cele două ferme-model Laza și Studina, fiind-că ele produc — după budgetul oficial — venituri în o sumă mai mare, rămîne că sacrificiul Statului român pentru ridicarea agriculturii sale este de **613.548** lei. De sigur că cifrele aceste nu trebuiesc luate și comentate *tale quale*, fiind-că Ungaria are o suprafață și o populație de trei ori mai mare ca a țării noastre. Dacă reducem deci cifrele la proporțiunea lor justă, ar urma ca noi, luînd de bază cifrele ungare, să ne fi prezentat cu o sumă de circa 5.000.000 lei la budgetul agriculturii. Și cînd colo, avem numai 613.548 lei. Ce deriziune!... Și suntem țară eminentemente agricolă!

Detaliile celor două budgete respective sunt și mai interesante.

La noi, capitolul III, direcțiunea agriculturii, însemnează cifra de 446.728 lei. În această cifră intră: anchete agricole, comisii științifice și diferite delegațiuni în serviciul agriculturii pentru suma de 10.000 lei, cu un minus de 5000 lei asupra sumei din anul trecut; experimentațiuni și încercări pe tărîmul culturii plantelor agricole 3000 lei; cheltueli și premii pentru expozițiuni și concursuri agricole 4000 lei. Ancheta industrială a costat până acum peste 40.000 lei, pe cînd pentru anchetele agricole—în apropiere

de expirarea convențiilor comerciale—se afectează d'abia 10.000 lei. Și apoi, ce înseamnă sumele aceste ridicule de 3000 și 4500 lei pentru experimentațiuni, pe tărîmul cultivei plantelor și a premiilor pentru expoziții agricole? Ce experiențe se pot face și ce expoziții se pot organiza cu aceste sume? Domeniile Coroanei au cheltuit pentru expoziția agricolă din Vaslui mai multe mii de lei și Soc. Agrară proiectează de a cheltui pentru expoziția ei peste 100.000 de lei. Ce rost are decîi cifra de 4500 lei pe care o fixează ministerul pentru expoziții și concursuri agricole? — În Ungaria, capitolul *Institute agricole și stațiuni agronomice* însumează **2.285.000** lei. La noi *stațiunea agronomică* are un budget de 13.044 lei, pe cînd dincolo numai *stațiunile experimentale* cheltuesc **413.000** lei anual. În Ungaria sunt o mulțime de stațiuni experimentale, agronomice, de controlat semințe, entomologice, etc., pe cînd la noi există o singură stație agronomică și aceasta nu la școala de la Herăstrău unde este locul ei natural. De prisos să insistăm asupra necesității de a se înființa în mai multe părți ale țării stațiuni ca cele pe cari vecina noastră le are în așa mare număr.

În Ungaria mai există în budget un capitol care prevede o cheltuială de **2.286.000** lei pentru irigațiuni și regulări de ape în serviciul exclusiv al agriculturii, pe cînd la noi nici nu e pomeneală de așa ceva. Acum un an-două a fost vorba să se înființeze un birou tehnic de hidrologie la ministerul agriculturii, dar criza la început și acum «asanarea finanțelor» au împiedicat realizarea acestui proiect.

Budgetul ungar mai cheltuiește **150.000** lei pentru încurajarea pomării și pentru premii societăților cari exportă fructe, pe cînd noi iar nimic.

Creșterea vitelor se bucură în Ungaria de o solitudine deosebită atît din partea Statului cît și din partea particularilor. Această ramură a economiei agricole a luat peste Carpați o dezvoltare așa de enormă, în cît ea constituie una din caracteristicile economiei publice din Ungaria. Sacrificiile ce se fac dincolo pentru creșterea vitelor însă au fost răsplătite, căci grație acestor sacrificii, Ungaria și-a creat în toată lumea o reputație excelentă, mai ales în cultura cavalină. Multe milioane au intrat în țara lor, cu ocazia războiului anglo-bur și chiar în acele momente plecaseră de la noi o comisiune de remontă în Ungaria. Ast-fel cheltuelile pentru hergheliile din Mezöhegyes, Babolna, Kiszber, Făgăraș și Gödölö s'au urcat, în exercițiul trecut la suma de **6185.000** lei, iar veniturile la

acelaș capitol aŭ fost de 3.016.000 lei ceea-ce însemnă un sacrificiŭ de **3.565.000** lei anual numai pentru cultura cavalină. Afară de aceasta statul ungar mai cheltuește **400.000** de lei pentru alergări de cai și pentru crearea de pășuni pentru minzi, **2.649.000** lei pentru împărțire de vite selecționate : cai, tauri, vaci, de găini etc. la particulari și comune (venitul la acest paragraf de la comune este de 1.700.000 lei), **500.000** lei pentru concursuri de vite cornute, oi, porci etc., **184.000** lei pentru încurajarea lăptăriilor, și așa mai încolo. Pe cînd la noi serviciul zootehnic prezintă suma de 40606 lei, în care sumă intră 30000 lei pentru exterminarea lăcustelor și 4000 lei pentru încurajarea sericiculturii. Ce rămîne decî pentru creșterea vitelor propriu zisă? Pe cînd în Ungaria se cheltuiesc milioane pentru ameliorarea vitelor, la noi se dau 8653 lei pentru oeria din Constanța și 25.676 lei pentru depozitele de cai și stațiunea de montă — ceea-ce însemnă aproape nimic. Și mai trebuie să se ție seamă că în cifrele ce le-am dat mai sus relativ la creșterea vitelor în Ungaria nu intră suma de **6.040.000** lei pentru fermele-model Mezöhegyes, Babolna, Kișber, Făgărași, Gödöllö unde se face o splendidă creștere a vitelor cornute. Veniturile la aceste 5 ferme sunt de **7.500.000** lei, adică administrarea lor se închee cu beneficiu, pe cînd la noi fermele noastre nu aŭ dat excedent, deși miniștrii cred contrariul, fiind-că nu consultă cifrele contabilității.

Serviciul veterinar din Ungaria are un budget de **2.105.000** lei, iar la noi fondul epizootiei de la serviciul sanitar al ministerului de interne prevede suma de **206.024** lei.

În Ungaria apoi, încurajarea sericiculturii și a fabricațiunii mătasei costa pe Stat suma de **4.711.000** lei și sacrificiul acesta este așa de rentabil în cit veniturile ce se încasează se urcă la **4.681.000** lei. La noi stațiunea sericolă are un budget de **6.280** lei. 6280 lei față de 4.711.000 lei!.. Numai cifrele aceste, puse față în față, vorbesc mai mult ca orî-ce comentariu și arată, ele singure, deosebirea dintre cele două țări. Am dori totuși să știm ce lucrează această stațiune, care este starea sericiculturii la noi în țară, ce progrese s'a făcut în această direcție de la 1864 încoace. Ministerul n'ar face rău decî să publice o dare de seamă în această privință.

Pentru încurajarea viticulturii raționale și a întemeerii de pimnițe model, Statul ungar a cheltuit în exercițiul trecut **470.000** lei, pe cînd la noi nu figurează nici o sumă de asemenea natură în budget. Ba mai mult, anul acesta s'aŭ suprimat cheltuelile ne-

cesare pentru pepinierile de la Botoșani, Urlați și Ciupercești, de și trebuința menținerii lor se impune pentru a se putea continua experiențele cu vițele străine nefloxerate și cu vițele indigene din regiunile nisipoase.

Aceste pepiniere au fost în urmă arendată la particulari!

Instituțiile de Credit

Instituțiile de credit înființate la noi au toate, afară de *Băncile populare* create în urmă în număr așa de mare, caracterul de Stat, fiind-că sunt sau întemeiate sau privilegiate de Stat.

În primul rând al instituțiilor noastre de credit se cuvine a se cita *Creditul Funciar rural*, înființat la 1 Iunie 1873. Până la începutul anului 1901 s'au ipotecat la credit 1817 proprietăți. În primul pătrar de veac al existenței lui, creditul rural a împrumutat pe ipoteca la 1756 moși, în suprafață de 1.980,954 hectare, și în valoare de 304.198,500 lei.

Banca agricolă s'a înființat la 28 Martie 1894. Ea împrumută marilor proprietari și arendași pe amanet de cereale, vite, unelte agricole, varante, etc. Dobânda e 3% peste scontul Băncii Naționale.

De la 1894-1899 ¹⁾ s'a avansat de Banca agricolă:

Avansuri pe produse de la 1894-1899	lei	108.121.295
Împrumuturi pe gaj	»	29.823.697
Efecte de primit (scompt)	»	91.258.816
Avansuri pe efecte publice	»	2.036.701
		<u>231.240.509</u>

Pentru *țărani*, Statul a înființat prin legea promulgată la 8 Iunie 1881, *Creditul agricol*, cu un capital avansat de stat și județ și o parte subscris de particulari. Statul voia să asocieze inițiativa privată la această întreprindere. Văzînd însă puținul interes ce se acordă instituției, adică puținile subscrieri de acțiuni, a votat în 1892 o lege prin care Creditul agricol devine o instituție a Statului, cu un capital de 20.000,000 lei.

Creditul împrumută pe săteni pe amanet de la 50 lei până la 1000 lei maximum. Dobânda e 10% și cînd săteanul întîrzie cu plata i-se mai adaugă 2%.

¹⁾ A se vedea lucrarea citată a comisiunii de anchetă, pag. 34.

Creditul agricol procură Statului beneficii serioase, în urma operațiunilor sale și a dobinzilor ce încasează. E evident că o dobândă de 10 și 12% este prea mare pentru țărani, dar dacă ținem seamă de camăta care bîntue la țară, cu procentele ei în spăimîntătoare, trebuie să admitem că statul e foarte blînd, în această materie, cu țărani.

Totuși, se impune o reducere a procentului. Statul nu trebuie să-și stabilească socotelile pe comparații cu cămătarii satelor ci să aibă în vedere binele țăranului. O scădere de la 10 și 12% la 8 și 10%, ar fi foarte bine-venită.

După ultimul raport al directorului creditului rural s'aun acordat în 1901 împrumuturi pe amanet 318.388 persoane, în valoare de 26.680.066 lei.

Următoarele tablouri¹⁾ ne vor arăta operațiunile *împrumuturilor pe amanet*, adică țăranilor, în cursul celor două perioade ale creditului agricol de la 1882—1892 și de la 1892—1901:

După bilanțul încheiat	sold precedent		Intrat în cursul anului		Total		Eșit în cursul anului		sold repolțat	
31 D-bre 1893	19.988.041	35	16.465.303	05	36.453.344	40	17.072.933	16	19.380.411	24
» » 1894	19.380.411	24	30.766.300	10	50.146.711	34	27.034.919	19	23.111.792	15
» » 1895	23.111.792	15	29.049.166	35	52.160.958	50	31.873.463	90	20.287.494	60
» » 1896	20.287.494	60	27.206.260	88	47.493.755	48	26.517.613	83	20.976.141	65
» Martie 1897	20.976.141	65	1.467.427	—	22.442.568	65	487.933	65	21.954.635	—
» » 1898	21.954.635	—	30.588.514	64	52.543.149	64	30.044.495	75	22.498.653	89
» » 1899	22.498.653	89	28.799.645	80	51.298.299	69	28.993.337	99	22.304.961	70
» » 1900	22.304.961	70	27.093.500	90	49.398.462	60	25.935.977	15	23.462.485	45
» » 1901	23.462.485	45	25.712.216	40	49.174.701	58	28.567.355	05	20.607.346	80
Total.	193.964.617	03	217.147.335	12	411.111.952	15	216.528.029	67	194.583.922	48

1) Scos din lucrarea d-lui *Mucian Boltuș* intitulată «Creditul agricol»

ANII	SOLD LA 1 IANUARIE	INTRAT ÎN CURSUL ANULUI	TOTAL	ȘIT ÎN CURSUL ANULUI	SOLD REPORTAT LA 31 DECEMBRE
1882	—	2.052.843	2.025.843	775.240	1.250.602
1883	1.250.602	13.755.392	15.005.994	9.488.286	5.517.707
1884	5.517.707	28.271.069	33.788.777	21.835.919	11.952.858
1885	11.952.858	24.907.174	36.860.032	20.050.769	16.809.263
1886	16.809.263	34.257.627	51.066.891	30.842.020	20.224.870
1887	20.224.870	25.470.045	45.694.916	23.332.514	22.361.401
1888	22.361.401	18.613.641	40.975.043	21.640.809	19.334.234
1889	19.334.234	15.197.855	34.532.089	14.023.165	20.508.923
1890	20.508.923	13.554.787	34.063.711	12.912.194	21.151.516
1891	21.151.516	12.958.264	34.109.781	12.387.993	21.721.788
1892	21.721.788	8.683.290	30.405.078	10.417.037	19.988.041
Total	160.833.166	197.694.991	358.528.158	177.706.950	180.821.207

Băncile populare. Avintul așa de frumos, creat sub auspiciile ministerului instrucțiunii publice, în favoarea băncilor populare, continuă cu aceeași intensitate ca în trecut. La 1 Septembrie 1902 existau în toată țara un număr de 700 Bănci cu 59.844 membrii și cu un capital de 4.250.600 lei. În nouă luni de zile numărul Băncilor a sporit cu 444, al membrilor cu 39.240 și al capitalului cu 1.905.555 lei.

Suntem așa dar în fața unui curent puternic, a unui fel de modă. Asemenea curente sunt în totdeauna periculoase, în sensul că entuziasmul care le provoacă se poate răci și atunci întreaga operă e periclitată, întreaga muncă amenințată să nu rămâie de cit o simplă amintire. Ministerul de instrucțiune are deci datoria să pareze un asemenea pericol, căutând a îndigui mișcarea, a o regula printr'o lege specială, care să corespundă împrejurărilor noastre. Băncile noastre populare au la baza lor principii variate; se conduc după idei contradictorii. O lege care să unifice baza lor de acțiune este deci necesară.

Școli și ferme

Prima și cea mai însemnată parte din ori-care program de ameliorațiuni agricole, este răspîndirea învățămîntului, educarea profesională-tehnică a tinerelor generațiuni. La noi s'a înțeles această mare nevoie... în principiu, dar în practică s'a aplicat exact contrariul de cum trebuia să se aplice.

Ast-fel, în loc ca Statul să îngrijească în primul rînd să înființeze numeroase școli de agricultură inferioare, cari să 'și recruțeze elevii dintre fiii țăranilor, s'a pus toată greutatea bugetelor în susținerea Școalei centrale agricole de la Herestrău, a celor 3 școli inferioare agricole și a celor două ferme-model, cari n'aũ produs nici-un rezultat vădit pentru țară, după cum voiũ arăta mai departe.

Chiar învățămîntul primar-rural a fost rău conceput. Până acum un an-doĩ, de cînd a început să prevaleze alte idei la Ministerul Instrucțiunei publice, întreg învățămîntul primar-rural era îndreptat spre infuzarea unor cunoștinți generale, foarte folositoare ce e dreptul, dar cari, în definitiv, nu puteau să influențeze întru nimic asupra elevilor fii de săteni, în sensul căpătării de cunoștințe utile pentru exercitarea profesiunei lor. Acum, în urmă, s'a recunoscut însă greșala cea mare și s'a ajuns la convingerea că într'o țară care, dintre toate eminențele ce 'și atribue, cea mai reală este cea agricolă; trebuie să se educe fiul de țăran din școala primară, spre a putea fi mai tîrziu un bun agricultor. S'a început așa dar la ministerul instrucțiunei, sub inițiativa și conducerea d-lui Haret, o întreagă acțiune pentru realizarea practică a acestei idei, și nu mă îndoesc din parte 'mĩ, că se va ajunge cu vremea la rezultate foarte frumoase.

Intr'un alt loc M'am ocupat pe larg de acțiunea întreprinsă de Ministerul instrucțiunei, pentru a înjgheba la sate un învățămînt agricol solid, cu elementele pe cari le are la îndămînă: pămîntul școlar și personal prin învățatorii săi și învățatorii agricoli ambulanți. Cu aceste elemente, de prima necesitate la organizarea învățămîntului agricol, ministerul poate stabili un învățămînt serios pe baze puternice și cu jertfe materiale relativ mici. Stăruind pe acest drum, Ministerul instrucțiunei va dovedi că a găsit adevărata cale a învățămîntului agricol la sate, acela care, în primul rînd, trebuie să se adreseze și să folosească țăranimei.

Pentru ca să ne dăm seamă ce influență adincă ar avea un atare învățămînt agricol, în caz că s'ar generaliza, voiũ reproduce datele statistice ale învățămîntului primar rural pe anul 1900.

În acest an aũ fost la țară :

	19	școale	de	băeți
	17	»	»	fete
	3449	»		mixte
	168	»		de cătun
Total	<u>3653</u>			

Numărul învățătorilor cari au deservit aceste școale a fost de 4462, dintre cari 3546 bărbați și 916 femei. După numărul învățătorilor, școalele rurale se grupează ast-fel: 2830 școale cu câte un învățător (afară de cei de cătun), 530 cu câte 2 învățători, 92 cu câte trei, 33 cu câte 4, 168 școale de cătun. În anul 1900, recensămîntul copiilor la sate a dat următorul rezultat: 704.039 copii în vîrstă de școală, dintre cari 380.034 băeți și 324.005 fete. Dintre aceștia s'au înscris în școlile rurale, în anul 1900, 265048 elevi, dintre cari 218.433 băeți și 46.615 fete. Dintre aceștia, numai 180784 elevi, dintre cari 152.705 băeți și 22079 fete, au urmat regulat cursurile în tot timpul anului.

Dintre 705060 copii buni de școală au urmat numai 181000. Depărtarea dintre aceste cifre ne explică proporția cea mare de analfabeți ce avem, și de sigur că nu poate fi român care să nu dorească din inimă ca numărul școlilor rurale să se înmulțească tot mai mult, fiind-că, chiar din punctul de vedere economico-agricol, acolo unde pătrunde lumina cultivei nu mai poate domni cu o stăpînire așa de grozavă întunericul rutinei profesionale.

Spre cultivarea tehnică a acestor sute de mii de fii de țărani trebuie să se îndrepte deci toată atențiunea acelor cari, prin învățămîntul agricol, vor să ridice pe țaran la independență economică. Sfortările trebuiesc concentrate în această direcție. Nu susțin, firește, că celelalte ramuri de învățămînt agricol trebuiesc neglijate, dar afirm că s'a procedat rău de la început, că organizarea unui învățămînt agricol profesional n'a adus roade apreciable, *fiind-că n'a putut aduce.*

Am avut întii școala agricolă *secundară* de la Pantelimon, mutată în urmă la *Herestrău*, unde se află și astăzi. Moșia școlii este în întindere de 321 hectare. În bugetul anului 1902-1903 este prevăzută următoarea *cheltuială* pentru această școală: personal 64.190 lei, material 48974, sau total 113164 lei anual.

În urma legii din 17 Martie 1883 s'au înființat cele *trei* școale *inferioare* de agricultură: de la *Armășești* cu o moșie în întindere de 347 ha., de la *Păncesti-Dragomirești* cu 133 ha. și de la *Strihareț* cu 150 ha.

Iată acum și numărul *absolvenților* de la școala centrală agricolă de la Herestrău și de la celelalte trei școli inferioare:

Între anii 1862-1888, școala centrală a dat 376 absolvenți, (cifra aceasta nu este exactă fiind-că n'am putut lua numărul absolvenților din anii 1868 și 1869). De la 1889 până la 1899 inclusiv, au mai fost 125 absolvenți, sau în total 505. Cifra aceasta,

împreună cu anii cari lipsesc și cu anii din urmă, trebuie de sigur mărită la totalul aproximativ de 600 absolvenți.

Școala de la Strihareț a dat între anii 1884-1899 inclusiv 260 absolvenți. Numai cheltuiala lor de întreținere a costat în tot timpul acesta suma de aproape 650000 lei. Școala de la Pân-cești-Dragomirești a absolvit între anii 1887-1900 inclusiv 117 elevi, iar împreună ca cei de la Armășești, al căror număr nu l-am putut căpăta, cifra totală a absolvenților tuturor acestor școli trebuie de sigur să se urce la numărul de 1000 și mai mult.

Se pune acum întrebarea: ce folos au adus aceste școli agriculturii, întru cât au contribuit la îmbunătățirea situațiunii ei, scop pentru care Statul a cheltuit atâtea milioane cu instrucțiunea și îngrijirea lor. După cum se știe, răspunsul este absolut negativ. Absolvenții școlilor de agricultură n'au adus țării serviciile cari se sperau.

Vina însă nu este a lor, ci a împrejurărilor noastre economice. Țara noastră, cu agricultura ei extensivă, cu moșiile neîn-zestrate, fără creșterea vitelor și industriei anexe, n'a simți încă nevoie de administratori și conducători capabili. Absolvenții n'au avut unde să-și plaseze cunoștințele, și unde să se plaseze ei. Agricultura noastră extensivă se conduce așa cum e, cu logofeți incuți, cari se pricep doar cum să robească mai bine munca. De aceea și absolvenții au îmbrățișat în număr așa de mare funcționarismul, și de aceea am spus mai sus că s'a procedat greșit când s'a pus toată greutatea bugetului pe susținerea școalelor secundare de agricultură, cari nu corespundeau împrejurărilor noastre economice, și nu pe respîndirea și organizarea învățămîntului profesional la sate, printre țărani.

Astăzi, absolvenții școlilor de agricultură cer să fie împrietăriți pe domeniile statului, pentru ca să poată face agricultură metodică și să serve de exemplu țăranilor. Cererea merită a fi luată în seamă, atîta timp cît e rațională. La început am auzit că reclamau 100 de hectare de persoană, plus împrumuturi pentru a se putea stabili. Aceste erau pretențiuni exorbitante, irealizabile, căci nici-odată Statul n'ar fi putut admite asemenea sacrificii, cari s'ar urca la milioane. Cererile absolvenților trebuie să nu depășească mult pe cele ale țăranilor, adică să li se dea loturi de 5—10 ha. *cel mult*, plus împrumuturi de la Creditul agricol de 1000 lei pentru stabilire.

Afară de aceasta, absolvenții ar mai trebui să fie preferați în funcțiuni la ministerul Domeniilor. *Domeniul Coroanei*, de sub

conducerea d-lui *Ion Kalinderu*, a arătat că se pot face lucruri de valoare, și cu funcționari români. Ministerul domeniilor ar putea deci să urmeze acest exemplu la fermele sale.

Școlile inferioare de agricultură sunt în prezent sub conducerea Ministerului de instrucțiune, care cred, va îngriji ca administrarea lor să fie mai vigilentă și capabilă ca pînă acum cîți-va ani.

În afară de școlile arătate mai sus, mai avem ca școli de agricultură: *Orfelinatul «Ferdinand»*, pe moșia Zorleni (Tutova) înființat în 1898 de Majestatea Sa Regele Carol I.

Apoi, următoarele școli *elementare sătești* de agricultură, înființate recent, în urma stăruințelor Ministerului instrucțiunii și a apelului lansat de acesta către marii proprietari rurali, ca să doneze pămîntul necesar pentru școală.

Avem următoarele școli cari aū funcționat în anul curent, 1902:

<u>Școala</u>	<u>Intinderea</u>	<u>Numărul elevilor</u>
1) Șopot (Dolj).	20 Hectare.	5
2) Poiana »	42 »	21
3) Stobaia (Mehedinți)	35 »	28
4) Lehliu (Ialomița)	35 »	20
5) Braniștea (Covurluiu).	35 »	30
6) Odobești (Putna) Vitileanca	10 »	34
7) Beloești (Iași)	35 »	13
8) Drăghicenii (Romanai)	20 »	8
9) <i>Nucet</i> (școală inf. agricolă)	100 »	53

Ministerul Domeniilor, care în materie școlară n'are de ve-gheat de cit asupra celei de la Herestrău, și care vede că întreaga organizație școlară agricolă se face în afară de dînsul, a conceput, acum de curînd, planul(?) de a răspîndi cunoștințele tehnice la țară, căutînd a forma logofeți și lucrători agricoli.

Economia noului proiect este aceasta (citez din textul deciziunii):

Art. 1. — Se institue pe lîngă fermele-model, peniniere și pe lîngă cele-alte instituțiuni dependente de direcțiunea agriculturii școlii practice de agricultori, viticultori și grădinari, etc., cu scopul de a forma și deprinde pe fiii de săteni cu diferitele lucrări practice în ramurile agriculturii mai jos notate:

- Agricultura propriu zisă;
- Cultura viei;
- Cultura arborilor fructiferi și înmulțirea lor;
- Grădinile de zarzavaturi;
- Creșterea vitelor și lăptăria;
- Cultura gîndacilor de mătase;
- Fabricarea și conservarea vinurilor.

Art. 2. — Durata cursurilor este de 3 ani, începînd în fie-care an de la 1 Septembrie.

Învățămîntul este practic pe toată durata sezonului de lucrări agricole și el are loc prin participarea zilnică și absolută la toate lucrările cîmpului și ale fermei, întocmai ca și aceea a lucrătorilor angajați cu ziua saŭ cu luna.

Învățămîntul practic este ajutat din cînd în cînd de explicațiuni la fața locului sub forma unor conferințe cu totul sumare și populare.

În timpul iernei învățămîntul însă se completează prin o serie de cursuri cu totul elementare predate după compendii și un program anume stabilit de Ministerul agriculturii.

În fie-care an, pînă la 15 August, elevii sunt supuși unui examen practic și teoretic, cînd se promovează în clasa următoare.

Fie-care elev are dreptul la o indemnitate de 30 lei lunar în anul I, iar în cei 2 ani ce urmează această sumă se poate augmenta pînă la 40 lei, după gradul de hărnicie ce va depune fie-care.

Din acest salariu, 20 lei li se vor reține pentru întreținere și îmbrăcăminte, iar restul ce va rezulta se va depune la Casa de depuneri pe tot timpul învățămîntului.

Cu începere din anul curent și de la 15 Septembrie înainte, se înființează următoarele școli practice de agricultori practici pe lîngă institutele următoare:

	Elevi
La ferma model Studina, o școală practică de agricultură și grădinarie de zarzavat cu	36
La ferma model Laza, idem cu	24
La școala de la Herăstrău, o școală practică de agricultură și lăptărie cu	12
La pepiniera Vișan o școală de arbori roditori, viticultură cu	12
La pepiniera Cotnari, idem, idem și apicultură cu	12
La pepiniera Petrești, idem, idem cu	12
La pepiniera Pietroasa, pomologie, viticultură și vinicultură cu	18
La pepiniera Istrița, agricultură, pomologie, viticultură și vinicultură cu	24
La pepiniera Țîntea, viticultură cu	12
La pepiniera Drăgășani, idem arbori roditori și zarzavat	18
La pepiniera Strehăia, viticultură, zarzavat și pomologie cu	12
București-Șoseaua-Kiseleff, școală de horticultură cu	6
Total	198

repartizați a 66 elevi pe an.

Elevii vor fi considerați ca lucrători permanenți și se vor salaria conform art. de mai sus, rămînînd ca întreținerea și formarea premiilor să aibă loc și să se constituiască din aceste indemnități lunare, care la rîndul lor se vor plăti din fondurile de exploatare respective.

Acest așa numit «nou proiect» nu face însă alta de cît să legifereze o stare de lucruri veche. Lucrători permanenți există la ferme, nu timp de 3 ani, ci mai mult. Totuși, prin acești lucrători, agricultura nu s'a îmbunătățit de loc. Intru cît dar reglementarea unei stări de lucruri obicinuite sub o nouă formă și cu o întindere așa de mică — cum îi dă proiectul de față — va folosi întru cît-va țării saŭ învățămîntului agricol? Se va vedea

cu timpul că acest proiect va fi însemnat tot atît de puţin ca şi alte proiecte, cari însă au avut asupra acestuia avantajul de a nu fi fost aplicate.

Fermele-model. — Legea asupra învăţămîntului profesional din 1893 prevedea înfiinţarea de ferme-model. La început se decisese crearea a trei ferme : la Laza în jud. Vaslui, la Studina în jud. Romanaţi şi una pe moşia Hotarile-Isvoarele din jud. Ilfov. Nu s'au înfiinţat însă de cît primele două, cea de la Laza cu 1869 ha. 4530m. şi cea de la Studina cu 3200 ha.

Art. 33 din Legea asupra învăţămîntului profesional din 1893 defineşte ast-fel scopul lor :

a) A servi ca model de cultură ameliorată *moşilor mari* din regiunea în care se află ;

b) A deprinde, în timp de un an şi jumătate, pe elevii absolvenţi ai şcoalelor practice şi şcoalelor centrale de agricultură cu practica lucrărilor agricole şi ale unei bune administraţiuni de moşie ;

c) A servi la îmbunătăţirea raselor de cai de muncă, boi, oi şi rîmători.

Ferma Studina a început să funcţioneze în 1895 iar Laza în 1896—97. Ambele au fost dotate la început cu cite un capital de instalaţie de 500.000 lei prelevate din împrumutul de 6.900.000 lei din 16 Martie 1893.

M'am ocupat în special cu chestiunea fermelor, şi în lucrarea mea *Ferma Laza* din 1900, am făcut ministerului domeniilor un raport critic asupra activităţii acestei ferme. Am arătat atunci direcţia greşită în care intrase ferma, în ce priveşte introducerea vitelor de rasă streină, şi am cerut ca fermele noastre să serve de tamslicuri pentru regenerarea vitelor noastre, indigene, pentru că cele streine nu se pretează încă împrejurărilor noastre economice. Find-că am susţinut aceasta, am fost atacat cu cea din urmă violenţă de acei cari nu admit, în grandomania lor ridiculă, că ar putea comite vreo dată o greşală în acţiunea lor (căci trebuie să se ştie că unii revendică fermele-model ca ale lor, pe motiv că ei le-au conceput, aşa că nu permit cea mai mică critică).

Mi s'a imputat că am negat însuşi folosul fermelor-model. Iată ce ziceam însă în raportul citat mai sus :

Se mai pune acum o chestiune : Rezultatele ce a dat ferma-model Laza nu îndreptăţesc oare criticele acelor cari au fost din tot-d'auna contra principiului de a crea şi întreţine Statul instituţiuni agricole ? Eū cred că nu, şi iată de ce : Intîiu de toate, — făcînd abstracţiune de rezultatul financiar ce a dat pînă în prezent ferma şi privind lucrurile din punct de vedere principal

— trebuie să ținem neapărat seamă de împrejurările speciale în care ne aflăm.

La noi, inițiativa privată e încă un ce necunoscut și dacă pe alocurea s'aŭ găsit unii cari și-au ridicat exploatațiunile lor agricole la nivelul celor civilizate, aceștia nu sunt, de sigur, de cît excepțiuni onorabile. Cea mai mare parte din cultivatorii mari și mici din țară aŭ încă nevoie de exemple, de modele pentru ca să poată progresa. De aceea intervențiunea Statului este aplicabilă și foarte justă, căci dacă Statul n'ar interveni până și în aceste chestiuni e cert că nimic nu s'ar face și totul ar rămîne staționar. În țările unde nu există inițiativă privată, Statul este acela care trebuie să ia inițiativa și să aducă la îndeplinire acele proiecte cari pot servi binelui public. Pe aceste considerente bazat, creațiunea fermelor model romînești era o necesitate și înființarea lor nu merită de cît aprobare.

Acțiunea fermei Laza în special printre cultivatorii mari din regiunea în care se află, nu se poate tăgădăi. Sunt mulți proprietari mari cari s'aŭ folosit de pe urma acestei ferme și cari aŭ introdus alte sisteme de cultură de cît cele vechi. O fermă model constituie un adevărat focar de lumină care răs-pindește razele sale până în mari depărtări, așa în cît nu creațiunea lor trebuie să regretăm, ci numărul mic de ferme ce se află în țară.

În ce privește rezultatele financiare ale exploatațiunii fermelor model, următorul tablou ce am întocmit va da o idee că fermele, dacă ar fi particulare, ar fi dat de mult bancrută.

REZUMAT

DE VENITURILE ȘI CHELTUELILE FERMEI «LAZA»

Anul	Intinderea cult.	Cheltueli	Venituri	Profit	Perdere
	Hect. m. p.	Lei B.	Lei B.		Lei B.
1896— 97	586,4400	131.071,30	55.446,47	—	75.624,83
1897— 98	735,7500	130.717,36	56.629,56	—	74.087,80
1898— 99	793,0692	145.406,94	108.562,34	—	36.844,60
1899—900	917,9444	137.204,93	28.944,49	—	108,260,44
Total . . .	3,033,2036	544.400,53	249.582,86	—	294.817,67

Dacă împărțim suma de 544.400 lei 53 bani prin întinderea cultivată până acum, de 3.033 hect. 2.036 m. p. rămîne că s'a cheltuit pe hectar, în termen general, suma de 180 lei iar dacă facem mai departe calculul aflăm că la fie-care hectar cultivat de fermă s'a *perdut cîte 97 lei*.

Aceeași situație este și la ferma Studina. În raportul meu, am cerut ca exploatațiunea fermelor-model să fie bazată pe *rentabilitate*, nu pe deficite continue. Un secretar-general al ministerului domeniilor a recunoscut dreptatea vederilor mele, taxînd într'un act oficial, fermele, drept «simple creațiuni budgetare cari n'aŭ adus nici-un folos».

Creșterea vitelor

Am arătat, în capitolele precedente, situațiunea agriculturii noastre, în punctul acesta principal, al creșterii vitelor. Am văzut cum la toate categoriile de proprietari rurali, vitele nu sunt îngrijite, cum n'avem grajduri sau adăposturi bune pentru ce, cum aceste sunt tratate, ținute, la țărani, în frig și ploaie, cu un nutrimenț puțin hrănitor, pae și coceni la săteni, sau o rație alimentară la celelalte clase de agricultori, care nu întrunește procentele alimentare suficiente.

Afară de aceasta, se mai știe că rasele noastre de vite sunt degenerare, în raport cu căutarea și trecerea de care s'au bucurat în trecut în toate țările. În privința aceasta, rasele vitelor românești au un trecut care poate fi pus alături de rasele de vite renumite din alte țări.

În timpurile de față, starea aceasta de lucruri s'a schimbat însă mult în defavoarea noastră. Pășunile întinse și bogate pe care se hrăneau marile herghelii moldovenești ca și suhaturile vaste cari nutreau cirezile colosale de vite, au fost desființate în favoarea culturii cerealelor, ceea-ce a făcut să se restrângă mult creșterea vitelor de tot soiul.

Cît timp am avut apoi un debușeu în Austria pentru vitele noastre bovine, atita vreme s'a mai putut vorbi de o creștere a vitelor, căci suma de 20—25 milioane anual cît valora exportul mediu anual de vite în Austria, permitea să se crească, cu șanse de rentabilitate, multe vite; boi, vaci, porci. De cînd însă acest debușeu așa de important pentru noi ne-a fost închis, de atunci creșterea vitelor a dat și mai mult înapoi, rasele au degenerat și mai mult, iar cunoștințele necesare pentru o creștere rațională au dispărut din ce în ce mai mult printre țărani.

Starea aceasta de lucruri a mai fost accentuată prin lipsa de debușeu înăuntrul țării. La noi, la țară, se consumă puțin carnea, așa că reducîndu-se din masa consumatoare numărul așa de mare de țărani, se înțelege de ce prețul carnei este redus.

Au fost așa dar o sumă de factori puternici, cari au determinat starea actuală, deplorabilă, a creșterii vitelor, și care nu se va putea schimba de cît atunci cînd vor înceta firește cel puțin o parte din cauzele cari i-au dat naștere.

Asupra acestor cauze, guvernele noastre ar fi putut de mult să influențeze în bine. În întreaga lume, autoritățile Statului

acordă o atenție cu totul specială chestiunilor de îmbunătățire zootehnică, care se leagă așa de intim cu progresul agriculturii în general.

La noi, în trecut, în 1864, sub guvernul lui *Mihail Kogălniceanu*, chestiunea îmbunătățirii raselor noastre de vite s'a bucurat din partea Statului de toată solitudinea ce merită. «Îmbunătățirea vitelor atrăsese luarea aminte a guvernului. Se aloacă sumele necesare pentru înființare de tamaslicuri, de oerii model și herghelii de cai spre a îmbunătăți rasele indigene și a scăpa țara, cum se zicea, măcar pe viitor, de însemnatul tribut ce armata noastră plătește străinilor pentru caii de remontă.

Pe lângă școala de agricultură de la Pantelimon, ca anexe, se formară herghelii și depozite de reproducători cu menire de a înmulți și de a respîndi în țară reproducătorii; se cumpărară și se distribuira în județe armăsari și tauri de calitățile cele mai bune ce s'a putut găsi în țară» ¹⁾.

Preocupat după cum am văzut de ideea de a nu lăsa să se degenereze rasele vitelor noastre, *Mihail Kogălniceanu* face un referat către consiliul de miniștri prin care explică modul său de a vedea în chestia îmbunătățirii vitelor. Reproduc în întregime acest referat, pentru că el stabilește principii care ar putea fi urmate cu succes și azi, spre folosul întregii țări.

Îmbunătățirea rasei vitelor

REFERATUL DOMNULUI MINISTRU SECRETAR DE STAT LA DEPARTAMENTUL DE INTERNE,
AGRICULTURĂ ȘI LUCRĂRI PUBLICE. CĂTRE CONSILIUL MINIȘTRILOR.

București, 25 Noembrie, 7 Decembrie 1864.

Domnilor Miniștri,

Una din preocupațiunile ce atrage cu osebire interesul guvernului în diferitele ramuri de organizare și de îmbunătățire de care se ocupă, este și aceea a desvoltării agriculturii în general, fiind-că, precum cunoașteți, domnilor miniștri, agricultura este de o cam dată pentru țara noastră unicul isvor de avuție.

Între elementele privitoare la desvoltarea agriculturii este și acela al îmbunătățirii rasei animalelor care, în cea mai mare parte a țării, e degenerată cu totul; de aceea, în interesul nostru economic, trebuie a lua toate măsurile necesarii pentru ca să se pună o stavilă acestei degenerări, fiind-că, *ori care ar fi sistemul de cultură adoptat într'o țară, vitele vor fi în tot-d'a-una indispensabile.*

¹⁾ Studii de Economie Rurală de S. P. Radian, pag. 57.

Mijlocul cel mai nemerit de întrebuintat la această îmbunătățire, este înființarea unei herghelii de cai, unui tamaslic de vite albe și unei oerii model ale statului, în care să se crească armăsari, tauri și berbeci buni pentru progenerațiune, și de aci să se împartă în țară pentru îmbunătățirea raselor. Spre acest sfârșit am și alocat în bugetul anului curent o sumă de lei 300,000, care să serve la instalarea lor și facerea construcțiilor necesare la aceasta.

Indată după sancționarea bugetului, și avind în vedere că statul posedă un număr oare-care de vite de la chinoviile Căldărușani și Cernica, am și însărcinat pe D. Ioan Ionescu a merge în vizitarea lor, și găsiindu-le a fi în stare să formeze din ele un tamaslic, să aleagă pe cele mai bune, și să'mi arate numărul lor, pe ce anume proprietăți le putem stabili, și de ce construcțiuni avem necesitate atît pentru adăpostirea lor, cit și pentru locuința oamenilor de serviciu. Cu raportul de la 14 Iunie d-sa m'a încunoștiințat că pentru formarea hergheliei a ales 120 epe, pentru tamaslic 120 vaci, și pentru oerie 1,000 oi, din cari 500 țigăi și 500 roșii; că ele se pot așeza pe proprietățile statului numite Revig, Copusu și Odaia-Bărăganului, iar construcțiuni de o cam dată nu sunt de trebuință a se face, fiind destule cele în ființă, și cari, cu o mică reparațiune, se pot aduce în cea mai bună stare de locuit.

În considerația celor aci espuse, pe de o parte am făcut rugăciune d-lui ministru de finanțe ca să poprească aceste vite de la vînzare, precum și de a nu arenda zisele proprietăți, iar pe de alta am întocmit aneacsatul aci regulament pentru înființarea pe conta statului a acelei herghelii, tamaslic și oerii, cari, precum am zis, sunt menite a produce vitele trebuincioase cultivatorilor pentru muncă, oștirea caii trebuincioși pentru remontă — și pe cari, precum cunoaștem cu toții, statul este nevoit a'i procura cu cheltueli însemnate și destule osteneli și din alte părți — și țarei întregi vite pentru carne, lapte și lînă perfecționată; și, ca să putem ajunge la un rezultat satisfăcător, am prevăzut a introduce în ele pentru progenerațiune armăsari din cele mai renumite rasse arabe din *Transilvania*, *Banat saui Bucovina*, tauri din cele mai bune rasse ce posedă țara și *Transilvania* și berbeci merinoși a căroră cumpărătoare o voi face din fondurile ce am alocat în buget pentru această trebuință.

Din cele aci enumerate, vă puteți încredința, domnilor Miniștrii, despre trebuința indispensabilă ce este pentru țară de a se înființa, acea hergheliă, tamaslic și oeria; cheltuelile ce a'u a se face cu înființarea lor, conform bugetului aci aneacsat, sunt neînsemnate în comparațiune cu foloasele ce are a trage țara în desvoltarea mai cu seamă a agriculturii. Întreținerea lor, precum se arată în buget, va costa pe fie-care an lei 95,576, osebit de arenda acelor proprietăți, cari după contractele de astăzi, se urcă la suma de lei 31,500, și care contînd'o aci, costă în total lei 127,076 pe an.

Acestea fiind cheltuelile ce se cer pentru instalarea și întreținerea acestor turme, am crezut de cuviință a vă supune la cunoștință și un bilanț de venitul cu aproksimația ce poate realiza statul din vinderea produselor scoase din herghelie, tamaslic și oerie, care, cu prețurile moderate ce s'a'u pus animalelor și celor-l-alte obiecte, totuși poate încasa statul pe fie-care an până la lei 182,800, probă destul de evidentă că nu numai va acoperi cheltuelile, dar va da și un profit pe fie-care an; cu toate că acest profit nu s'ar putea pretinde de oare-ce statul nu face această întreprindere cu scop de a realiza beneficiuri, ci numai pentru a face serviciuri țarei, fiind-că, în lipsa inițiativei particularilor, guvernul nu poate sta în neactivitate uitîndu-se cum rasele de vite degenerază din ce în ce mai mult, și cele-l-alte trebuințe se îndeplinesc cu atîtea dificultăți.

Așa dar domnilor Miniștrii, într'un interval de cîțiva ani de la inceputa reproducțiunei, statul va reintra în fondurile sale, și de aci înainte acest

stabiliment va represinta pentru stat, nu numai o pepinieră din care se vor răsbind în țară vite de cea mai bună rasă, dar și un venit anual de 50,000 lei.

În adăstare însă de a scoate din acest sabiliment animalele trebuincioase țării pentru sfârșitul arătat, și avind în vedere suma de lei 189,000 ce mi s'a afectat în budgetul anului curent, eu am cumpărat 32 armăsari și 64 tauri din cele mai bune rase din țară, cu suma totală de lei 126,756, după cum mi s'a arătat de d. Aurelian, însărcinatul cu această lucrare, și am luat dispoziții a se împărți în toate județele, dindu-se armăsarii de ocam dată în îngrijirea comandirului de gendarmi, iar tauri am regulat să se așeze în cea mai centrală comună a județului, pentru care sfârșit am invitat pe d. Primar al acelei comune a înființa grajdul necesar la adăpostirea lor și a aproviziona furagiul de hrană al lor și al armăsărilor; iar cheltuelile cerute de aceste lucrări să le facă din casa comunală. Cu acest mod rămâne în viitor la comune a îngrijii atât de întreținerea lor cât și de cumpărarea celor ce vor mai trebui, conform aliniatului al doilea de la art. 17 din legea comunală.

Guvernul însă va priveghia ținerea lor în bună stare, întrebuițarea lor cu bună orânduială în scopul pentru care s'a înființat și altele, spre a putea realiza dorința ce are de a îmunătăți rasa vitelor țării.

Pe lângă cele aci enumerate, și cari, precum zic, tind la desvoltarea a griculturii, nu este îndoială că și industria țării trebuie să se bucure de toate soliditudinea guvernului, și aceasta cu atât mai mult că desvoltarea industriei are o influență considerabilă asupra agriculturii, aceste două ramuri fiind strâns legate. Comerțul nu mai puțin trebuie să ne preocupe fiind mijlocul prin care producătorii se pot desface de produsele lor. De aceia dar, în interesul desvoltării lor, era indispensabil, domnilor Miniștrii, a lua dispozițiile convenite de a se studia treptat fie-care an în județele țării sub punctul de vedere agricol, comercial și industrial, pentru ca ast-fel să se poată cunoaște toate isvoarele de avuție de cari dispunem, toate îmbunătățirile ce sunt de făcut în deosebitele localități, și toate încuragiările ce urmează a se da particularilor cari se islesc a face să prospere economia țării.

Așa dar, ca să putem da acestor lucrări impulsunea convenită, și pentru a iniția pe agricultorii, comercialii și industrialii români la toate mijloacele de îmbunătățire, am crezut de trebuință, a înființa un serviciu de inspectorat pentru agricultură, comerț și industrie, compus din doi inspectori generali, aleși dintre bărbații ce au făcut studii speciale. De aceia am și întocmit anecsatul aci regulament pentru înființarea unui serviciu, pe care, împreună cu acela pentru tamslicurile modele, cu onoare le înaintez în deliberarea consiliului domniilor-voastre, sperind că în aprecierea ce veți face foloaselor ce vor aduce țării aceste instituțiuni, o să le dați aprobațiunea convenită, spre a le supune la sancționarea Măriei Sale Domnitorului, cu toate regulamentele de asemenea serviciu, înființate de guvern după trebuința simțită. Odată aceste aprobate, voiți pași îndată la instalarea hergheliei, tamslicului și oeriei pe bazele budgetului ce am onoare a vă presenta, plătindu-se cheltuelile atât de instalare cât și de întreținere din sumele ce am affectat în budget și la numirea inspectorilor; și pentru care vă rog domnilor miniștrii, să bine-voiți a-mi autorisa deschiderea unui credit de 6,000 lei pentru plata emulementelor d. d. inspectorii până la finele anului socotit a lei 2,000 fie-care pe lună, nefind prevăzut în budgetul anului curent, acest serviciu de inspectorat.

Ministru secretar de stat la Departamentul de interne, agricultură și lucrări publice.

Kogălniceanu

Dispoziții pentru cumpărarea de armăsari, tauri, etc., spre a se împărți în țară, în scopul de a îmbunătăți rassa animalelor indigene.

Una din creațiunile ce a atras cu osebire interesul guvernului în diferitele ramuri de organizare și de îmbunătățire de cari se ocupa, a fost și aceea a desvoltării agriculturii în general.

Intre elementele privitoare la desvoltarea agriculturii, este și acela al îmbunătățirii rasei animalelor, care în cea mai mare parte a țării a degenerat cu totul, și această degenerare poate deveni în curînd o calamitate pentru agricultură.

Ministerul de interne, agricultură și lucrări publice, preocupat de această trebuință, și, spre a evita un asemenea rău, a și alocat în bugetul anului 1864 sumele necesare pentru aprovizionarea a 32 armăsari și 64 tauri (buhai) destinați a se împărți în toate județele țării pentru a servi la zisa îmbunătățire, care buget, fiind sancționat de Măria Sa Principele Domnitor, nu rămîne de cît a utiliza întrebuințarea aceluși fond în aprovizionarea lor.

În considerație dar a celor aci espuse, și ca să pot ajunge la un rezultat favorabil pentru a avea armăsari și tauri de cele mai bune rase, zisul minister s'a adresat pentru armăsari către d. Al. Moruzzi la Svorîștea, și pentru tauri către d. Iorgu Radu la Bîrlad, cu rugăciune a'î arăta dacă din tamaslicurile d-lor pot a da guvernului aceste animale, însă, după informațiile luate, nu se pot oferi de cît a treia parte din numărul arătat. Ca să poată dar avea ministerul cît de curînd acest număr de armăsari și tauri, a însărcinat prin ordinul No. 7,454 din 1864, pe d. director al școlii de agricultură de la Pantelimon, cu această lucrare, și l-a invitat a merge în România de peste Milcov, în județele mai ales Dorohoi, Botoșani, Neamțu și Tutova, ca să viziteze haragiurile d-lor Moruzzi și Iorgu Radu, precum și a altor asemenea d-ni proprietari, și găsind tot numărul trebuincios de 32 armăsari și 64 tauri, să telegrafizeze îndată ministerului prețul lor, spre a se trimite sumele necesare în cumpăratoarea lor, precum și mediile necesare pentru aducerea celor trebuincioși aici.

REGULAMENT

Art. 1. — Se înființează pe conta statului o herghelie de cai, un tamaslic de vite albe și o oerie model.

Art. 2. — Acum la început, herghelia se va compune din 120 iepe și 5 armăsari; tamaslicul din 120 vaci și 5 tauri, și oeria din 1,000 oi și 30 berbeci, cari vor fi jumătate țigăi și jumătate roșii.

Art. 3. — Epele, vacile și oile se vor alege pe cît se poate de cea mai bună calitate și sănătoase, din acelea ale statului de la mănăstirile chinoviale Căldărușani și Cernica, iar armăsarii, taurii și berbecii pentru reproducțiune, se vor cumpăra de cele mai bune rase aflate în țară sau străinătate.

Art. 4. — Tamaslicul și tot personalul trebuincios la îngrijirea și administrațiunea lui, se atașează la ministerul de interne, agricultură și lucrări publice.

Art. 5. — Tamaslicul, herghelia și oeria model se vor așeza pe proprietățile statului ce se vor alege de minister, și se vor administra în regie pe conta statului, conform reglementelor întocmite pentru regiile lui.

Art. 6. — Personalul trebuincios acestui tamaslic se va compune dintr'un director, un comptabil, un magistrat, un magasiner, un veterinar și trei șefi de serviciu, unul pentru cai, unul pentru oi, cari vor fi aleși dintre cei mai practici și capabili.

Art. 7. — Pe lângă acești împiegați se mai adaugă numărul oamenilor de serviciu, pentru haidăi, ciobani, argați, palefrenieri și alții, cari se vor alege dintre vechii soldați de cavalerie.

Art. 8. — Scopul înființării acestui tamaslic de cai, vite și oi este de a produce armăsari, tauri și berbeci cari au a servi la îmbunătățirea rasei animalelor de muncă ale țării, precum și de a produce cai trebuincioși pentru remonta oștirii.

Art. 9. — Armăsarii ce se vor cumpăra din străinătate, conform articolului precedent, se vor lua din cele mai renumite rase, preferându-se pentru cai de călărie, armăsari arabi, iar pentru cei de muncă, armăsari din rasa cea mare a Transilvaniei sau Banatului și Bucovinei.

Art. 10. — Taurii trebuincioși tamaslicului de vite albe se vor cumpăra din rasele cele mai bune ce posedă țara, precum și din Transilvania, avind de scop de a produce vite bune de muncă, de lapte și de carne.

Art. 11. — Berbecii trebuincioși la oerie se vor aduce de rase merinos, fiind-că creșterea oilor are de scop perfecționarea linei.

Dispozițiuni generale

Art. 12. — Din producțiunile acestui tamaslic se vor da cu plată la toate comunele rurale ale țării armăsarii, taurii și berbecii trebuincioși pentru a servi la îmbunătățirea rasei animalelor, precum s'a zis mai sus.

Art. 13. — Din acele producțiuni și va procura cu plată și administrațiunea militară cai de remonță necesari.

Art. 14. — Caii, epele, taurii, vacile, oile și berbecii ce vor rămânea disponibili din acele producțiuni, după îndeplinirea trebuințelor arătate la art. precedent, se vor vinde prin licitație în profitul statului.

Art. 15. — Se vor vinde asemenea și toate cele-l-alte animale cari se vor dovedi că nu mai pot fi întrebuințate pentru reproducțiune, din cauză de bătrînețe sau boală, precum și cirlanii cari nu vor însuși calitățile cerute pentru producțiune.

Art. 16. — În stabilimentul acestui tamaslic se înființează o lăptărie cu toate accesoriile pentru a preface în unt și brânzeturi perfecționate, laptele ce va prisosi din creșterea vițelilor și meilor.

Art. 17. — Untul, brnza și lina se vor vinde prin licitație, ca și animalele, în profitul statului.

Art. 18. — Prețurile ce au a servi de normă la animalele ce au a se da comunelor rurale, oștirii și pentru acelea ce au a se vinde la licitație se vor statornici de ministrul de interne, agriculturii și lucrări publice, după felul și calitatea lor.

Asemenea prețuri se vor statornici și pentru produsele de la art. 16 de mai sus.

Art. 19. — Atribuțiunile fie-căruia din împiegații stabilimentului, arătați la art. 6 și 7 de mai sus, se vor determina prin osebite instrucțiuni ce se vor întocmi pentru aceasta de ministrul de interne, agricultură și lucrări publice.

Art. 20. — Prin aceleași instrucțiuni se vor determina și îndatoririle ce privesc serviciul proprietăților statului, creșterea vitelor și întrebuințarea lor, cari vor cuprinde toate regulele agricole, zootehnice și economice cu cari trebuie a se conforma personalul stabilimentului.

Art. 21. — În acest stabiliment se vor face încercări pentru aclimatarea osebitelor rase de vite ce ar putea fi introduse cu succes în țară și al căror folos poate da naștere unui comerț însemnat și unei industrii din cele mai folositoare.

Art. 22. — Acest stabiliment va concura cu expozițiunile ce se vor face în țară, atît cu produse vegetale cît și cu animale.

Art. 23. — Inspectorii generali de agricultură vor inspecta acest stabiliment cel puțin de două ori pe an, și vor asista la licitațiunile ce se vor face pentru vînzarea vitelor, a linei, untului și a brînzeturilor.

Art. 24. — Cheltuelile necesare, se vor aloca în fie-care an în budgetul ministerului de interne, agricultură și lucrări publice.

Art. 25 și cel din urmă — Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul de interne, agricultură și lucrări publice, va aduce la îndeplinire decretul de față.

Dat în București, la 23 Noembrie 1864.

ALEXANDRU IOAN.

Ministru Secretar de Stat la Departamentul de interne, agricultură și lucrări publice.

Kogălniceanu

INSTRUCȚIUNI

pentru administrația hergheliei, tamslîcului și a oieriei model ale statului

1. Vitele alese în număr de 120 epe, 120 vaci și 1,000 oi, se vor întreține în scopul de a scoate reproducători, cari să se împartă prin sate spre a servi la îmbunătățirea rasei.

2. După trecerea de 5 ani se vor scoate din vitele statului, tauri și armăsari; și după trei ani berbeci.

3. Toate vitele de parte femeiască cîte se vor naște în curs de 5 ani, se vor ține spre a înmulți numărul epelor și al vacilor fătătoare, ca așa după 5 ani herghelia să fie alcătuită din 400 epe și tamslîcul de 400 vaci fătătoare.

4. Oile se vor ține în număr de 1,000 capete fătătoare, de aceea se va scoate din turmă la toți doi ani primăvara, pe de o parte toate cîrlanele cu mieii lor și se vor vinde, iar pe de altă parte toamna berbecii.

5. Mai înainte de a se scoate vitele în vînzare, se vor opri din ele toate acelea ce vor fi mai bine conformate spre a le substitui celor bătrîne, betege și în neputință de a mai fi ținute.

6. Cu ocazia opririi acestor vite se va avea în privire a se ține în tamslîc numai vacile cele mai bune la lapte, cele mai mari și mai bine conformate, potrivit-le atît la păr cît și la coarne ca să fie cît se va putea de aceeași statură și formă. Asemenea și la herghelii se vor opri epelile cari vor fi mai bine conformate pentru a răspunde la cele patru scopuri ale hergheliei, adică: la cai buni de lucru și de tunuri, la cai de diligențe și birji, la cai de călărie și la cai de curse, căutîndu-se a se da fie-cărei grupe de epe cîte un păr deosebit, după însușirile caracteristice ale lor; negrii de exemplu cei mai groși de tunuri, castanii la cei de diligențe, roibi la caii de călărie și suri la cei de curse. La oi însă se va avea în vedere numai fineța linei, oprindu-se la toată prefacerea, oile cele cu lina subțire și mai deasă.

7. După cinci ani herghelia se va urca la 680 capete, tamslîcul la 630 și oile la 3,000, adică peste tot 3,400 capete; iar de la 5 ani înainte, epelile și vacile fătătoare au a fi alcătuite numai din 400 capete în herghelie și 400 în tamslîc; prin urmare numai acestea se vor întreține. Herghelia dar are a fi pe 1,700 capete și tamslîcul tot din atîtea, adică peste tot cu oile dimpreună

5,400 capete, pentru a căror întreținere se va căuta a se avea pământ îndes-
tulător.

8. În cei dintiui cinci ani nu se va scoate în vânzare de cât numai oi. În
cei de al doilea cinci ani se vor vinde ca la 270 armăsari și tot atîția tauri.

Periodul cel dintiui de 5 ani dînd productul său, se va vinde în periodul
al doilea care va fi de 655 armăsari și 650 epe, asemenea și 650 tauri și 650
vacî. În al patrulea period se vor scoate pe fie-care an cîte 200 armăsari și
200 tauri și tot atîtea vacî și epe, mărghinidu-se ținerea vitelor statului la acest
product anual care este îndestul spre a ține într'o marșe propășitoare înbu-
nătățirea vitelor din Romînia întregă.

9. În starea normală în care are să ajungă numărul vitelor statului, her-
ghelia va avea 2400 capete mari cu mici, tamaslicul 2,400 capete și turma
3,000 capete, adică peste tot 7,800 capete mari și mici.

10. Pentru fie-care cap de vită se afectă cîte 1 pogoane de pământ, din-
tre care jumătate în islaz și jumătate în finețe. În periodul celor 5 ani dintiui
avînd 700 capete în herghelie, 700 în tamaslic și 3,000 în oi, adică preste tot
la 4,400 capete este necesar a se da 13,200 pogoane.

11. Acum se afectă pentru vitele statului pămîntul următor :

în odaia Bărăganului	2,000	pogoane	
în odaia Copudiu . .	2,100	»	și
în regiunea Cădianești	4,900	»	
Adică peste tot . .	9,000	»	

12. Pe lîngă acest pămînt va fi de nevoie a se lua cu chirie pe tot anul cîte
un munte, unde să se transmute oile spre vară, pentru că numai așa se poate
ține turma de oi într'o stare de prosperitate.

13. În herghelie sunt patru rase de epe: 1) epe mari muscălești, 2) epe
mari nemțești, 3) epe mocănești și 4) epe tătărăști de soi vechi romînesc. Cu
epele cele mari de la Cernica și Pasărea, se pot face reproducători pentru
căi mari de muncă, de tunuri, de birji și diligențe. Cu epele cele de mijloc,
luate de la Cernica, Pasărea și Căldărușani, se pot scoate reproducători pen-
tru cavalerie. Cu epele cele mici tătărăști de la Căldărușani se pot scoate cai
de curse și de călătorie.

Reproducătorii din aceste epe au sînge nobil și nu le lipsește de cât
numai talia care va trebui a se crește în cursul educărei lor.

După inima și talia epelor ce compun herghelia statului, va trebui a se
alege și reproducătorii lor; epele de la Cernica și Căldărușani au talie dar
n'au inimă. Acestor epe trebuie a se lăsa armăsari arabi, armăsari de sînge
curat. La epele însă cele de la Căldărușani cari au inimă dar n'au talie trebuie
a se da armăsari cu talie și înzestrați cu însușirile ce se cer pentru călărie
și curse.

15. Tamaslicul este în mare parte alcătuit din vaci bacsine corecte cu
tauri ungurești. Sunt într'aceste vaci unele bune de lapte, altele bune de în-
grășat și altele care dau boi mari și buni de lucru.

Purificîndu-se tamaslicul de vaci se va avea în vedere, a se opri pripașii
cari să se poată deosebi după calitățile lor: 1) în vaci bune de lapte, 2) în
vacî bune de îngrășiat și 3) în vaci bune de lucru. După aceste trei scopuri
se vor alege tauri și anume: 3 pentru vacile bune de lapte, unul pentru cele
bune de îngrășiat și unul pentru cele bune de lucru.

16. Oile fiind jumătate țigăi-roșii și jumătate țigăi-albe se vor îmbunătăți
cele roșii prin sine înșile, adică prin berbeci luați dintre ele și cari se vor
distinge mai mult prin lina lor subțire și deasă. Țigăile se vor da la berbeci
merinoși, oprindu-se tot-d'a-una între fătătoare corcite eșite, ca așa din an în
an să crească calitatea linei.

17. Ținerea și căutarea tuturilor vitelor va avea de scop de a le con-

serva rusticitatea ce o posedă astăzi și de a le da calitățile acelea ce le lipesc, combătînd neconținut defectuoșitățile lor.

18. Pentru conservarea neprețuitei calități de rusticitate ce au vitele, ele vor trebui ținute ca pîn'acum în aer liber și în toate condițiunile naturale în cari sunt deprinse și în adăposturi, lăsîndu-le libere a se adăposti de vreme rele cînd vor voi.

Nutrimental lor dar și iarna chiar va fi dat afară în aer liber. În tot cursul ernei vor fi scoase în toate zilele la pășcuit pe suhaturi după cum se face și vara dacă nu pentru hrană, cel puțin pentru exerciții și întreținerea sănătății lor.

19. Pămîntul ce s'a ales pentru întreținerea vitelor statului, este din firea lui destinat a produce vite cu talie mare. Cu toate acestea herghelia mai cu osebire va avea a face pe toată ziua curse cît se va putea mai îndelungate, ca așa umblînd mult să nu își peardă agilitatea musculară o dată cu sporirea taliei lor.

20. Toate vacile vor fi date la reproducători de la Iunie pînă la August, ca așa vițeii să se nască în tot timpul cel frumos al primăverei.

21. Toate epele vor fi date la reproducători de la Maiu pînă la Iuliu, ca așa mînzii să nască de o dată în primăvară.

22. Toate oile vor fi date la reproducători în Noembrie, ca ast-fel să fete și ele în primăvară.

23. Armăsarii și taurii se vor ține la grajd în tot cursul anului. Se vor lua dispozițiuni ca și ei să se bucure de aerul liber ori de cîte ori vor voi. La grajd sau la ceair taurii și armăsarii se vor căuta bine, vor primi ovăz; iar în timpul producțiunei, porțiunea de ovăz se va spori.

24. Săritul și gonitul se va face dîndu-se fie-care iapă sau vacă la armăsarul său taurul cel mai potrivit după calitățile și defectele vacii sau ale epei.

25. În herghelie ca și în tamaslic va fi cîte un *boute-en-train* spre a le aprinde și a le face să fie aduse la reproducător.

Epele se vor da la armăsari din 9 în 9 zile, pînă ce nu vor voi a-l mai primi.

26. Toate epele și vacile avînd numirile lor, vor avea și cîte o partidă în care se va trece epocile lor cele mai însemnate, precum data gonirei lor cu numele armăsarului, data nașterii, genul născutului și toate cele-l-alte observațiuni, ca așa să se poată urmări fie-care fătătoare în tot cursul existenței sale.

Pripașii fie-cărei fătătoare formînd familia sa, vor fi urmăriți în toate epocile lor, pînă la vînzare, și în actul vînzării se va arăta genealogia individului vîndut.

27. Asemenea însemnări genealogice se vor ține și pentru vaci.

28. Vițeii și mînzii consumă ei singuri tot laptele mumei lor din primăvară și pînă în iarnă, și aceasta în scopul de a dobîndi talia cea mai mare posibilă.

29. În iarna anului 1-iu, vițeii și mînzii capătă și cîte un adaus de nutriment compus la mînzii din ovăz și la vițeii din orz urluit și sărat.

30. În primăvara anului 1-iu, vițeii și mînzii, ajunși a fi mînzați unii și alții strîjnici, se înfereadă și se despart în patru turme de: mînzați, mînzate, strîjnici și strîjnice.

31. Mînzații la anul al douilea devin gonitori și strîjnicii cîrlani, în turmele lor se pun noi mînzați și strîjnici și așa mai departe, așa în cît tot tineretul să se gonească în turme deosebite din cari cu cît se vor scoate armăsari și tauri cu atît se vor înlocui cu mînzate și strîjnice.

32. În periodul cel d'întîiu de 5 ani veterinarul va fi cu mare băgare de seamă spre a întoarce mînzații și strîjnicii cari vor da semne pipăite că nu pot fi buni reproducători din vițeii și mînzii ce sug acum.

33. Din numărul total al epelor se vor alege câte-va mai proaste și se vor da la unul din măgarii turmei de oi spre a se reproduce și ciți-va catiri, ca unii ce sunt vitele cele mai potrivite pentru muncă și căraușie.

34. Sănătatea vitelor este încredințată îngrijirei veterinarului care va urmări și operațiunile acuplimentului, iar întreținerea lor este unul din atribuțiile fundamentale ale directorului care este tot o dată și executorul regulamentului de față.

35. Pentru toate cele-l-alte lucrări secundare și relative la administrație și contabilitate, se vor face instrucții amănunte și se vor da îndată fie-cărui împiegat. Pentru acest sfârșit directorul, veterinarul și îngrijitorii speciali ai vitelor, sunt datori a arăta Ministerului tot ce vor găsi de cuviință pentru prosperitatea și înflorirea stabilimentului statului.

Ministru, **Kogălniceanu**

După cum se vede din referatul de mai sus, Mihail Kogălniceanu pune mare greutate pe ameliorarea raselor de vite indigene, hotărînd cumpărarea și îmbunătățirea vitelor din țară.

După direcțiunea dată de dînsul, ca ministru de agricultură, s'a mai urmat un timp a se stărui pentru ameliorațiuni. După aceea însă, totul a intrat în liniște. Chestia îmbunătățirii vitelor a căzut pe planul cel din urmă al preocupățiunilor autorităților noastre.

La școala de la *Hărăstrău* și la *Institutul zootehnic*, care a existat de la 1896—1901, s'a făcăt însă experiențe foarte costisitoare cu aducerea de vite de rase străine: olandeză, simmenthal, schwitz, pinzgau etc., și cu încercările de a le *aclimatiza* și *încrucșa* cu rasele vitelor noastre. Asemenea experimente s'a mai făcăt și la *fermele-model*, Laza și Studina.

Alte măsuri luate pentru îmbunătățirea raselor noastre de vite aũ fost și *Tîrgurile de vite*. Printr'o lege din Februarie 1885 s'a hotărît înființarea a trei tîrguri de vite, la T.-Severin (de rimători), la Constanța (oieria) și la Burdujeni. În vederea *exportului* de vite s'a construit *abatorul* cel mare din Iași. Pentru combaterea *epizootiilor*, există un fond special, al epizootiilor, care astă-zî atinge cifra de 8 milioane. Serviciul *sanitar*, făcăt de medicii eșiți de la școala noastră veterinară și în virtutea *legii poliției sanitare*, este dependinte de ministerul de interne, iar nu de cel de agricultură, care are însă un *serviciu zootehnic* în direcția agriculturii.

Cheltuelile făcute pină la finele anului 1899 cu Tîrgul de rimători de la T.-Severin, se specifică prin următorul tablou:

SUME ORDONANȚATE PENTRU CONSTRUIREA UNUI TÎRG DE VITE
(RÎMĂTORI) LA TURNU-SEVERIN.

Lei 1.000.000.—	Credit extraordinar acordat prin legea sancționată cu Decretul No. 498/85 pentru construirea unui tîrg de vite la T.-Severin.
» 30.000.—	Idem Decretul No. 2620/91 pentru reparația tîrgului idem.
» 35.211.75	Idem Decretul No. 2577/92 idem.
» 1.106.16	Idem Decretul No. 3311/92 cheltueli făcute la acest tîrg pentru lucrări suplimentare.
» 24.126.85	Idem Decretul No. 3608/95 pentru separația sălașelor și facerea de pavage la acel tîrg.
» 144.568.05	Idem Decretul No. 2435/96 idem.
» 29.878.30	Idem.
» 40.000.—	Idem Decretul No. 2515/98, pentru desinfectarea aceluși tîrg.
» 6.090.—	Idem Decretul No. 4697/99, pentru diferite cheltueli făcute la acel tîrg.

Pentru construcția oeriei de la Constanța, azi sub conducerea școlii de la Herestrău, s'a cheltuit suma de 887.315 lei, afară de sumele cheltuite pentru cumpărarea a tot soiul de rase de oi, cari se experimentează la acea oerie din București.

Cu aceste măsuri și jertfe, nu s'a ajuns însă la nici un scop. Creșterea vitelor nu s'a ameliorat cituși de puțin de pe urma banilor cheltuiți. Propriū-zis, anglobarea tîrgurilor de vite printre măsurile luate în favoarea îmbunătățirii creșterii vitelor este greșită, fiind-că aceste tîrguri au fost create cu scop de a înlesni comerțul de vite.

Ca măsuri proprii de îmbunătățire, trebuie așa dar să se socotească numai cele luate de Mihail Kogălniceanu și de guvernele după dînsul, apoi experimentele de la școala de la Herestrău, de la Institutul zootehnic și de la fermele-model. Dacă s'ar fi stăruit pe calea hotărîtă de Mihail Kogălniceanu, ca ministru de agricultură, cu înființarea de tamslicuri de vite indigene, de sigur că astă-zî situația din acest punct de vedere ar fi fost mult mai favorabilă.

În lucrarea mea «Ferma Laza» din 1901, menționată mai sus, m'am pronunțat hotărît în contra experiențelor costisitoare făcute mai ales la ferme — cu aclimatizarea de rase străine și încrucișarea lor cu cele indigene. Am arătat acolo că boul moldovenesc, care are calități așa de eminente de muncă, fiind bine îngrijit și selecționat, poate da rezultate splendide, pentru regenerarea vitelor noastre bovine; asemenea și vaca noastră lăptoasă de munte; oile

țigăi pentru lână, porcii mangolița și rasa indigenă, pentru carne și grăsime. Am cerut atunci ca fermele să nu mai arunce bani pe vînt, înglodindu-ne în experimente cari nu sunt de resortul lor, ci să serve ca tamslicuri pentru îmbunătățirea vitelor noastre prin rasele indigene, ca unele ce sunt rezistente și adaptate de veacuri împrejurărilor noastre climaterice și economice.

Firește, n'am fost ascultat. Astăzi însă vederile mele au găsit cu totul aprobare în următoarea decizie, dată la 18 Octobre 1902, în privința îmbunătățirii rasei bovine. Considerentele Ministerului dau deplina satisfacție celor argumentate în «Ferma Laza», în 1900, unde am spus aceleași lucruri despre boii moldovenești și unde am cerut aceleași inovațiuni la fermele noastre model. Iată acea dispozițiune a Ministerului domeniilor :

Noi, ministrul secretar de Stat la departamentul agriculturii, industriei, comerțului domeniilor.

Avînd în vedere calitățile necontestate ale rasei noastre moldovenești de animale de muncă pentru agricultura noastră;

Avînd în vedere că este în interesul suprem al agriculturii ca calitățile acestea nu numai să se menție ci să se dezvolte cît mai mult;

Avînd în vedere dispozițiunile art. 81 și 82 din contractele de arendare, impuse arendașilor Statului ca să-și procure tauri buni de prăsilă în vederea îmbunătățirii rasei vitelor, precum și ordinul circular cu No. 64.251 din 1901, dat prefecturilor în conformitate cu art. 104, alin. 19 din legea comunală, spre a prevedea fonduri pentru cumpărare de tauri de prăsilă;

Avînd în vedere că tauri buni încep să se găsească din ce în ce mai greu așa în cît și particularii, doritori de a ameliora rasa, întîmpină dificultăți în găsirea unor tauri buni de reproducție;

Considerînd că la îmbunătățirea rasei animalelor prin selecțiune nu se poate ajunge de cît făcînd o creștere rațională a animalelor în mod statornic cu spirit de urmare bine definit și în timp mai îndelungat și potrivit împrejurărilor țării;

1. *Se înființează pe lângă ferma model Studina și Laza cîte un tamslic de vite moldovenești pentru selecționarea de tauri de reproducție de elită și de boi de muncă.*

2. Producțiunea animalelor se va face după un plan prealabil stabilit de către șeful serviciului zootehnic constituit în comisiune cu directorul școlii de agricultură și profesorul de zootehnie de la acea școală, după ce se aprobă de minister.

3. Mersul experiențelor ce se vor face la aceste tamslicuri se vor consemna în anume registre elaborate de comisiunea de mai sus, pentru a servi de bază la rezolvarea chestiunilor zootehnice respective; iar restul acestor experiențe se vor consemna de către serviciul zootehnic în publicațiunile anuale sub denumirea de «Anale zootehnice». Aceste publicațiuni se vor face cel mai tîrziu până la 1 Februarie.

4. Controlatul și conducerea acestor tamslicuri se încredințează serviciului zootehnic, iar administrația fermelor va îngriji ca toate experiențele să se facă strict după instrucțiunile ce li se vor da.

5. Șeful serviciului zootehnic se însărcinează cu aducerea la îndeplinire a decisiunii de față.

Dată la 18 Octobre 1902.

Dar această măsură nu era îndestulătoare. Ea avea nevoie de a fi desăvârșită prin o alta care să introducă același lucru și pe Domeniile Statului date în arendă. Aceasta a doua deciziune este următoarea :

Noi, ministrul secretar de Stat la departamentul agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor.

Considerînd dispozițiunile art. 81 și 82 din condițiunile generale de arendare :

Art. 81. — Arendașul este dator să întrețină, cu a sa cheltuială, pentru vacile ce va avea la pășune pe moșie, fie ale sale, fie străine, numărul trebuincios de tauri, socotit un taur pentru 50 vaci cel mult.

Acești tauri vor fi de rasă de Moldova sau din altă rasă admisă de minister, după cererea arendașului.

Taurii vor fi bine conformați și nu vor avea mai puțin de 3 ani împliniți, nici mai mult de 6.

Cînd taurii nu vor mai întruni condițiunile cerute vor fi înlocuiți.

Art. 82. — În cas cînd taurii nu se vor găsi în ființă, sau nu vor fi în condițiunile menționate mai sus, arendașul va fi dator a'î înființa sau înlocui, în termen cel mult de o lună de la data înștiințării ce i se va face de minister, prin administrația locală.

Dacă arendașul nu se va conforma obligațiunilor sale nici după trecerea acestui termen, ministerul va fi în drept a cumpăra taurii necesari și arendașul va fi dator a plăti suma ce a constat, împreună cu cheltuelile, fără ca suma totală să treacă peste 500 lei pentru un taur;

Considerînd că din aceste dispozițiuni reese că, pentru îmbunătățirea rasei vitelor, s'a pus ca principiu procurarea de tauri buni de rasă moldovenească, în condițiuni de a produce vite bune de muncă;

Considerînd că sunt împrejurări unde taurii de rasă moldovenească nu pot conveni din cauza situațiunei locurilor și altor circumstanțe, așa că atunci se pot procura tauri și de alte rase, însă cu aprobarea prealabilă a ministerului;

Considerînd că este trebuință de a avea persoane competente, care să examineze acei tauri, spre a se asigura dacă ei îndeplinesc condițiunile cerute de articolele sus citate;

Considerînd că regulamentul serviciului veterinar de județe, art. alin. g, prevede că medicii veterinari arătați să se ocupe cu cestiunea îmbunătățirii raselor de animale, și prin urmare i recunoasce ca principali agenți zootehnici, și

Avînd în vedere ordinul circular al Ministerului de interne No. I 21. 118 din 26 Septembrie 1902, către veterinarii de județe. motivată pe adresa noastră. No. 66.094 din 12 Septembrie a. c.,

Decidem :

Art. 1. — Arendașii Statului, care conform articolelor menționate din condițiunile de arendare, vor fi datori să procure tauri pentru prăsilă, vor trebui mai întîi ca să facă a se examina acei tauri de medicii veterinari, de județe cari, găsindu'î că îndeplinesc condițiunile cerute, va libera pentru aceasta un certificat de aprobare după modelul dat de minister.

Art. 2. — Cînd asemenea arendași, din diferite considerente, ar voi a lua la pășune între vaci tauri de altă rasă de cit cea moldovenească, veterinarii județelor găsindu'î că îndeplinesc condițiunile unui bun reproductor, mai înainte de a libera certificatul prevăzut de art. 1, va arăta ministerului: rasa, semnalmentele și calitățile unor asemenea tauri, precum și scopul ce se urmărește cu întrebuițarea lor, spre se pronunța în principiu asupra admiterii sau res-

pingerei, și dacă ministerul va admite întrebuițarea unor asemenea rase în acea localitate, numai atunci va putea libera certificatul în cestiune.

Art. 3. — Veterinarii județelor vor marca taurii aprobați pentru care au liberat certificatul prevăzut mai sus.

Art. 4. — Asemenea se va proceda ca la art. 1, 2 și 3, când tauri aprobați vor trebui să se înlocuiască: în urma morței, bătrâneței, vnzărei, schimbului, etc, sau când au devenit improprii pentru reproducție.

Art. 5. — Pentru taurii aprobați se va ține un registru anume, notându-se schimbările ce s'ar face: prin moarte, schimb, etc.

Art. 6. — Se va atrage atențiunea d-lor medici veterinari de județe asupra hotărîrei ce a luat ministerul relativ la îmbunătățirea vitelor de muncă, prin întrebuițarea taurilor menționați și speranțele ce nutrim în concursul d-lor pentru aceasta cu învitarea că, cu ocasiunea inspecțiilor reglementare ale comunelor, să viziteze în tot-d'auna și taurii aprobați, comunicându-se ministerului ori-ce neregularități ar găsi relativ la numărul taurilor, calitățile lor ca reproducători și ori-ce alte schimbări.

Data la 22 Octombrie 1902.

Hotărîrile, după cum se vede, sunt foarte bune. Vom vedea numai dacă se vor aplica.

Cu asemenea măsuri însă nu s'a făcut încă mult în ce privește îmbunătățirea rasei vitelor. Sunt alte cauze, profunde, cari condiționează inferioritatea creșterii vitelor la noi. Țăranul n'are pășuni, islaz sau imaș. Erbăritul îl costă foarte scump. Pășunea nu e bună. Nutrețuri artificiale nu știe să cultive, n'are grajduri, etc. Asupra acestor cauze ar trebui așa dar să se influențeze, pentru a se schimba starea de lucruri de azi, în această ramură de producțiune. Ce folos că se va pune la dispoziția sătenilor, de către județ sau Stat, un bun reproducător, dacă nu va da hrană bună, nu va avea unde să-l ție și așa mai departe? În Transilvania, introducerea rasei Pinzgau a fost posibilă, fiind-că acolo țărani cunosc nutrețurile artificiale și au grajduri.

În 1899, în urma unei circulari, s'a hotărît împărțirea de sămință și de lucernă și trifoiu la țărani. Măsura a fost excelentă. Vremile grele ce au venit apoi, au făcut ca să nu se aplice. Cînd cei în drept vor socoti că au venit vremile cele bune, va fi de folos să se aplice acea circulară.

Incurajarea creșterii cailor.—Voiu începe și aci prin a reproduce o circulară a lui Mihail Kogălniceanu, în privința îmbunătățirii creșterii cailor.

Iași, 16 Noembrie 1864.

Principatele-Unite

Ministerul de interne
al Moldovei

No. 26725.

Domnule Prefect,

Țara Moldaviei era odată renumită pentru caii săi; hergheliile sale îndeplineau nu numai trebuințele sale din lăuntru, dar încă îndeșteulau și cavaleria statelor străine. Până la 1812 cînd am perdut Basarabia, Austria și mai ales Prusia, își făceau remonte sale în țara noastră...

Bătrîniî noștrii își aduc încă aminte de ofițeri prusiani și austriaci cari în toți anii veneau în Moldova pentru cumpărare de cai.

Astăzi am ajuns că noi cumpărăm cai de la străini.

Deși hergheliile noastre au degenerat mult din aceia ce ele erau odată, aceasta nu vrea să zică că nu am avea cai; însă disprețul a tot ce este din țară și mania pentru cele străine, au avut înrîurire și asupra creșterii cailor.

Proprietarii de herghelii văzînd că și guvernul și particularii preferă a cere de la străini caii ce le trebuiesc, în loc de a'i căuta în țară, au început a părăsi o ramură a comerțului național, care, altă dată, ne da foloase așa de mari, și care în alte state se încurajează atît de mult și cu atîtea sacrificii din partea guvernelor.

În anul acesta am avut trebuință de un număr însemnat de cai pentru jandarmeria și cavaleria de linie; cu toate stăruințele unor proprietari de cai, cu toate recomandările Ministerului de Interne, caii jandarmeriei s'au cumpărat în străinătate, caii cavaleriei s'au cumpărat din țară.

O curîndă ispită va dovedi că nu cavaleria de linie a perdut.

Această ispită ne va îndemna, ca în viitor să fim cu ochii mai deschiși asupra celor ce avem în țară.

Ar fi trist ca necontenit să năzuim la străini și pentru cele ce le putem găsi la noi!

Cu sporierea oștirea, are să sporească și trebuința cailor; de pe acum se poate prevedea că armata romînă va avea în tot anul o trebuință de cel puțin cinci sute cai. Prin urmare un larg cîmp se deschide acelor ce se ocupă cu creșterea cailor.

Guvernul își propune de a cere de la Cameră un credit pentru cumpărare de harmăsari de sămîntă, și pentru premiile de dat la cei mai buni producători; însă cel mai bun premiu, este trebuința anuală de cai de remontă.

Îndată ce proprietarii de herghelii vor fi încredințați că guvernul la trebuințele sale nu-i va mai trece cu vederea, ei se vor ocupa cu îndoită rîvnă de creșterea cailor.

Iată încredințarea ce vă invit, domnule Prefect, ca să le-o dați. Precum în toate ramurile bogăției naționale, guvernul este hotărît și în ramul producției soiului cavalin a da în viitor preferință cailor din țară asupra cailor din afară.

Însă la aceasta și proprietarii de herghelii trebuie să vie în ajutorul guvernului silindu-se a produce nu numai cai buni, dar și cu preț care, cel puțin, să nu fie mai mare de cît acel al cailor din străinătate.

Vă invit, domnule Prefect, ca să comunicați această circulară tutulor proprietarilor de herghelii din districtul d-voastră, și să puneți o deosebită rîvnă pentru a desvolta și a încurajia în el creșterea și îmbunătățirea cailor.

Primiți cu această ocazie, domnule Prefect, expresiunea deosebitei mele considerațiuni.

M. KOGĂLNICEANU
Ministru de interne

Nici acestei circulari nu'i s'a dat, după un timp, urmarea și atențiunea cuvenită.

În 1874 s'a înființat herghelia *armatei* la (Cislău) dependinte de ministerul de război, nu de cel de agricultură, cum ar fi fost natural. După aceea s'a mutat la *Nucet*. Nucetul are o întindere de 354 ha. și 0.298 m. p. Herghelia e condusă de militari.

Herghelia trimete în *depozitele județelor* armăsari, de reproducție, cari servă la monta epelor particularilor. În 1901 au fost în depozitele județelor 121 armăsari de reproducție. La Slobozia există apoi un depozit de armăsari și creștere. *La aceasta se reduce acțiunea Statului în materie de îmbunătățire a rasei cavaline*. Adică, pentru a fi exact, aș mai trebui să adaug subvențiile ce se dau soc. *Jokey-Club* pentru *alergările* de la Hipodromul din București și cheltuelile ce se fac cu *alergările* de la C-ța și din cînd în cînd în alte județe, Craiova, Iași.

Budgetul hergheliei de la Nucet pe 1901 a fost de 89950 lei. În Budgetul Statului, nu se prevede nici o cheltuială pentru cumpărarea cailor, fiind-că herghelia și'i cumpără din banii proveniți de la monta iepelor particularilor și de la vînzarea cailor de clasă.

În Februarie 1900 se aflau în herghelia Statului:

1	Armăsar	pur	englez	născut	în	1888	
1	»	»	s. arab	»	»	1885	
1	»	»	1/2 arab	»	»	1880	
1	»	»	pur s. arab	»	»	1890	
1	»	»	»	»	»	1892	
1	»	»	»	»	»	1895	
1	»	1/2 s. arab	»	»	»	1878	} Incercători
1	»	1/2 s. englez	»	»	»	1883	
3	»	pur s. englez	»	»	»	1897	
3	»	pur anglo-arab	»	»	»	1897	} Trec la 1 Martie 1901 în depozitele județelor
2	»	1/2 anglo-arab	»	»	»	1897	
3	»	1/2 s. arab	»	»	»	1897	

8	Mănzî	pur	s. englez	născut	} 1898
1	»	pur	anglo bur	»	
3	»	1/2 s. arab	»	»	
1	»	1/2 s. englez	»	»	
1	»	1/2 s. anglo-arab	»	»	
2	»	romînească	»	»	
2	»	1/2 arabo-român	»	»	

7	»	pur s. englez	»	} 1899
2	»	pur arab	»	
8	»	$\frac{1}{2}$ s. anglo-arab	»	
1	»	$\frac{1}{2}$ s. arab	»	
4	»	$\frac{1}{2}$ arabo-romîn	»	
1	»	$\frac{1}{2}$ s. englez	»	} 1900
7	»	pur s. englez	»	
2	»	pur s. arab	»	
2	»	$\frac{1}{2}$ s. anglo-arab	»	
3	»	$\frac{1}{2}$ s. arab	»	
2	»	$\frac{1}{2}$ s. arabo-romîn	»	

86

Pentru a da un mai mare impuls creșterii cailor din țară, s'a *promulgat* în Maiu 1902 un proiect de lege, din care reproduc aci, spre documentațiune, părțile mai principale :

Art. 1. — Pentru îmbunătățirea și înmulțirea rasei cailor în țară se formează de o cam dată *două circumscripțiuni*, una dincolo și alta dincoace de Milcov.

Acest număr se va putea mări după trebuință.

Art. 2. — În fie-care din aceste circumscripțiuni se va instala, pe una din moșile Statului proprie pentru aceasta, câte un depozit de armăsari reproducători de pur *sînge englez*, cari, pe timpul priincios montei, se vor transporta în județele, în plășile și comunele aparținînd circumscripțiunii respective, după care serviciu se vor înapoia iarăși la depozit.

Art. 3. — În fie-care an în aceste circumscripțiuni se va instala câte un depozit de creștere a mînzilor cumpărați de Stat la vîrsta de doi ani, pentru trebuințele armatei.

Art. 4. — Pentru alimentarea depozitelor de armăsari reproducători se înființează o herghelie de armăsari și iepe pur *sînge arab și englez*, herghelie în care se vor vîrșa și toate elementele însușind condițiunile unei bune reproducțiuni aflate astăzi la herghelia de la Nucet.

Art. 5. — În fie-care depozit de armăsari se vor întreține atîți armăsari cîți ar trebui ca să bată iepele din circumscripțiune, socotiți a câte unul pe 30 iepe, *de o cam dată 50 în fie-care depozit.*

Art. 6. — Depozitele de armăsari se alimentează din producțiunile hergheliei și prin cumpărături în țară.

La început însă, și pînă ce țara va putea produce numărul de armăsari necesari, ei se pot cumpăra și din străinătate.

Art. 7. — Toate iepele din circumscripțiune se bat de armăsarii circumscripțiunii. Iepele călărașilor cu schimbul sunt preferate la bătae, în proporție de 25% din efectivul escadroanelor, înaintea ori-cărei alteia.

Art. 8. — În fie-care an, cu două luni de zile înaintea montei, o comisiune, compusă din un veterinar-militar sau civil, un agent al administrațiunii civile și un oficer de cavalerie va face recensămîntul iepelor ce au calitățile cuvenite pentru a fi bătute, în tot cuprinsul circumscripțiunii depozitului de armăsari.

Art. 9. — În urma acestui recensămînt, ministerul de război va desemna zonele recunoscute ca posedînd resursele hactice în cari de preferință se vor trimite . . . armăsari.

Art. 10. — *Nu se va percepe nici o taxă, în principiu, pentru întreținerea armăsarilor la montă.* Proprietarii iepelor cari vor voi a se sustrage de

la obligativitatea vânzării mînzilor, vor plăti o taxă pentru montă, fixată prin un regulament.

Art. 21. — Remontarea cailor pentru serviciile armatei se va face pe cît se va putea numai în țară.

Art. 22. — Pentru încurajarea crescătorilor de cai se vor înființa concursuri anuale regionale și generale, la cari se vor distribui premiile crescătorilor de cai, pentru epe (mume) și mînzii de la 1—2 ani, născuți și crescuți în țară și cari vor însuși cele mai bune condițiuni.

Art. 23. — La fie-care regiment de călărași, în primăvara fie-cărui an, se vor distribui premiurile călărașilor pentru cele mai bune iepe (mume), și pentru cei mai buni mînzii de la 1—2 ani, aparținînd călărașilor, preferîndu-se producția a unei bătăi cu armăsari de ai Statului.

Art. 24. — Fondurile pentru premii și cheltueli de instalare a concursurilor regionale se vor înscrie în bugetele județelor respective; acele pentru concursurile generale în bugetul ministerului agriculturii, industriei, comerțului și domeniilor; iar premiile călărașilor în bugetul ministerului de război.

Art. 27. — Proprietarul sau arendașul care ar avea 10—15 iepe reproducătoare, recunoscute ca bune pentru aceasta, are drept a i se pune la dispoziție pe timp de una lună, la epoca montei, cîte un armăsar din depozitul circumscripțiunii respective, fără nici o plată alta de cît întreținerea regulamentară a armăsarului.

Ingrijirea aparține ministerului de război.

Art. 38. — Ministerul domeniilor este autorizat a alege, împreună cu ministerul de război, două moșii de ale Statului, în cari se vor instala depozitele de remontă și herghelii prevăzute în legea de față. Intinderea lor nu va putea trece peste 800 hectare fie-care.

Art. 39. — Pentru aplicarea legii de față se pune la dispozițiunea ministerului de război suma de 860.000 lei.

Legea aceasta, așa de utilă și necesară, *nu s'a aplicat însă.*

Pentru a încuraja creșterea cailor în țară, statul ar trebui să se decidă la sacrificii serioase. Ar trebui în primul rînd să se aplice legea de mai sus, *apoi să se scadă talia reglementară a cailor în armată*, pentru a se putea face remonta în țară.

Scăderea taliei n'ar putea dăuna întru nimic serviciilor armatei. În schimb însă ar folosi mult țării, căci creînd în țară un debușeu puternic pentru cai, creșterea lor s'ar putea extinde mult. Țăranii, știind că au cumpărători, ar începe și ei să crească cai.

Totul stă decî în aplicarea legii și în remontă. Dacă ne gîndim la enormele jertfe ce fac țările străine, pentru a încuraja creșterea cailor la dînsele, ne mirăm cum la noi s'a lucrat încă așa de puțin în această direcție.

Alte măsuri luate în favoarea agriculturii

Afară de măsurile pe care le-am arătat în capitolele precedente mai sunt altele, de ordin secundar, cari au fost luate direct pentru a favoriza agricultura sau ramurile de producțiune

anexe sau pentru a remedia vre-una din numeroasele rele de cari suferă țărănimea.

Le-am întrunit toate aci, întiui pentru că sunt puține, și al doilea pentru că n'am voit să încarc capitolele precedente cu tratarea lor, pentru a da fie-cărei chestiuni individualitatea ei și a o face să reiasă cu mai multă claritate.

În 1863, sub Mihail Kogălniceanu, s'a dat impuls mai mare *Expozițiunilor și concursurilor agricole* cari au fost reglementate prin diferite legi și regulamente. Legile și regulamentele aceste nu s'au aplicat însă de cît în parte, unele de loc. Expozițiunile și concursurile nu s'au făcut cu metodă și cu spirit de urmare, ci mai mult sporadic. Așa fiind, ele n'au avut de cît o influență problematică.

În țara noastră apoi, așa de agricolă, nu sunt stațiuni de experimentare și control, societăți agricole numeroase, cooperative agricole, sindicate etc. Afară de *stațiunea agronomică* înființată la 1887, ce alte instituțiuni mai avem? Și cred că nimeni nu va susține că n'avem nevoie de asemenea stațiuni. Aducem anual milioane de kgr. de sămînță din străinătate și nu avem măcar o stațiune pentru a controla calitatea lor. Cheltuim anual zecimi de mii de lei pentru a combate lăcustele din Delta Dunărei și nu avem o *stațiune entomologică*. Nu ne cunoaștem încă bine solul țării; abia acum în urmă s'a luat dispozițiunea de a se înființa cîmpuri de experiență.

Să nu se creadă însă că nu au fost intențiuni bune, că nu s'a scris mult, că nu s'au dat circulări, că nu s'au votat chiar legi pentru ridicarea agriculturii țării, dar nenorocieea noastră cea mare: lipsa de voință și de muncă metodică și stăruitoare, a făcut ca toate intențiunile bune să dispară, ca toate măsurile să nu fie urmate din momentul ce se ivea cea mai mică împedicare practică. Putere de voință și de muncă încordată noi nu avem, căci, alt-fel, nu am dispune de un asemenea stoc mare de circulări și legi economice neaplicate. Noi nu știm să luptăm și să învingem inerția noastră și să clădim progresul în urmă unei munci laborioase și stăruitoare, așa cum fac popoarele civilizate. Pe noi, cea mai mică nereușită ne descurajează și părăsim tot, lăsăm în uitare toate măsurile, dorul de a face ceva și așa mai încolo, mulțumindu-ne de a da vina pe inerția poporului român. Ca dovadă de cele ce susțin aci va servi următorul tablou, în care am trecut cite-va din circulările și legile votate de parlament, dar neaplicate sau aplicate numai în parte.

Aceste circulări și legi le-am extras din anuarul ministerului domeniilor publicat în 1892. La fie-care din circulările și legile ce citez în acest tabloă am adăugat dispozițiunile principale ce cuprind ele pentru a dovedi cât de mult am fi progresat pînă azi dacă aceste dispozițiuni ar fi fost transplantate pe domeniul practic, pe cel real.

TABLOU DE CIRCULĂRILE ȘI LECILE AGRICOLE NEAPPLICATE

1863, *Iunie 14.* — Un regulament pentru organizarea de expozițiuni agricole și industriale.

Tara întregă se împarte în 10 regiuni agricole. În fie-care an se va face o expozițiune într'unul din județele din care se compune o regiune.

1867, *August 11.* — Regulament pentru constituirea concursurilor de pluguri în țară :

Se institue în fie-care județ cite un concurs de pluguri ; iar pe viitor chiar în fie-care plasă. Scopul acestor concursuri este de a stimula îmbunătățirea arăturilor cari sunt începutul și fundamentul lucrării pămîntului.

1867, *August 11.* — Regulament pentru concursul de produse agricole și de vite :

Odată cu concursul de pluguri se va face în fie-care județ și un concurs de bucate și vite.

1868, *Decem. 11.* — Legea poliției rurale. Rămas în particular neaplicat printre alte dispozițiuni cari nu se țin în seamă :

Art. 96. — Toți proprietarii, arăndașii, chiriașii și toți acei ce posed în numele lor sau al altuia sunt datori ca pînă la 1 Martie al fie-cărui an să plece de a curăți de omizi copacii ce se vor afla în curțile și grădinele lor.

1869, *Martie 29.* — Circulară adresată prefectilor relativ la creșterea gîndacilor de mătase.

1880, *Octomb. 28.* — Circulară adresată prefectilor pentru înființarea de comiții agricole.

Agricultura care la noi se găsește încă în o fază primitivă, a luat de cît-va timp un caracter de suferință și de neliniște ce merge crescînd în fața progreselor succesive ce se introduc în toate țările agricole. Pentru a răspunde la aceste preocupări legitime, acțiunea exclusivă a guvernului, orî cît de puternică ar fi ea, este insuficientă și nu va atinge scopul urmărit dacă în acelaș timp nu va fi secundată de inițiativa și activitatea proprietarilor și cultivatorului. Procedările prin cari se pot micșora sarcinile ce apasă agricultura, mijloacele de a întîmpina lipsa de brațe și scumpetea muncii prin instrumente speciale și perfecționate, ameliorarea situației țăranului prin îmbunătățiri introduse în legea tocmelilor agricole și aceia de prestațiune, îmbunătățirea și dezvoltarea metoadelor culturale și de creșterea vitelor, echilibrul taxelor vamale, urcarea sau coborîrea tarifelor, formarea cadastrului care să asigure o mai justă și mai echitabilă distribuție a impozitelor, învățămîntul agricol, etc., toate sunt chestiuni care se resolvă, nu prin acțiunea exclusivă a guvernului, dar cu concursul tuturilor. Parte din ele chiar, și nu din cele mai puțin importante, se nasc și cresc din inițiativa privată prin societăți, comiții agricole și camere consultative de agricultură secundate de consiliile și administrația județiană și de guvern. Este de cea mai mare importanță a da, cu un minut mai înainte, un început dezvoltării intereselor noastre agricole, provocînd chiar de acum în consiliile județene, formarea de comiții agricole, cari să pregătească pe cul-

tivatori de a contribui și profita ei înșiși, în mod simțitor, de avantajile creditului agricol și altor instituțiuni folositoare.

1881, *Iulie 4. Lege pentru expozițiunile și concursurile agricole și industriale.* Guvernul și consiliile județene sunt «îndatorate» de a institui și ține concursuri pentru produsele agriculturii și industriilor anexe pentru vite și pentru pluguri... Se mai prevăd premii la țărani și cari vor cultiva o anumită întindere cu in și cînepă, cari vor fi înființat și continuat o fabricațiune de frînghii, ștreanguri, căpestre, sfoară din materii textile indigene; pentru femeile cari vor fi țesut pînze de in, cînepă, dimie (încuragiarea industriei casnice) pentru femeile cari vor fi crescut gîndaci de mătase, pentru sătenii cari vor fi cultivat cartofi, sfeclă, rapiță, mac, nutrețuri verzi. Se mai prevede că alocațiunea statului va fi de cel puțin 320.000 lei pe an pentru concursurile județene și de 400.000 lei pentru cele generale ce urmau a se ține la fie-care trei ani în capitala țării. Legea trebuia să fie pusă în aplicare cu începerea anului 1882.

1886 *Septemb. 2.* — Circulară către prefecti relativ la expoziții și concursuri agricole :

Expozițiunile și concursurile între produsele agricole sunt mijloace atît de puternice pentru dezvoltarea agriculturii într'o țară în cît și pînă astăzi țările cele mai înaintate în agricultură fac fie-care după puterea lor sacrificii însemnate pentru menținerea unor atari instituțiuni. Prin mijlocirea lor se îndevădăază producătorilor superioritatea produselor dobîndite printr'o cultură rațională și stimulează adoptarea mijloacelor celor mai perfecte de producere. Convins de acest adevăr, ministrul a decis și estimp a veni în ajutorul acestor instituțiuni, create în țara noastră prin legea din anul 1881 cu fondul de 90.000 lei alocat în budgetul său. Prin această lege comițiunile județene sunt îndatorate a institui și ține concursuri anuale pentru produsele agriculturii și industriile anexe, pentru vite și pentru pluguri etc.

1887, *Septemb. 18.* — Circulară către prefecti pentru concursul special de pluguri.

Dacă considerăm că partea fundamentală a lucrării pămîntului sunt arăturile, putem înțelege marea utilitate ce prezintă aceste concursuri din punctul de vedere al rîspîndirii și popularizării instrumentelor perfecționate. Prin mijlocul acestor concursuri numai în decursul celor 3 ani din urmă, guvernul a pus în mina cultivatorilor mici pște 1500 pluguri din cele mai perfecționate, a mai multe grăpi, triori, batoze, reproductori de specie bovină, războaie de țesut, afară de ajutoarele bănești date în alți ani județelor, pentru a îndeplini acelaș scop. În vederea foloaselor ce prezintă dar aceste concursuri, și pînă ce ministerul va putea dispune de un număr îndestulător de *agenți speciali*, care să organizeze și să conducă într'un mod mai sistematic expozițiunile, sunt de părere ca de astă dată să se țină în județe numai concursurile speciale de pluguri.

1892, *Iunie 5.* Legea pentru îmbunătățirea și înmulțirea cailor în țară.

Pasagiile mai importante din lege le-am reprodus în capit. precedent.

1887, *Martie 15.* Legea pentru înființarea Societății agricole naționale de agricultură din România și a comițiunilor agricole :

Societatea națională de agricultură este alipită pe lîngă ministerul agriculturii. El prevede în *budgetul Statului* anual cel puțin suma de 100.000 lei pentru trebuințele societății. Ca organ al intereselor agricole ale țării, societatea națională de agricultură se va îndeletnici cu toate cestiunile privitoare la dezvoltarea și încuragiarea agriculturii naționale și industriilor agricole. Se înființează în fie-care județ un comițiu agricol, compus din persoane cari se ocupă cu agricultura sau cu ver-o industrie agricolă. Comițiunile agricole sunt asociațiuni al căror scop este de a se ocupa numai cu interesele, cu desvoltarea, cu încuragiarea agriculturii în coprinsul județelor respective. Veniturile comițiunilor agricole se compun din cotizațiunile membrilor, din alocațiunile ce li se fac de

către guvern, cel puțin în sumă de 5000 lei pe an de fie-care județ, de către consiliile județene și comunale și din donațiunile particularilor. Societatea națională de agricultură precum și comițile agricole sunt persoane morale.

1898, Februarie 14. Legea asupra sindicatelor agricole.

Sindicatelor sau asociațiunile înființate în județe între agricultorii de orice categorie, capătă drepturile de persoană civilă, după ce vor fi aprobate de ministerul de agricultură, cind își propun următoarele scopuri sau parte din ele: a) să procura împreună semente de calitate superioară, îngrășăminte comerciale, mașini și instrumente agricole perfecționate; a) și desface în comun produsele; a) și îmbunătăți rasa vitelor și întreținerea lor, a dezvolta și întinde creșterea vermilor de mătase, a albinelor și a altor culturi utile; a face lucrări de apărare în contra inundațiilor, de desecarea pământurilor mlăștinoase, de irigațiuni etc.

*Casa rurală*¹⁾. Se înființează pe lângă ministerul agriculturii o casă, în scop a) de a înlesni cultivatorilor români cumpărarea de moșii de la proprietari; b) de a dirige, controla și executa toate operațiunile relative la parcelare, și plata locurilor cultivatorilor români pe moșiile cumpărate de la particulari

În timpul din urmă însă inițiativa privată, exprimată în *Societatea agrară a marilor proprietari din România*, a început să se afirme serios și zi cu zi începe să-și facă loc un curent tot mai larg, care tinde a uni pe toți agricultorii români într'un mănunchiu solidar, pentru a munci cu răbdarea și energia care a lipsit autorităților publice la îmbunătățirea agriculturii. Societatea agrară a organizat pentru zilele de 14, 15 și 16 Decembrie 1902 primul congres al agricultorilor români și pentru toamna anului 1903 va organiza o *Expoziție generală agricolă* și un *Tirg de vite*. Printre societățile, din inițiativă privată, care merită a fi relevată, este *societatea centrală agricolă* înființată în . . . și care are azi un capital de aproape un milion lei. Cu citarea acestor două societăți, am isprăvit cu instituțiile agricole eșite de pe urma inițiativei noastre private.

Dintre celelalte măsuri luate în decursul vremurilor, mai merită a fi menționate următoarele:

Așa numitele *Sate model* înființate pe Bărăgan, patru sate cu 755 case, pentru țărani. Fie-care din aceste case avea două odăi de locuit, bucătărie aparte și verandă. Rezultatul acestui proiect n'a fost favorabil, din cauză că la punerea lui în aplicare s'a procedat greșit.

Am avut și cîți-va ani o *școală pomologică*, de la 1871—1878, un proiect de *școală practică horticolă* care nu s'a realizat, o *școală de lăptărie* la Laza timp de doi ani, de la 1897—1899, care apoi s'a desființat.

Importanța împărțirii semințelor de calitate superioară s'a

¹⁾ Acest proiect de lege însă a fost votat numai de Cameră.

recunoscut de mult. În 1864 s'a împărțit sămînță ; printr'o lege din 18 Martie 1885 s'a hotărît să se afecteze o sumă de 500000 lei pentru acest scop, legea s'a abrogat însă repede, la 1887, după o întrebunțare parțială a acelei sume. Circulara din 1899 pentru împărțirea de sămînță de trifoi și lucernă am amintit-o deja. Am văzut că ea nu s'a aplicat.

Serviciul viticol

N'aș fi putut omite, tratînd chestiunile relative la agricultură, de a vorbi despre *serviciul viticol*, atașat de direcțiunea *agriculturei*. Problema reconstituirei viilor noastre, distruse de filoxeră, a tratării mai metodice și raționale a vinurilor, etc. este prea însemnată, ca s'o discut superficial. Legislația privitoare la împedirea lățirii filoxerei, la constituirea lor, etc., ca și măsurile luate în direcția aceasta, cere prea mult loc pentru a fi aprofundată. Sper a o face la o nouă ediție a lucrării de față.

Aci voi prezenta numai cîte-va documente, cari arată activitatea pepiniereleor ¹⁾ noastre. Pentru aceasta vor servi următoarele 4 tablouri. Budgetul serviciului viticol se alimentează de pe urma taxei filoxerice de 2 lei hectarul de vie:

Cheltuelile de creațiune și întreținere cu aceste pepiniere

Pepinierele	1889—1898/99 1 ^a Aprilie
Strehaia	313.030,18
Vișanu.	146.215,49
Țintea.	284.992,80
Istrița-Petroasa	593.776,50
Ciuperceni	165.433,34
Drăgășani	38.228,55
Petresci	47.531,45
Paraclis	71.680,70
Golești-Badi	77.101,45
Urtași	42.830,97
Botoșani	94.161,10

1) Pepinierele *Vișani*, *Cotnari* și *Botoșani* au fost arendate în ultimul an.

Plantațiunile de pe pepiniere

Pepinierile	Suprafața totală	Plantațiuni de viță americană	Plantațiuni de vițe indigene în nisipuri sau menținute prin sulfur de carbon	Plantațiuni de vițe altoite (vii model)	Plantațiuni de arbori	Școale de pomi	Pădure	Teren liber
	H. mp.	H. mp.	H. mp.	H. mp.	H. mp.	H. mp.	H. mp.	H. mp.
Strehaia	65,7677	18,0083 ¹⁾	0,9176	3,8199	2,4559	2,4981	17,7853	22,5826
Țintea	22,0309	12,6420 ²⁾	1,4293	1,0594	0,6376	3,7860	—	3,9176
Botoșani	7,8464	5,6506	—	0,2982	—	0,5040	—	1,3936
Cinpereni	25,0000	—	20,8763	—	—	—	—	4,7237
Istrița	325,3270	34,3906	23,7710	14,8492	2,2882	16,2750	103,7920	129,9580
Petroasa	32,1035	1,0000	—	10,1542	2,4575	2,5000	—	15,9917
Urtați	3,8568	1,7761	0,0969	0,9057	—	0,6026	—	0,4755
Golesci-Badi	9,4500	—	0,0969	1,2000	—	0,7500	—	4,0000
Paracelis	135,6870	—	12 (3,5000 ³⁾ 8,5000 ⁴⁾	4,3448	—	1,0800	—	121,7622
Petresci	331,3400	19,7000	—	—	1,6400	3,0000	80	227,0000
Vișanu	25,4058	—	4,3548 ⁵⁾	—	3,6896	0,6874	—	16,6740
Dragășani	338,6000	18,0000	—	—	—	2,0000	—	318,6000
Total	1322,4151	111,1676 88,0773 46,8549	63,4459 100 h 0773 — 12 = 88 h 0773	36,6314	13,1688	33,6861	46,8549	

246,0998 suprafață plantată de serviciul viticol.

¹⁾ Din care 0, h. 5404 mp. nerevizitată la floxeră.

²⁾ Idem 1,7160 idem.

³⁾ Vițe vechi mănăstirești.

⁴⁾ Idem idem.

⁵⁾ Viță indigenă plantată de serviciu, până acum indennă.

Suprafața viilor reproduse

Suprafața de vie reconstituită în țară	Vițe altoite produse 91-99 excl.	Vițe nealtoite produse 91-99 excl.	Port-altoi 91-99	Butași americani până la 99	Butași indemni până la 99	Vițe indigene indemne cu rădăcini până la 99	Cantitatea de vin anuală ce se produce la pepiniere
H. a.	m. p.						
1,231	4,977	2,718,859 76,654	27,038,443 7,596,250	662,500 1,296,834	59,900 202,450	59,708 18,559	Hectolitrii 2-3000 — anul 99.
		2,795,513	34,634,693	1,959,334	262,350	78,267	Total până la 900

Tabloù de numărul pomilor roditori dați gratuit la :

Școalele rurale			La școli			La țărani			Ocoalelor silvice			La ferme			La pepiniere			Altor instituțiuni			La expoziție		
No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea		No.	Valoarea	
	Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.		Leï	B.
—	—	—	205	295	—	699	862	50	40	—	1.146	1.532	—	397	678	—	50	50	37	50	50	10	5
210	246	—	300	457	—	710	658	50	58	—	50	69	—	865	1.339	—	30	26	26	—	34	33	
200	200	—	30	30	—	—	—	—	350	—	—	—	—	367	477	—	10	10	10	—	62	50	
225	225	—	35	17	50	—	—	—	250	—	—	—	—	1.796	1.916	—	40	37	—	—	—	—	
155	86	—	200	198	50	—	—	—	200	140	—	—	—	740	483	—	10	10	—	—	—	—	
1.205	1.172	50	250	180	—	—	—	—	50	65	—	—	—	651	710	50	30	40	—	—	—	—	
110	60	—	60	70	—	—	—	—	50	40	—	—	—	634	317	—	30	26	—	—	—	—	
150	170	—	150	170	—	—	—	—	230	224	50	—	—	415	299	50	100	112	—	—	—	—	
630	330	—	—	—	—	—	—	—	150	127	—	—	—	80	15	—	—	—	—	—	—	—	
450	527	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	78	—	—	—	—	—	—	—	
1.585	1.316	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	24	50	—	—	—	—	—	—	
410	477	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	25	50	—	—	—	—	—	—	
327	328	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	625	467	50	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155	155	—	—	—	—	—	—	—	
5.657	5.133	85	1.080	1.248	—	1.409	1.521	—	1.360	1.294	50	1.196	1.601	6.832	6.985	50	300	299	—	—	106	88	
3.645	—	—	330	—	—	800	—	—	700	—	404	—	—	370	—	—	128	—	—	—	—	—	
9.302	—	—	1.410	—	—	2.209	—	—	2.060	—	1.600	—	—	7.202	—	—	428	—	—	—	106	—	

Total general . . . 24.317.

Convențiile comerciale, politica industrială și agrară

Toate aceste trei chestiuni se amestecă și se pătrund, fiindcă convențiile comerciale le exprimă — așa că am crezut mai nimerit să le tratez toate în aceeași parte.

Din punctul nostru de vedere de care ne ocupăm aci, adică favorizarea agriculturii din partea statului, prima chestiune care se pune aci, este: *întru-cît au favorizat sau nu convențiile comerciale munca cîmpului*—și punctul actual în discuțiune—ce politică vamală trebuie să adoptăm, cu ocazia nouilor convențiuni ce trebuie să se încheie în curînd?

În trecut, noi n'aveam o politică vamală a noastră. Sistemul turcesc de relațiuni comerciale domnea și la noi. Taxele, în timpul din urmă, după sistemul otoman, erau la noi 5^{0/0} ad valoarea la importățiune și 12^{0/0} la exportățiune. Nu era nici logic nici rațional, dar eram vasali. În 1875 voind să facem act politic de independență economică, am încheiat un tratat comercial cu Austro-Ungaria, prin care nu protejam nimic al nostru, nici industriile agricole, nici ori-ce alte industrii. Exportul produselor agricole era însă garantat.

Ideile industriale începură însă să se afirme cu tărie în țară. Curentul era general. Toată lumea era adînc convinsă că țara n'are altă nevoie mai urgentă ca întemeierea unei industrii naționale mai puternice, care să reție înăuntrul granițelor românești aurul ce'l exportam în străinătate, pentru a ne aduce diferite produse industriale, a căror trebuință începea să se simță din ce în ce mai mult la noi.

N'aveam nimic care să favorizeze întemeierea unei industrii căreia, pentru a o face mai atrăgătoare, îi s'a aninat epitetul de națională. N'aveam capitalul necesar, nici brațe, nici personal tehnic cu cunoștințele necesare.

Aceste considerente nu ne-au reținut însă de loc. Cînd ești luat de curent, te lași purtat, fără a ști unde sau a judeca. Dacă le-am fi cîntărit cu seriozitate, am fi procedat alt-fel, am fi evitat multe greșeli cari încep d'abia acum să iasă la iveală. Nu zic că am fi trebuit să renunțăm la ideea întemeierii unei industrii naționale, dar dacă am fi fost prudenți și n'am fi lucrat, în chestiuni economice, cu entuziasm în loc de judecată rece, n'am fi făcut marea greșală de a fi neglijat agricultura, adică întreaga acțiune ce ar fi trebuit urmată pentru a o încuraja **pe dînsa**

întîi și a o împinge pe calea progresului. Eū nu imput atîta sacrificiile cari s'aū făcut în favoarea industriei, cu toate că s'aū comis greșeli mari și numeroase în această privință, cît lipsa de atenție și grijă ce s'a arătat agriculturii, din cauza preocupării în care ne aflam de a înconjura cu toate sollicitudinile industria legală.

La un moment dat, toate speranțele erau concentrate asupra industriei, care trebuia abia să nască. Tratatul de comerț austro-romîn din 1875 era considerat ca o pacoste pe țară.

Curentul industrial triumfă așa dar pe toată linia în tratatele încheiate cu țările streine înainte de 1886 și în tariful autonom din 1886, așa că în urma pretențiunilor noastre industriale am intrat în războiū vamal cu Austria. Am devenit deci hotărît protecționiști, în favoarea industriei care trebuia abia să apară. Aceeași politică vamală s'a urmat și în 1893, ceva mai temperată însă, cînd s'a încheiat convenția comercială cu Germania și în urmă și cu Austro-Ungaria.

Triumful politiceii industriale il cristalizează însă *legea pentru încurajarea industriei naționale*, promulgată la 21 Aprilie 1887.

Să vedem acum întru-cît este interesată agricultura la această politică industrială, care s'a inaugurat din 1885 și care domnește și azi. Agricultura este interesată în două feluri: 1) în ce privește încurajarea și puțința de a se stabili în țară industrii agricole, și 2) modul cum înțelege statul de a proteja prin convențiile comerciale una saū cealaltă ramură de producțiune.

Voiū analiza fie-care din aceste două puncte, pentru a vedea ce interes aū agricultorii romîni ca statul să urmeze saū nu politica sa industrială.

La prima vedere s'ar părea că față de industriile agricole nu poate exista antagonism din partea cultivatorilor. Lucrul însă nu este așa. Sunt unii cari ar voi să facă *table rase* din toate industriile, indiferent cari, agricole saū nu. Aceste sunt păreri extreme. Totuși, fiind-că sînt persoane eminente cari le reprezintă și fiind-că încep să fie împărțășite de mulți, ele merită a fi discutate.

Să luăm un exemplu: industria făinurilor. S'ar părea că ea trebuie să întrunească sufragiile aprobatoare ale tuturor agricultorilor romîni. Din totdeauna s'a recunoscut nevoia, pentru prosperarea economică a unei țări, ca să'si transforme materiile prime în fabricate și semi-fabricate cari costă mai scump, reprezintă adică o valoare mai mare ca materia primă din care sunt transformate. Făina, transformată din grîu, reprezintă o valoare mult mai mare

ca grîul în stare brută. Dacă am reuși d. ex. să exportăm mari cantități de făină, ar intra de sigur în țară mai mult aur ca pentru grîul exportat, în cantitate corespunzătoare, pentru că fabricatul are o valoare mai mare, în plus că în țară chiar ar fi o mișcare economică mai vie, ar fi fabrici mai multe, lucrători mai numeroși, capitalul mai abundent.

Sunt însă unii, cari, după cum am spus, nu vor să recunoască folosul unei industrii a morăritului. De ce? Pe motivul că morarii nu dau cultivatorilor un preț mai bun, că industria lor nu prezintă nici-o utilitate pentru țară, că consumatorii suferă în prețuri din cauza cartelărilor morarilor, că țara a pierdut la vamă din pricina nimicirii importului de făină, că c. f. perd și ele la transportul făinei față de al cerealelor, etc.

După cum se știe, înainte de a se introduce taxa de 12% de kg. făină, noi nu fabricam mai nimica în țară. Grîul nostru se exporta la Pesta și se reimporta apoi sub formă de făină. Noi trimiteam adică grîul în Ungaria pe prețul zilei și tot noi cumpăram făina, foarte scumpă, de la unguri. Primeam mult mai puțin pentru grîul pe care 'l exportam de cît plăteam pentru făina pe care o importam. Era o diferență în minus, în defavoarea noastră, adică pierdere pentru noi.

Căile ferate apoi nu cîștigău mai mult de cum cîștigă astăzi de la traficul cu făinurile indigene, pentru că marfa străină nu poate fi impusă la taxe mari. Țara întreagă apoi este evident mai cîștigată astăzi, cînd aproape 30 milioane lei sunt investite în imobilele fabricelor de făină, și cînd atîția lucrători și personal trăesc în jurul lor, de cît atunci cînd n'aveam nici urmă de industrie și importam făină din Ungaria. E firește o mișcare economică mai vie, sunt mai mulți bani, cari rămîn în țară și cari măresc consumațiunea, ceea-ce folosește de sigur și agriculturii.

Apoi, în ce privește urcările de prețuri pe făină, în urma cartelărilor, aceasta este o chestiune de detaliu, care nu trebuie adusă în discuțiune, la principii, fiind-că depinde de o simplă lege ca să se pue ordine în această materie și să se împiedice abuzurile.

Dar se întrebă unii: cu ce s'au folosit agricultorii dacă morarii nu le dau prețuri mai mari ca în străinătate? Chestia e rău pusă. Ea nu trebuie judecată din punctul de vedere exclusiv al dorinței de cîștig mai mare din partea unei clase de producători. E o chestiune de ordin general economic și trebuie deci tratată ca atare.

Intîi de toate, întrebarea de mai sus s'ar putea întoarce; s'ar putea spune : *ce vă strică Dv. agricultor industria morăritului din momentul ce ea n'a făcut să se scază prețurile asupra grîului?* Căci numai atunci s'ar putea striga contra morăritului, cînd ar provoca o scădere de prețuri la grîne. Dar cînd prețurile sunt egale cu cele pe cari le obțin cultivatorii în străinătate, ce rațiune mai este să se protesteze contra lor? Pe ce motiv? Nu din cauza taxei pusă pe făină vor refuza țările străine să ne admită intrarea vitelor noastre și vor scădea taxele lor pe cereale. Atunci?

Din potrivă, eu cred că industria morăritului are mare folos și pentru Stat și pentru cultivatori. Pentru Stat din punctul de vedere al economiei generale, al prosperității publice, pentru agricultori fiind că le oferă un debușeu sigur, real, la îndemină. Dacă industria aceasta s'ar mări, dacă după ce a acaparat debușeul intern ar putea să se întindă și în străinătate, agricultura ar avea din ce în ce un debușeu mai sigur la îndemină. Siguranța debușeului pentru cereale, astăzi cînd atîtea țări se închid în bariere agrare înalte, nu este desigur un lucru peste care se poate trece cu o ușurință disprețuitoare.

Așa că este foarte de dorit ca industria morăritului să se întărească din ce în ce mai mult. Ea are la îndemină materie primă în supra-abundență, așa că e firesc ca să ne folosim de poziția geografică în care ne aflăm pentru a putea exporta mai mult.

Poziția geografică a unei țări joacă un mare rol în ce privește adoptarea unei politici industriale. Este de la sine înțeles că nu putem ambiționa de a întemeia industrii, indiferent cari, cari să trăiască numai de pe urma bugetului și a taxelor vamale urcate și cari să lupte cu celelalte industrii din țările civilizate, cari au deja relații întinse, capital eften, lucrători și specialiști în număr mare.

Avem însă dreptul de a lucra la întemeierea solidă a acelor industrii, în primul rînd cele agricole, cari au în țară materii prime abundente, consumatori mulți și poate și perspective de export de pe urma pozițiunii noastre geografice favorabile, și cari nu vatămă dezvoltate agriculturii în genere. Trebuie așa dar o selecțiune severă a industriilor pe cari e nevoie să le încurajăm în țară cît ne stă în putință, și prin taxe vamale atît ca să nu vatame exportul produselor noastre agricole.

În această categorie de industrii intră morăriile, fabricile de uleiuri vegetale, frînghierile, săpunăriile, textilele inferioare, etc. Pentru aceste industrii avem materie primă în de-ajuns, avem

consumatori, avem și posibilitate de export. De ce nu le-am încuraja? Intru cât ar strica o asemenea încurajare agriculturii? Am arătat cu exemplul industriei morăritului că asemenea industriei nu produc pagube nici țării nici agriculturii, din nici un punct de vedere.

A, ni se spune, dar sunt atâtea alte fabrici cari pentru a se putea menține reclamă taxe vamale mari, exorbitante, ceea-ce va face ca statele industriale, Germania, Austria, etc., să ia măsuri de represalii contra noastră, amenințind exportul nostru de materii agricole.

Obiecția aceasta este foarte justă. Sunt fabrici de textile d. ex. cari cer taxe mari vamale pentru produsele similare streine, pentru a le împedeca să intre. Asemenea cereri nu se pot însă admite, fiind-că noi, în schimbul ușurărilor pe cari le vom reclama pentru produsele noastre agricole, trebuie să facem înlesniri statelor industriale pentru produsele lor.

Aci am ajuns la punctul al II-lea: modul cum înțelege statul de a proteja agricultura prin convențiile comerciale. Nu mai incapa îndoială că Statul trebuie în primul rînd să se îngrijească a asigura exportul grînelor și al vitelor noastre. Pentru a asigura acest export, nici un sacrificiū nu trebuie să'i fie prea mare. Asigurarea însă a acestui export agricol nu va fi împedecată prin protecția acordată industriilor agricole, înșirate mai sus. Nici un stat nu ne va face greutăți, nu va pune piedici intrării cerealelor și a vitelor noastre din cauza protejării ușoare a unor anumite industrii.

În ceea-ce privește așa dar politica agricolă și industrială, în relațiunile lor reciproce și față de tarifele vamale, un program rațional ar fi, după opinia mea, acesta: încurajarea numai a acelor industrii cari fiind în legătură cu agricultura aū la noi un debușeu larg saū în Orient, prin pozițiunea noastră geografică. Ca politică vamală, aceasta s'ar traduce aproape printr'un liber-schimbism, temperat prin taxe asupra industriilor pe cari socotim de folos a le întemeia.

Un atare program economic exclude opiniile extreme dintr'ο parte și alta, în plus că ține seama, în primul rînd, de interesele agriculturii, cari sunt și ale țării.

Ele nu exclud ideea întemeierii unei industrii. Dar reduc această idee la proporții foarte modeste, în raport cu situația noastră reală. Programul acesta înseamnă *selecțiunea* în avantajarea industriilor, nu încurajarea orî-căroră, indiferent dacă merită saū nu și dacă este compatibilă cu interesele țării, așa cum s'a făcut sub

imperiul Legei industriale de la 1887. El dă o rațiune acțiunii industriale, punându-le, industriile, pe o bază sigură și firească, și pornind toate sau cele mai multe, de la agricultură. Fabricile de spirt au consumat, d. ex. în 1901—1902 următoarele cantități de cereale: porumb 22.978.000 kgr., grâne 112.800, cartofi 14.141.100 kgr. Oare atari industrii, cari folosindu-se de situația noastră geografică, și ar putea exporta, nu merită încurajare?

Se strigă în contra diverselor rele cari s'au constatat cu ocazia anchetelor asupra fabricelor avantajate, și se confundă aceste defecte cu însuși principiul politiceii industriale. Aceasta e o greșală, fiindcă asemenea lipsuri pot fi îndreptate prin legi și alte măsuri. Ni se mai vorbește de evoluțiunea ce *trebuie* să parcurgă o țară în dezvoltarea ei economică. Fazele ar fi: starea pastorală, agricultura extensivă, intensivă și starea industrială. Par'că țările străine au așteptat intensivizarea agriculturii ca să-și stabilească industrii!...

Trebuie așa dar să cerem lucruri posibile și să emitem programe raționale. Să nu admitem toate industriile, cari încarca budgetul și cari pot provoca represalii în potriua agriculturii noastre. Nu, politica aceasta urmată până acuma trebuie părăsită cu hotărîre. Nu înțeleg însă de ce s'ar protesta în contra unei politici industriale foarte modeste, care ar porni de la agricultură și n'ar putea-o vătăma întru nimic, bine-înțeles nici prin taxele vamale moderate ce ar proteja-o.

În chestia tratatelor comerciale mai e de spus un cuvînt. Mulți ar voi liber-schimbismul, ștergerea orî-cărei industrii existente, pentru că n'am putea lupta — odată taxele vamale abolite — în contra produselor similare streine, pe motivul că făcînd noi un atare sacrificiu, țările străine ne-ar deschide cu drag granițele pentru produsele noastre agricole. Cît de falsă e credința aceasta, este politica agrară hotărîtă de Germania. Dacă noi am admite liber-schimbismul, dacă ne-am deschide larg granițele, germanii și le-ar deschide pe ale lor, ar coborî taxele *minimale* pe cereale și cele aproape prohibitive pe vite?... Și aci e vorba de Germania, care nu e o cantitate neglijabilă pentru țara noastră, căci în această țară se importă *cantitatea cea mai mare* din cerealele noastre prin tranzitul belgian, olandez.

Următoarea statistică pe care am întocmit-o arată importanța tirgului german pentru cerealele noastre :

Importul grîului românesc în Germania

Anii	Statistica germană	Statistica Romîna
1895	127.154.000 kgr.	127.068.555 kgr.
1896	319.956.000 »	67.986.343 »
1897	152.100.000 »	15.516.840 »
1898	56.513.000 »	23.996.959 »
1899	40.623.000 »	6.878.580 »
1900	— — — »	20.685.272 »

Am dovedit cu altă ocaziune marea importanță a Germaniei pentru exportul nostru de cereale. Am mai dovedit și importanța Austriei ca debușeu pentru vitele noastre și am susținut că trebuie făcut ori-ce pentru a ne recîștiga acest debușeu, fiind-că, în situațiunea de astăzi a creșterii vitelor la noi, numai exportul vitelor vii, pe picioare, mai poate să activeze creșterea vitelor, în țara noastră. Ori-ce alte propuneri, fabrici de conserve, etc. nu sunt de cît teorii, cari în practica țarei romîne se isbesc de greu-tăți insurmontabile.

Fiind date așa dar aceste nevoi ale agriculturii noastre, întreb din nou pe cei cari preconizează liberul-schimb cu ori-ce preț: Germania și Austria ne vor admite fără taxe mari și fără clauze sanitare prohibitive cerealele și vitele noastre, chiar dacă le-am deschide granițele pentru produsele lor industriale?

Din ori-ce punct de vedere s'ar studia așa dar chestiunea tratatelor comerciale, și din punctul de vedere al împrejurărilor din țara noastră și din acela al situațiunei din țările importatoare de produse agicole, ajungem la programul vamal pe care l-am arătat mai sus: apărarea intereselor agricole cu ori-ce preț, adică liber-schimbism, dar temperarea lui prin taxe vamale protecționiste asupra acelor industrii a căror întemeiere pentru țara noastră este de o utilitate incontestabilă. Alt-fel, riscăm să facem sacrificii pe cari nimeni nu ni le cere.

CONCLUZIUNE

Lucrarea de față comportă o încheere.

Ea pornește cu istoricul legislației noastre agrare de la 1864, dată memorabilă în istoria noastră contimporană, și ajungînd până la problemele cele mai pasionante ale zilei de azi, îmbrățișează în întregime întreaga chestiune, până în detaliile cele mai mici.

Am văzut ast-fel cum s'au făcut improprietățile și care a fost politica agrară urmată de Stat în decursul acelor ani până în zilele noastre.

Politica agrară, — acesta e cuvîntul cu care trebuie să încheiem. În descripția critică ce precedă, am expus-o sub toate fețele ei, așa cum a fost în realitate. În rezumat putem spune că a fost neînsemnată, meschină, palidă, fără înriurare, nici una, asupra agriculturii. Dosarul măsurilor luate în favoarea agriculturii, cu toată importanța ei, cu toate cele 85% populație rurală și 95% materii agricole export, este, după cum am văzut, foarte mic. Activitatea de îmbunătățire din partea Statului n'a avut nici o influență asupra mersului agriculturii. Dacă s'au făcut oare-și cari progrese totuși, acestea nu se datoresc de sigur acțiunii agrare a guvernelor.

Pentru viitor se impune însă să schimbăm această atitudine. Pentru viitor, fiind că suntem o țară care voim să trăim ca Stat modern, avem datoria să urmărim o politică agrară hotărîtă, accentuată, care să se afirme în acțiunea Statului și în bugetele lui.

Grija pentru ridicarea economică trebuie să se manifeste în grija pentru prosperarea agriculturii. Acțiunea în favoarea ei, cel puțin în momentele de față, trebuie să se arate în politica industrială, căreia e nevoie să se dea o altă direcție, în politica vamală, care trebuie să apere cu ori-ce preț exportul vitelor vii, și în po-

litica țărănească, pentru îmbunătățirea stărei acestei mari clase de producători.

Pină acum am urmat o politică economică ce lăsa agricultura pe planul al doilea. Lucrurile trebuie să se schimbe. Agriculturii trebuie să i se redea primul loc. Și aci, în programul pentru propășirea ei, e nevoie să procedăm cu prudență, după studii aprofundate, după selecționarea nevoilor mai urgente, pentru ca să nu mai repetăm greșelile din trecut, cu proiecte neadaptate împrejurărilor noastre.

Fiind-că mersul evolutiv al agriculturii ne duce încet-încet la exploatarea intensivă, este de datoria autorităților Statului ca să grăbească această evoluțiune.

Este și de datoria *inițiativei particulare*, și așa cum o vedem azi, solidarizată în Societatea agrară a marilor proprietari din România, putem spera că ambele acțiuni, paralele, vor și să inaugureze o *politică agrară*, pornită din aceleași vederi și din aceeași dragoste pentru marea avuție națională, agricultura.

TABLA DE MATERII

	PĂG.
Prefața	3
Proprietatea rurală în trecut	5
Legea rurală din 14 August 1864	10
Improprietăririle țăranilor	14
Improprietăririle conform Art. 5 și 6	26
Inalienabilitatea terenurilor rurale	28
Intinderea proprietății rurale	30
Sarcinile Proprietății rurale	34
Situația de azi a proprietății rurale :	40
CADASTRUL	43
COMASĂRILE	45
ALTE LIPSURI COMUNE AGRICULTUREI	45
AGRICULTURA LA PROPRIETATEA MARE	46
ARENDAȘIA	48
PROPRIETATEA RĂZĂȘEASCĂ	48
PROPRIETATEA MICĂ ȚĂRĂNEASCĂ	49
REGIMUL MUNCEI. — TOCMELILE AGRICOLE	50
Măsurile luate în favoarea agriculturii :	57
Administrația la sate	59
Ministrul agriculturii	70
Instituțiile de credit	77
Școli și ferme	79
Creșterea vitelor	87
Alte măsuri luate în favoarea agriculturii :	104
TABLOU DE CIRCULĂRILE ȘI LEGILE AGRICOLE NEAPPLICATE	106
Serviciul viticol	109
Convențiile comerciale, politica industrială și agrară	113
Concluziune	121

VERIFICAT
 1987

BIBLIOTECA
 CENTRALĂ
 UNIVERSITARĂ
 BUCUREȘTI